BISERICA
ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică.

ANUL AL XIV-lea, No. 12.

MARTIE.

TABLA MATERIILOR.

BUCUREȘTI.

Tipografia Cărtilor Bisericescĭ

34. Str. Principatele-Unite, 34.

1891.

DESPRE POST 1)

DIN PUNCT DE VEDERE MORAL ŞI CANONIC.

In Biserica nóstră creştină Ortodoxă exist, de la intemeerea eĭ prin Iisus Christos, ḑile anumite şi perióde determinate înaintea unor sĕrbatorĭ Impĕrăteştı, în care creştiniĭ sunt obligaţĭ a se abstinea de la petrecerĭ zgomotóse, desfătărĭ publice şi mâncarĭ în abundenţ'ı, de cârnurĭ şi grasimĭ, în scop de a'şĭ sublima mintea şi a o prepara spre cugetărĭ cereştĭ şi acte de piositate. Sf. Scriptură cuprinde maĭ multe texe prin care ni se impune nouĕ creştinilor de a ne departa de voe şi a ne înfrâna cu totul de îmbuıbare. Potul dar este o prescripţiunea evangelica prin care Creştinismul pretinde de la credincĭoşĭ viaţa curata, abstinentă, petrecere în umilinţă şi dedare la cugetărĭ sufleteştı, pentru înalţarea şi radicarea omuluĭ sufletesc maĭ presus de cel trupesc. Creştinismul în genere prescrie şi în acest scop neîncetat îndeamnă prin învĕţăturĭ şi sfatuirĭ spirituale pe creştinĭ a fi stĕpânĭ pe patimile lor, a predomina asupra pornirilor sensuale ale

1) Cuvêntul post este de origina slavon, la Romanı s'a conservat însă şi cuvêntul latin Jejunium=ajun, ajunare, dar să întrebuinţază numaı pentru unele ḑile ce preced o sei̇batóre mare, din acele ḑise Imperateştı sau în ḑiua unuĭ evenement mare. Cuvêntul Grecesc Νηστεία-jejunium-ajunare-post, se deriva dupe lexicograful Suidas din particula privativa νή şi verbul ἐσθιειν, adica a nu mânca, a se abstinea de la mâncare. (Consultă Calendarium Manuale utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis, autore Nicolao Nilles, pag. 56). Suicer în volumul II, la pag. 400 ḑice ca Grecii ar deriva cuvêntul Νηστεια şi din νή privativ şi apoı din στέυομαι şi ar însemna : fara vigurositate, fără tarie.

corpuluĭ spre a se putea desvolta în el puterile sufleteştĭ—morale şi religióse—şi aşa a se rîdica peste viaţa pur animală, pentru a duce o viaţă spirituală morală, în care constă menirea sa şi care în Creştinism şi chiamă *mântuirea-sufletuluĭ.* Pentru ca omul să pótă maĭ cu tărie resista dorinţilor şi poftelor trupeştĭ şi prin acesta a se înalţa maĭ cu siguranţa la viaţa sufletéscă, tóte religiunile ce au existat au impus ca prescripţiune religiósa postul. Creştinismul maĭ mult de cat vechele religiĭ pàgâne, a impus cu asprime postul la ştiute dile şi sĕrbatorĭ însemnate, tocmaĭ pentru a înlesni credincioşilor sĕĭ calea spre mântuirea orĭ perfecţionarea sufletuluĭ. Iata ce cetim în Sfânta Scriptura despre post, când Iisus Christos îşĭ începe înalta sa misiune de Mântuitor al neamuluĭ omenesc: „...... *Şi postind patru-deci de dile şi patru-deci de nopţĭ, apoĭ a flămêndit*". (Mat. 2. v. 4). Dupĕ acest tip aŭ urmat toţi mariĭ legislatorĭ aĭ religiunilor, preparându-se pentru cugetarĭ maĭ înalte, spre sĕvêrşirea faptelor marĭ, prin post. Modul cum trebue sa-l pastrăm ni-l arată iarăşĭ Iisus Christos: „*Când postiţĭ nu fiţĭ ca faţarnicií. posomorâţĭ, cariĭ îşĭ manjesc feţele lor ca să se arate ómenilor postind, amin dic voue că-'şĭ iau plata lor. Iar tu postind unge capul tĕu şi faţa ta, ca să nu te arăţĭ ómenilor că posteştĭ, ci Părinteluĭ tĕŭ cel într'ascuns, şi Părintele tĕu cel ce vede într'ascuns va da ţie la aratare*". (Mat. C. 6. vers. 16 et.). Aşa se cuvine Creştinilor se apară faţă cu alţiĭ când postesc: veselĭ, liniştiţĭ la faţă şi îmbunătaţiţi cu sufletul; pentru că postind fie care din noĭ facem acesta spre folosul nostru moral şi sufletesc. Un exemplu de rugăciunea şi postul adevĕrat, precum şi de cel deşert şi falş îl găsim în Evangelistul Luca (Cap. 18. v. 10). „*Doĭ ómenĭ s'aŭ suit în Biserica să se róge, unul Fariseŭ şi altul Vameş. Fariseul stând se ruga în sine aşa: Dumnedeule îţĭ mulţamesc că nu sunt ca ceĭ-l-alţĭ ómenĭ, rîpitor, nedrept, desfrânat, sau şi ca acest Vameş. Postesc de douĕ orĭ pe septamână, dau deciuiala din tóte câte câştig. Iar Vameşul, stând de departe, nu cuteză nicĭ ochiĭ să-ĭ râdice*

spre ceriu, ci'şi bàtea pieptul sĕŭ. dicênd: Dumnedeule fiĭ milostiv mie păcătosuluĭ".

Postul dar trebue să fie însoţit de căinţă, zdrobire de inima, recunóşterea greşalelor, în fine o mărturisire individuală înaintea luĭ D-deŭ, cerênd mila şi îndurarea Luĭ asupra nóstră şi implorând cu caldură şi persistenţă de a ni ajuta spre a deveni maĭ buni de cât suntem. Recunóşterea greşalelor nóstre prin noi înşi-ne este un progres mare moral; abstinerea de a maĭ cădea în pacatele fapţuite este pentru noĭ pornirea pe calea perfecţiuneĭ Evangelice.

Să ne ferim dar creştinilor de a ne făli cu rugaciunele şi postirile nóstre, spre a nu fi clasificate ca ale Fariseului, ci în modestie şi linişte sufletéscă, în înfrânare de bună voe şi în fapte de milostivire sa fie sĕvêrşit postul nostru; caci aşa este creştineşte. Fiind-că natura omenéscă, îmbuibata prin mâncărĭ şi bĕuturĭ prea îmbelşugate, prin petreceri nemasurate lumeştĭ devine în neputinţa de a concepe ceva mai înalt, de aceia numai este în stare a forma o cugetare morala, a se rîdica la lumea ideala a sufletului, iar acésta prin experienţa dilnică ni se dovedeşte. Apoi fiind-că natura omeneasca consistă din două elemente, aşa ca dacă s'ar desvolta numai trupul cu poftele luĭ sensuale, s'ar neglija a doua parte, şi tocmaĭ cea maĭ esenţială a personalitaţeĭ nóstre—sufletul, omul prin acésta nu ş'ar ajunge scopul sĕŭ; pentru acest cuvênt Creştinismul pune frâu desvoltareĭ şi cultivăreĭ unilaterale a personalitaţeĭ omuluĭ, il opreşte a merge spre decădere şi abrutisare, prin care 'şĭ scurtează viaţa din causa abusului. Din contra se observă ca omul moderat şi modest, cumpătat în mâncare şi abstinent de la plăcerĭ este capabil de ideĭ înalte, de cugetărĭ religióse, de o viaţă ideală, de fapte morale. Prin post şi rugăciune omul se sublimează şi ajunge a duce chiar pe pamênt o viaţă sufletéscă şi morala, egalisând cu societăţile îngereştĭ, pe când din contra prin îmbuibare şi satisfacerea poftelor neraţionate, omul ajunge a se pune singur în sfera animalilor, şi tótă activita-

tea sa se resfrânge şi învârte atuncĭ numaĭ în a'şĭ satisface pasiunele egoistice şi nu se maĭ îngrijeşte de cât de şine. Este dar superior omul sufletesc, faţă de cel trupesc. Lucrul acesta se probează dar şi prin minte şi ni se confirmă şi de experienţă. Doctorul Foissac în opera sa intitulată: La Longivité humaine ou l'art de conserver la santé, la pagina 496 ast-fel sfătueşte pe şefiĭ de familiĭ [2]).

„Alungă din masă tóta mâncarea escitantă; desvoltează sobrietatea maĭ mult de cât îmbuĭbarea, proscrie paturile de puf şi nu întrebuinţa de cât saltele de pĕr sau de substanţe vegetale". Prin aceste regule dietetice autorul îndeamnă la abstinenţă, la sobrietate, la temperanţa sensurilor, la moderaţie—prin urmare la post.

Iar la pagina 559 tot acest autor se exprimă [3])

„Prin moderaţie cu deosebire în placerĭ, prin învingerea patimilor sale omul se ɗuvine să se nevoiască de a câştiga să ajungă o fericita bĕtrâneţă. „Dacă corpul prin bólele sale are dreptul de a întrista sufletul, ɗice Fontenel, sufletul la rândul sĕu îşĭ exercita de aseminea dreptul sĕŭ asupra corpuluĭ". Orı-ce patimă violentă aduce o lovire constituţieĭ celeĭ maĭ temperate şi'ĭ scurtéză viaţa.... Patimele violente, întristarile marĭ nu se vindecă prin medicamente. Dar un medic prudent, un prieten înţĕlept inspirat de un interes bine-voitor, va căuta maĭ întaĭu a îndeparta nutritorul care le întreţine, şi va face să se ivească împrejurarĭ

[2]) Bannir de la nuriture tout mets exitant; développer la sobriété plutôt que la gourmandise; proscrir les lits de plumes et n'employer que des matelas de crin ou de substances vegétales; regler les heures de sommeil entre huit et dix....

[3]) C'est la moderation dans ces désirs principalement, et la victoire sur ses passions, que l'homme doit s'efforcer d'acquérir s'il veut parvenir à une heureuse vieillesse. „Si le corps, par ses maladies, a le droit d'affliger l'âme, dit Fontenelle, l'âme à son tour, exerce bien le même droit sur le corps". Toute passion violente porte un choc à la constitution la mieux trempée et abrége la vie..... Les passions violentes, les grands chagrins ne se guérissent pas par des médicaments; mais un médecin prudent, un sage ami, s'inspirant d'un tendre interêt, cherche d'abord à éloigner l'aliment qui les entretient, et à faire naître des circonstances qui opposent la distraction à la tristesse.

care opun distracţia contra întristareĭ....“ Cumpătarea în tóte este muma sănĕtăţeĭ şi începutul virtuţiĭ. Greciĭ vechĭ aveaŭ următórea regulă dietetică: Πᾶν μέτρον ἄριστον. Tot ce este cumpatat este lucrul cel maĭ bun.

Un alt autor, Dr. Debreyne în opera sa: Physiologie Catholique et Philosofique, la pagina 297 dice: [4]).

„Nu este numaĭ deosebirea climatelor care face să se schimbe sensibilitatea şi moravurile popórĕlor, dupĕ cum se dice de ordinar, dupĕ Ipocrat şi Montesquieu, ci maĭ cu sama regimul alimentar este care produce modificarile moralului naţiunelor. Aşa popórĕle care se abstin cu totul de carne, precum o mare parte dintre locuitoriĭ ţerilor calde, maĭ ales în Asia şi în special în India, sunt în genere însemnaţĭ prin dulceaţa moravurilor lor şi a caracteruluĭ. Din contra deprinderea de a trai cu carne şi a îmulţi sângele dau moravurilor un caracter cam sĕlbatec, pentru a nu dice de o asprime feroce. Doctorul Virey adauge: Socoteşte cine-va, dice acelaşı autor, ca dacă Neron ar fi putut fi condemnat, în un ospiciu de alienaţĭ, la o dieta cu totul vegetala, dupre cum sunt în Statele Unite ómenii cu deprinderĭ rĕle, n'ar fi putut pĭerde din violenţa patımilor luı, şi ca n'ar fi devenit în urmă póte tot atât de delicat şi sensibil dupre cum aŭ fost Pitagorieniĭ, dulciĭ bramanĭ aĭ Indieĭ, deveniţı ceĭ maĭ umanı dintre ómenı?“ Prin urmare rĕmâne probat

[4]) Ce n'est pas seulement la différence des climats qui fait changer la sensibilité, et les moeurs des peuples, comme on le dit toujour, d'après Hippocrate et Montesquieu, mais c'est surtout le regime alimentaire qui amène ces modifications du morale des nations. Ainsi les peuple qui s'abstinnent absolument de chair, comme une grande partie des habitants de pays chauds, surtont de l'Asie, et notamment des brames de l'Inde sont généralement remarquables par leur douceur de moeurs et de caractaire. Au contraire. l'habitude de vivre de chair et de répantre le sang donne au moeurs un caractaire d'après souvage, pour ne pas dire de dureté féróce. Dr. Virey adauge: Pense-t-on, ajoute lè même auteur, que si Néron eut pu être condamné dans un hospice d'aliénés, à une diète toute végétale, comme de mauvait sujets le sont aux Etats-Unit, il n'êut pas perdu de la violence de ses passions; quil n'êut pas été rendu par la suite peut-être ausi délicat et ausi senssible que le furent les Pythagoricens, les doux brames de l'Inde, devenus les plus humains des homnes?

şi cu ştiinţa că îmbuıbarea, abusul în mâncare, netemperanţa sunt procursorii mai întâi a ferocitaţei, neomeniei, şi a sĕlbatăciei caracterului şi în fine a morţei premature. Nimic comun între Mamona şi D-ḑeŭ, ca şi între întuneric şi lumină. Omul neabstinent nu-ĭ apt de moralitate, de virtute.

Din cele ḑise dar se confirmă că abstinenţa, moderaţia şi sobrietatea în viaţa naturală, maĭ ales în dietetică, se impun chĭar şi după ştiinţa medicală; aşa că îmbuĭbarea este causa a multor bóle şi a multor porniri naturale. Să trecem acum a trata postul şi din punct de vedere canonic. Creştinismul în seculul Apostolilor era fórte condescendent faţă cu ómeniĭ veniţĭ din păgânism la creştinism, pentru cuvêntul că nu puteaŭ aceĭa rumpe de odată cu viaţa lor din păgânism. Acéstă acomodare s'a facut în maĭ multe cestiunĭ privitóre la moravurĭ şi datine, aşa că tocmaĭ maĭ târḑiŭ şi treptat s'a putut imprima orĭ aplica pracsa creştină în viaţa. Sf. Apostol Pavel ĭată ce ne spune în acésta cestiune: Din causă că uniĭ creştiniĭ maĭ vechĭ ţineau riguros posturile deja întroduse, se scandalisaŭ de ceĭ de curând veniţĭ şi cariĭ nu le ţineau cu atâta punctualitate precum aceia: „*Căcĭ unul crede că póte mânca tóte, ĭar cel slab mânâncă legume. Cel ce mânâncă să nu defaĭme pre cel ce nu mânâncă; şi cel ce nu mânâncă să nu condemne pre cel ce mânânca; căcĭ D-ḑeu l'a primit. Tu cine eştĭ care condemnĭ pre servul strein?*“ Apoĭ conchide: „Cel ce mânâncă Domnuluĭ mânâncă, căcĭ mulţămeşte luĭ Dumneḑoŭ; şi cel ce nu mânânca Domnuluĭ nu mânâncă“. (Epist. cătră Romanĭ, cap. 14, vers. 3—6). Dacă trecem la partea practică a Creştinismuluĭ după timpiĭ Apostolilor, din scrierĭ şi canóne constatăm următórele disposiţiĭ: Sf. Ignatie în Epistola cătră Filipisenĭ înterpretând'o ḑice: [5])

[5]) Τὰς ἑορτὰς μὴ ἀτιμάζετε, τὴν τεσσαρακοστὴν μὴ ἐξουδενεῖτε, μιμησιν γὰρ περίεχει τῆς τοῦ Κυρίου πολιτείας, καὶ τὴν τοῦ πάθους ἑβδομάδα μὴ παρορᾶται, τετράδα καὶ παρασκεβὴν νηστευοντες, πένησιν ἐπιχορηγοῦντες τὴν περισσεῖαν. ἐι τις κυριακὴν, ἢ σάββατον νηστέυειν, πλὴν ἑνὸς σαββάτου τοῦ Πάσχα, οὗτος χριστοκτόνος ἐστὶ.

„Nu necinstițĭ sĕrbătorile, patrudecimea nu o despreţuițĭ, căcĭ conține imitarea cetațănieĭ Domnuluĭ. Și Sĕptamâna Patimeĭ nu o treceţĭ cu vederea, postind Mercurea și Vinerea, împărţind sĕracilor prisosul. Dacă cine-va ar posti Duminica saŭ Sâmbăta, afară de o Sâmbată a Pascelor, acesta este ucigător de Christos“. In constituţiile Apostolice (pe care le conservă cu mult respect Biserica papistașă) în cartea a V a cap. XII cetim: [6])

„Păstrațĭ dilele sĕrbatorilor, cu care trebue să conservaţĭ postul patrudecimeĭ, care cuprinde amintirea societățeĭ Domnuluĭ și legislaţiunea“. Apoĭ în capitulul ultim cetim: [7]).

„Dupĕ sĕptămâna postuluĭ, tótă Mercurea și Vinerea vĕ poruncim să postițĭ și prisosul vostru din post să'l daţĭ sĕracilor. Orĭ-ce Sâmbata, afară de una, și orĭ-care Duminică, sĕvêrșind adunărĭ, bucurați-vĕ. Vinovat va fi de pĕcat cel ce ar posti Duminica, fiind diua Invierei“.

In cel maĭ vechiŭ monument legislativ în Biserica Ortodoxă intitulat: Διδαχὴ τῶν δώδεκα 'Αποστόλων, aflat de Filotheĭu Vrieniŭ, Mitropolit de Nicomidia, în Biblioteca Sf. Motmênt, la pagina 30, relativ la post se dice: [8])

„Iar posturile vóstre să nu fie precum la ipocrițĭ (Fariseĭ), cacĭ postesc în a doua a Sâmbetelor și în a cincea. Iar voĭ postițĭ Mercurea și Vinerea“. [9])

[6]) Τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν φυλάσσετε.... μεθ' ἃς ὑμῖν φυλακτέα ἡ νηστεία τῆς τεσσαρακοστῆς, μνήμην περιέχουσα τῆς τοῦ Κυρίου πολιτείας καὶ νομοθεσίας.

[7]) Μετὰ δὲ τὴν ἑβδομάδα τῆς νηστείας, πᾶσαν τετράδα καὶ παρασκευὴν προστάττομεν ὑμῖν νηστεύειν, καὶ τὴν περισσείαν ὑμῶν τῆς νηστείας πένησιν ἐπιχορηγεῖν. Πᾶν μεντοι σάββατον, ἄνευ τοῦ ἑνὸς καὶ πᾶσαν κυριακὴν, ἐπιτελοῦντες συνόδους, εὐφραίνεσθε. Ἔνοχος γὰρ ἁμαρτίας ἔσται ὁ τὴν Κυριακὴν νηστεύειν, ἡμέραν ἀναστάσεως οὖσαν.

[8]) Αἱ δε νηστεῖαι ὑμῶν μὴ ἔστωσαν μετὰ τῶν ὑποκριτῶν, νηστεύουσι γὰρ δευτέρᾳ σαββάτων καὶ πέμπτῃ. Ἡμεῖς δὲ νηστεύσατε τετράδα καὶ παρασκευήν...

[9]) Consulta Erma în Parabola a V. 1—3. Idem Varnava Epist. cap. 3. Idem Climent Alex. Strom. Cuvênt 7. Idem Epifanie. Eresia 51 etc.

In canónele Sânteĭ nóstre Bisericĭ încă de timpuriŭ s'aŭ legiferat timpul ţinereĭ postuluĭ de catră Creştinĭ. Aşa în canonul 66 al Apostolilor se înterḑice clericilor de a posti Duminica şi Sâmbăta. „Dacă s'ar afla un Cleric postind ḑiŭa Duminiceĭ saŭ Sâmbăta (afară de una) să se caterisască; ĭar de ar fi laic să se aforisasca", (adică exludă din societatea creştinilor). Canonul 18 din Gangra se exprimă: *„Dacă cine-va ar posti în Duminică pentru că o ar socoti ca ḑi ascetică, să fie anatema"*. Zonora în comentarea acestuĭ canon ḑice.... *că postul este simbolul înfrânăreĭ şi al întristăreĭ, de acea ceĭ ce ar posti Duminicele s'ar supune anatemeĭ*. Iar Balsamon explică şi motivul formăreĭ acestuĭ canon:... *„Decĭ (ereticiĭ) ceĭ din jurul luĭ Eustaţiu învěţau să postească în Duminicĭ, ca propriĭ pentru ascetism, pentru acea-ĭ anatemateseşte canonul"*. In canonul 52 din Trula se legifera: *In tóte ḑilele de posturĭ a sânteĭ Patru-ḑecimĭ, afară de Sambătă şi Duminică şi în ḑiua Sf. Buneĭ-Vestirĭ sa se facă sânţiţa liturgie a celor maĭ înainte sânţite"*. Sf. Petru al Alexandrieĭ în canonul 15 legisleasă: *„Nu ne va inculpă nimenĭ ţinênd (postind) Mercurea şi Vinerea, şi în care (ḑile) ni s'au ordonat, cu drept cuvênt, după tradiţie să postim, pentru că atuncĭ s'aŭ făcut sfat de către Iudeĭ de a trada pe Domnul; ĭar Vinerea pentru că a patimit pentru noĭ. Duminica însă este ḑiua de veselie, pentru că a înveţat în ea, în care nu ni este permis nicĭ a inclina genunchiul"*. Aicea se justifică pentru ce s'a întrodus în Biserică postul Mercureĭ şi Vinereĭ de la timpiĭ Apostolicĭ în Creştinism.

Sântul Timoteiŭ al Alexandrieĭ întrebat fiind: „dacă cine-va fiind bolnav şi s'ar topi mult din causa îndelungateĭ bóle, şi sĕ apropie sânta Pască, dacă cu orĭ-ce preţ trebue să postéscă saŭ să mănânce clericul aceĭa ce póte, orĭ unt-de-lemn, orĭ vin, pentru bóla luĭ cea mare?" La acésta rĕspunde: „Să cuvine să i se permita, să se împărtăşască şi din mâncare şi din bĕutură cel bolnav, cu cea ce póte suporta. Cacĭ a se împărtăşi de unt-de-lemn, cel ce se topeşte cu totul, este drept". Interpretatorul Balsamon ḑice:

„Este de notat că, din acest canon (al ḑecelea) și din al optulea resultă că postul Patru-ḑecimeĭ Pascăĭ, constă în mâncare uscată, și abținere de vin. (Πὸτλη și Ῥαλλη, volumul 4, pag. 337).

Iar la întrebarea: „Dacă femeia ar naște spre Paștĭ, trebue să postească și să nu bea vin, saŭ să deslegă de post și de a bea vin, pentru-că a născut"? La acésta respunde: „Că postul s'a așeḑat pentru ca se înfrâneze corpul. Iar dacă corpul este în înfrânare și bólă, sĕ cuvine să sĕ împărtășască de mâncare și bĕutură, cum voește și póte suporta". Balsamon sĕ exprimă ast-fel: „Că postul s'a hotărît pentru înfrânarea corpuluĭ; iar daca corpul este înfrânat și slabit de alt ceva, numaĭ are nevoe și de pedagogia postuluĭ, ci maĭ ales are nevoe de refortificare și de îndreptare. Decĭ se cuvine, ca femeea lehusă înspre Paștĭ, adecă în postul ce sĕ face pentru Pashă se întrebuințeze și vin și mâncărĭ". (Idem opera citată). De aicea urmézá ca postul nu se impune și celor ce nu sunt în putința fisica de a-l ținea, fie din causa bólelor, fie din împrejurărĭ grave, saŭ când este cineva la drum și nu'șĭ póte procura mâncărĭ de post. De asemenea postul nu se cere cu rigóre, conform prescripțiilor tipiculuĭ, ómenilor cu constituțiĭ prea slabe, maĭ ales când există și consentimentul doctorilor; pentru că de s'ar impune cu necesitate unor aseminea persóne și din causa acésta li s'ar periclita viața, prin acé ta s'ar comite un pĕcat de mórte—a suicidului. Postul tinḑênd a opri pornirile cele aprinse spre pĕcate trupeștĭ, în ḑilele de întristare și de sdrobire a inimiĭ, pentru greșalele sĕvêrșite, la bolnavĭ și slăbănogĭ, la femeĭ lehuze, la murinḑĭ și în fine la calătorĭ, lipsind causa de a comite pĕcate, nu li se impune cu asprime postul; ba încă li se permite, dupĕ prescripțiile doctorilor de a'șĭ nutri corpul cu tot cea ce voesc, spre a nu'șĭ periclita viața. (Consultă hotarîrea Sinoduluĭ Patriarhal. Καν. διατάξεις, vol. I, pag. 186).

Postul menit fiind a mărgini poftele, când aceste nu sunt, el devine nerealisabil în forma sa externa.

Trebue să știm că unde lipsĕște postul intern, adică:

când omul lasă frâu liber tuturor înclinărilor sale spre rĕu: invidiază, insultă, calomniază pe aprópele sĕu, clivitește, petrece în intrigĭ și ură contra fraților luĭ, în bețiĭ, în furt și ucideri, acolo postul material extern n'are nicĭ o valóre morală, ci devine un simulacru, și o insultă adusă luĭ Dumnedeŭ! Preoțiĭ în genere trebue să sfătuească, să îndemne pe creștini ca în posturile sĕvêrșite de eĭ să arăte asprime și tărie de caracter, să nu deviese în fațarie și bigotism, ci să le arăte că maĭ întaĭ trebue să premérgă postul din lăuntru, abstinerea de pĕcatele sufleteștĭ și curațirea omuluĭ intern, șĭ apoĭ să urmeze postul extern, ca o manifestare a celuĭ intern. Numaĭ în aseminea împrejurarĭ postul este o edificare morală, o vindecare și curățire a omuluĭ, o înobilare și perfecțiune, un stimul spre perfecționare. Dacă postul n'ar fi de cât o schimbara de bucate, atuncĭ s'ar reduce la o simplă prescripțiune dietetică. Dar în asemenea împrejurărĭ o ast-fel de stare numaĭ post creștinesc nu se póte numi. Creștinismul urmarește prin post maĭ întâĭ *inimă curată* și *Duh drept* a se forma în individ, și pentru a nu-i-se apune omuluĭ creștin patimile trupeștĭ la ajungerea acesteĭ perfecțiunĭ, îĭ impune postul material extern.

Să trecem acum a consulta și pe Sânțiĭ Părințĭ în cestiunea postuluĭ spre a vedea cum înțelegeaŭ eĭ postul și cum îl practicaŭ:

Dupĕ Sânțiĭ Părințĭ postul trebue să fie maĭ întâĭu intern și apoĭ extern, cu alte cuvinte să precédă postul intern, pentru a nu părea cel extern un simulacru. Sântul Ioan Chrisostom in omilia a treia cătră Antiohienĭ dice: „Respect postuluĭ, care nu-ĭ numaĭ abținere de mâncărĭ, ci maĭ ales depărtare de pĕcate“. [10])

De asemenea acest sânt și învĕțat parinte al Bisericeĭ nóstre dice: „Eŭ numesc post, nu pe cel al multora, ci pe

[10]) Τιμὴ νηστείας, οὐχὶ σιτίων ἀποχὴ, ἀλλὰ ἁμαρτημάτων ἀναχώρησις.

adevĕratul post, nu numaĭ abţinerea de mâncărĭ, ci şi cea de pĕcate. [11]).

Irineu în Epistola cătră Victor ḑice: „Nu este discuţie numai despre post; ci şi despre felul postuluĭ; cacĭ uniĭ socot că o ḑi numaĭ trebue sa postéscă; iar alţii două, alţii însa şi maĭ multe. Uniĭ patru-ḑecĭ de ore ḑi şi nópte numară ḑiŭa lor de post. Acéstă varietate asupra conservăreĭ postuluĭ nu este numaĭ din timpul nostru, şi cu mult maĭ înainte, de ceĭ înainte de noĭ etc. [12]) Prin urmare nu era pe timpul luĭ Irineu, determinat timpul Patru-ḑecimeĭ exista însă din timpul Apostolilor, precum se exprimă Tertulian: „Nos unam quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto nobis orbe congruo, jejunamus (ad Marcellam 27 şi 54)". Socrat, istoric din seculul al V, ḑice: „Curând posturile înainte de Paştĭ sunt în alt mod ţinute de alţiĭ. Căcĭ uniĭ în Roma postesc treĭ sĕptamânĭ înainte de Paştĭ continue, afară de Sâmbată şi Duminică; iar ceĭ din Illiric şi din tótă Grecia şi ceĭ din Alexandria postesc înainte de Paşti un post de şase sĕptămânĭ, numindu-l patru-ḑecime etc. [13]) Indată însă s'a stabilit în Orient hotărîtor timpul postuluĭ şi durata luĭ. Să vede ca eraŭ creştinĭ cariĭ îndeplineaŭ maĭ mult partea formală a postuluĭ, neglijând pe cea reală, despre cariĭ aşa se pronunţă Sf. Ioan Chrisostom: „Acestea le-am ḑis nu ca să necinstim postul, ci ca să-l onorăm. Respect postuluĭ, nu celuĭ ce-ĭ abstinenţă de mâncărĭ, ci depărtare de pĕcate. Căcĭ cel ce socoteşte postul numaĭ absţinere de mâncărĭ, acela este care-l necinsteşte. Posteştĭ? Arată-mĭ prin faptele tale. Ce fapte veĭ ḑice? Dacă veḑĭ sĕrac milueşte-l, dacă veḑĭ pe inimic împacă-te; dacă veḑĭ amic sporind, nu l invidia; dacă veḑĭ frumuseţă, întórce-ţĭ privirea. Aşa dar să nu postească numai gura, ci şi ochiul, şi auḑul, şi

[11]) Νηστείαν λέγω οὐ ταύτην τὴν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ νηστείαν, οὐ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴ μόνον, ἀλλὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων. Idem locul citat.

[12]) Veḑi Evsevie Ist. Ecclesiastica 2. 24.

[13]) Veḑi Ist. Eccles. 5.22.

picióréle, și mânele, și tóte membrele corpuluĭ nostru. Să postească mânele, curate fiind de rîpire și avariție, sa postească picĭórele, depărtându-se de drumul ce duce la privileștĭ nelegĭuite, să postească ochiĭ, instruindu-se de a nu-șĭ arunca privirea de loc la frumusețe, și nicĭ a se curiosita de frumusețĭ streine.... Să postească audul, căcĭ postul audului este de a nu primi prihănirĭ. Sa postească și gura de vorbe rușinóse și calomniĭ; căcĭ ce folos, când ne-am înfrâna de paserĭ și pescĭ, dar mușcăm pe frațiĭ noștri și-ĭ sfășiem? Cel ce calomniază, a mâncat carne din frate, a mușcat din corpul aprópeluĭ Pentru acest curent și Sf. Apostol Pavel a strigat, dicênd: „Dacă unul pe altul vĕ mușcațĭ și vĕ sfașiețĭ, vedețĭ să nu fițĭ înghițițĭ de către alții“. (Sf. Ioan Chrisostom omilia a 3. ἐς 'Ανδριάνδας). Respectiv de ceĭ ce nu postesc sub diferite pretexte, tot acest sânt părinte și Dascal al Bisericeĭ se exprimă așa: „Decĭ cel ce se împărtășește de plăcere și nu póte posti, să-șĭ manifeste milostenia luĭ cât maĭ îmbelșugat, prin rugăciunĭ neîntrerupte, și să'șĭ aibă o dorință persistentă la ascultarea sântelor cuvinte. In acéstă împrejurare bóla corpuluĭ nu ne este împedicare. Impace-se cu inimiciĭ, și alunge din sufletul seŭ tóta aducerea aminte de rĕŭ. Dacă voește să îndeplinească acestea, a arĕtat adevĕratul post și pe care principalminte îl pretinde de la noĭ Mântuitorul“. [14]) Declar ca nu se póte cine-va sĕtura, ca cel însetat de izvórele rĕcĭ, de sublimul ideilor acestuĭ Sf. Parinte privitóre la post și cum trebue sa postim.

Iar Sântul Vasile în omilia întâĭu despre post, pagina 331 dice: „Nu numaĭ în abstinența de bucate să socotește bunatatea postuluĭ; căcĭ postul adevĕrat este înstreinarea de rĕle. Deslégă tótă legătura nedreptățiĭ, ĭarta ura către aprópele, ĭartă-ĭ luĭ nedreptățile, nu postițĭ învrajbindu-vĕ și vrăjmășindu-vĕ. Nu mănâncĭ carne? dar mănâncĭ pe fratele tĕŭ! Te abțiĭ de vin? dar nu te înfrânezĭ de in-

[14]) Vedĭ cuvêntul 10 la Genesa.

sulte. Aştepţĭ sara, ca să mănâncĭ? dar îţĭ petrecĭ ḑiua în judecaţı.[15])

De asemenea în Omilia a doua la pagina 340 ḑice: „Adevĕratul post este înstreinarea de rĕŭ, abstinerea limbeĭ, depărtarea de mânie, fugirea de patimĭ, de vorbire de rĕŭ, de minciună, de jurămênt falş. Lipsa acestora este în adevĕr post. In aceste decĭ constă bunătatea postuluı". [16])

In fine în a opta Omilie în Exaimer ḑice: „Ce folos este a posti cu trupul, şi apoĭ a-ţĭ umplea sufletul cu miĭ de rĕutaţĭ. [17]).

De aceiaşĭ ideie este şi Isidor Pelusiotul în epistola 403: „Nimic nu rĕscumpăram prin post abştinându-ne de mâncărı, când nu postim cu tóte sensurile; căcĭ cel ce să luptă trebue să se abţie de tóte". [18]) De aceea cu drept cuvênt Sântul Atanasie în discursul sĕu de Vırginitate ḑice: „Nu cel ce posteşte de bucate ar fi singurul care a sĕvêrşit ceva, ci cel ce sa abţine de la tot lucrul rĕu, aceluea i sĕ socoteşte postul". [19]) Iar Ciril al Alexandrieĭ în Oraţiunea pashală întaıa sa pronunţă ast-fel: „Acesta este cu adevĕrat chipul postireĭ, în aceste constă manifestarea

[5]) Μὴ ἐν τῃ ἀπογῇ μόνῃ των δρωμάτων, τὸ ἐκ τῆς νησ-
ἀγαθὸν ὁριζου. Νηστεια γὰρ ἀληθὴς ἡ των κακῶν ἀλλο-
σύνδεσμον ἀδικίας, ἀφες τῷ πλησιῳ την
πλήματα, μὴ ἐις κρίσεις καὶ μάχας νησ-
ἀλλ' ἐσθιεις τὸν ἀδελφὸν. οἴνου ἀπέ-
Τὴν ἑσπέραν ἀναμένεις ἐις με-
ν ἐις δικαστήριν.
οτρίωσις, ἐγκράτεια γλώσ-
καταλαλιᾶς, ψευδους,
ἀληθὴς, ἐν τούτοις

...νίων

lucrurilor bune: nu-ţĭ nutri mintea cu placerĭ desfrânate, alungă de la tine stimulul desfrânareĭ; fugĭ de societatea celor stricaţi". [20])

Teodor Balsamon întrebat fiind asupra posturilor existente în Biserica nóstra respunde cu de amaruntul, tratând originea, timpul şi deslegarile ce se pot da de Biserică prin confesorĭ în timpul posturilor. [21])

Anastasie Sinaitul, Patriarhul Antiohieĭ desvolta istoriceşte începutul celor treĭ posturĭ de câte 40 de ḑile. Fiind-că pe timpul sĕŭ chiar mulţi dintre creştinĭ şi clerici nu ţineaŭ cu rigóre de cât postul numit cel Mare al sântelor patimĭ, se pronunţă cu multă asprime, maĭ ales asupra clericilor. Iată o pericopă din tratatul sĕu: „Dar fiind-ca urîtorul de frumos şi înşelatorul Diavolul, care maĭ înainte calcând poruncea despre post data în paradis celui întâiu om, şi înşelându-l cu mâncarea din lemnul oprit şi predându-l morţiĭ, nu încetează pană astă-ḑĭ strefacênd lucrurile luĭ Dumneḑeŭ şi cele aşeḑate de El pentru mântuirea némului nostru; iar acum aŭ înşelat şi atras şi pe uniĭ dintr'aĭ noştri, nu numai dintre laicĭ, ignoraţĭ şi necărturari; dar încă şi din aceĭ ce se falesc în ştiinţa şi'şĭ înalţă sprinc[...] sprijinindu-se adica pe cea maı înaltă înţĕlepciune: E[...] copĭ, ḑic, Mitropoliţĭ, preoţi şi diaconĭ s[...]
chiar şi dintre monahĭ póte, la carĭ [...]
D-ḑeŭ, carĭ învaţă fără a se roşi [...]
Apostolĭ şi Sânţii Părinţi n[...]
cel ce se numeşte Mare, [...]
care uniĭ îl numesc s[...]
o vom expune-o [...]
Apostolı P[...]
din [...]

a unor monahi, carii postesc și aceste două posturĭ amintite"... De aicea ĭa motiv Anastasie Sinaitul și dovedește cu Sfânta Scriptură, praxa Bisericeĭ și canóne, existența acestor treĭ posturĭ în Biserică, încă din cea maĭ adâncă vechime. [22])

De asemenea este de mare valóre și scrierea luĭ Anastasie, Episcopul Cesarieĭ Palestineĭ, prin care apără postul Sânteĭ-Măriĭ precum și a Schimbareĭ la Faţa. [23]) In fine Teodor Balsamon, Patriarhul Antiohieĭ scrie o enciclică pastorala către Antiohenĭ prin care li dovedește folósele sufleteștĭ și trupeștĭ ce trag din ţinerea posturilor. Iată ce declara însușĭ: „Că eu multe cercetarĭ făcênd despre acestea m'am convins că nu se desleagă cestiune din canóne. Dupĕ ce enumeră tóte canónele sinódelor ce tratează despre post și anume: Can. 66 al Apostolilor, can. 19 din Gangra, 49, 50 și 51 din Laodicia, can. 29, 52, 55 și 56 a Sinoduluĭ din Trula, în care se vorbește numaĭ de postul Patru ḑecimeĭ și în care ḑice: Că nu este permis în acest post nicĭ priveliștĭ, nicĭ nunţĭ a se face, și nicĭ nu se da deslegare la orĭce alt lucru de petrecere înveselitóre; apoĭ face cu amăruntul istoricul posturilor în Biserica Ortodoxa". [24])

Iată acum și posturile existente în Biserica nóstră, care-s patru, dupĕ vechia tradiţie:

1) Postul cel Mare, care constă din 7 sĕptamânĭ și în care nu-ĭ permis de Biserică, fară justificare canonică a se mânca carne saŭ frupt alb sau pește, de aceĭa se și numește Post-Sec, (ξηροφαγία); 2) Postul Adormireĭ Nascĕtóreĭ de D-ḑeu, cu care-ĭ unit și postul Schimbăreĭ la Faţă, adica 7 ḑile înainte de Schimbarea la Faţă și 7 înainte de sĕrbatórea Adormireĭ. Astă-ḑĭ aceste două posturĭ s'aŭ contopit în unul. Postul acesta începe la 1 August și ţine pana la 15 exclusiv. Acest post se ţine cu aceĭașĭ rigóre ca și al Patru-ḑecimeĭ; 3) Postul Naștereĭ Domnuluĭ (Crăciunuluĭ), care se începe de la 15 Noemvrie și merge pană

[22]) Veḑĭ Πότλη Ράλλη, Vol. IV, pag. 580—584.

[23]) Idem opul citat pag. 585—589.

[24]) Veḑĭ opul citat vol. IV, pag. 565—579.

la 25 Decemvrie exclusiv. Acest post este maĭ puţin riguros, se mănâncă peşte, etc. afară de Mercurĭ şi Vinerĭ. Acest post s'a numit şi al Sf. Filip în unele locurĭ; 4) Postul Sf. Apostolĭ Petru şi Pavel, care se începe Lunĭ după întaĭa săptămâna a Rusalielor şi ţine pănă la 29 Iuliŭ. Acest post este cel maĭ puţin riguros, ba în unele localitaţĭ aprópe nu se ţine. Afara de aceste patru posturĭ Biserica nóstră Ortodoxă maĭ conservă cu multă religiositate şi respect. 1) Ḑiua Sf. Crucĭ, şi 2) Tăerea Capuluĭ Sf. Ioan Botezătorul.

Cât despre cele două posturĭ numite ajunurĭ la noĭ la Românĭ observ următórele: In vechime se cerea imperios de la creştiniĭ de curând intraţĭ dintre pagânĭ în sinul Bisericeĭ, că măcar câte o ḑi, înainte de Naşterea Domnuluĭ şi Botezul Domnuluĭ să posteasca. De alt-fel nu s'ar înţălege pentru ce se numesc ajunurĭ. Dupe ce s'aŭ stabilit cu timpul durata posturilor, ḑilele dinspre ḑiŭa sărbătóreĭ Impărăteştı a continuat a se numi *ajun*. Acest cuvênt maĭ dovedeşte ca noĭ Româniĭ am luat acest termin direct din limba strămoşască latina, unde se numeşte Jejunium, în epoca când încă nu erau hotărîte definitiv posturile. Cuvêntul post ce de ordinar îl întrebuinţam spre a exprima ajunarea este de origine slavă şi primit în epoca influinţeĭ slavone la Românĭ. Alt-fel nu se explica existenţa acestor două cuvinte în limba nóstră—ajun şi post. [25])

Din causa bigotismuluĭ şi a ignoranţeĭ în poporul necult, prin urmare şi în poporul nostru, maĭ întimpinăm şi alte posturĭ afară de cele impuse de Biserică, ca Lunea—pentru vindecarea de ochĭ, ca ḑile, când voeşte să ştie o tênără dacă să va mărita şi când precede o ḑi de post înainte de a'şĭ cerca sórta, ca postul ḑis al Cruceĭ, ca postul Filipelor etc. Acestea trebuesc combătute din popor, pentru că sunt resturĭ din vechiul păgânism. In Rusia se permite a se mânca peşte atât în postul Mare cât şi a Adormireĭ, la noĭ nu există încă aseminea deprindere saŭ obiceiu.

C. Erbiceanu.

[25]) Consultă şi opera Calendarium Manuale utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis, Nicolao Nilles.

BISERICA ORTODOXĂ
IN LUPTA CU PROTESTANTISMUL
IN SPECIAL CU CALVINISMUL
IN VEACUL XVII-lea
şi
CELE DOUĂ SINOADE DIN MOLDOVA CONTRA CALVINILOR

DE

EPISCOPUL MELCHISEDEC

Membru al Academieĭ Române.

Şedinţa din 17 (29) Martie 1890.

(Urmare, vedĭ anul al XIV-lea, No. 9, pag. 702).

Cuprinsul şi forma catichisuluĭ calvinesc.

Mitropolitul Varlaam ne spune, că catichisul calvinesc era tiparit româneşte într'o cărţulie, adică într'o broşură mica. In întroducerea catichismuluĭ calvinesc din 1656 se spune, că acel catichis consta din vre-o 40 de *glave*, saŭ capitole; cel puţin autorul aminteşte de glava 36-a, în apĕrarea luĭ.

Dogmele calvinice cuprinse în acel catichism se atingeaŭ:

1. De Sf. Scriptura, pre carea Calviniĭ, ca şi toţĭ protestanţiĭ, o priveaŭ de unicul conductor al credinţeĭ lor, şi prin

urmare lepadau tradiţiunile şi aşeḑĕmintele S-ţilor Parinţĭ, adică nu ţineaŭ sémă de împrejurările istorice, cum s'a desvoltat şi aplicat religiunea luĭ Christos în némul omenesc în curgerea vécurilor trecute. Pe lângă aceea eĭ aŭ scos din Scriptură maĭ multe cărţĭ, care erau trecute acolo ca necanonice, orĭ apocrife, şi lăsaŭ înţelegerea Scripturei la priceperea fie-căruĭa, fara nicĭ o normă conducĕtóre.

2. De credinţă şi de faptele cele bune.—Calviniĭ afirmau, ca omul nu póte prin puterea sa sĕvârşi fapte bune, ca să se mântuiască, ci se mântueşte numaĭ prin credinţa în Christos, carea tot ea produce apoĭ şi fapte bune, aşa că omuluĭ nu-ĭ rĕmâne nicĭ un merit.

3. Despre predestinaţie.—Calviniĭ dogmatisesc, că Dumneḑeŭ a predestinat pre uniĭ ómenĭ spre mântuire, ĭar pre alţiĭ spre osândire; de aceea uniĭ sunt drepţĭ, ĭar alţiĭ pĕcătoşĭ, nepocaiţĭ.

4. Despre împăcarea omenireĭ cu Dumneḑeŭ prin patimile şi mórtea Fiuluĭ luĭ Dumneḑeŭ.—Calviniĭ afirmaŭ că acéstă rescumpĕrare se însuşeşte omuluĭ fără voia şi ştiinţa luĭ, ci numaĭ prin meritele agonisite pentru omenire de Iisus Christos; că Iisus Christos odată pentru tot-déuna şi pentru tóta omenirea, din trecut, present şi viitor, s'a adus pre sine jertfa. Prin urmare jertfa Mieluluĭ luĭ Dumneḑeŭ ce se face pe altarele creştineştĭ nu este aceĭaşĭ ce s'a făcut la Golgota, ci este numai o amintire istorica; de asemenea pânea şi vinul, cu carele se comunică creştiniĭ la cina Domnuluĭ, adică în Taĭna Euchariştieĭ, nu este adevĕrat trupul şi sângele luĭ Christos, ci numai nişte semne închipuitóre.

5. Despre Biserică.—Calviniĭ nu cred în Biserică, ca ortodoxiĭ, ci învaţă ca adevĕrata Biserica a luĭ Christos este aceea, în carea se propoveduește cuvêntul luĭ Dumneḑeu din S-ta Scriptură, şi se sĕvêrşeşte Taĭna Botezuluĭ şi a Cineĭ Domnuluĭ. De aceea eĭ lépădă tóte cele-l-alte Taĭne: Mir-ungerea dupĕ Botez, Pocăinţa, Preoţia, Nunta, Eleosfinţirea saŭ Maslul, ca netrebuitóre la mântuirea omuluĭ.

De aicĭ a urmat la eĭ desfiinţarea Ierarchieı Bisericeşti, a Monachismuluĭ, a posturilor.

6. Despre pĕcatele omeneştĭ.—Calviniĭ afirmaŭ, că tóte pĕcatele omeneştĭ se curaţa prin botez, şi că omul nu se póte îndrepta prin faptele legiĭ, pe care nu le póte sĕvêrşi.

7. Despre cinstirea şi închinarea sfinţilor, a móştelor şi a icónelor lor.—Calviniĭ afirmaŭ, că nu este trebuinţă de mijlocirea şi rugacĭunea sfinţilor la mântuirea ómenilor; cacĭ nu este dat alt mijlocitor între Dumnedeŭ şi ómenĭ de cât Iisus Christos; că icónele sfinţilor şi móştele lor [1]), nu sunt de cât idololatria întrodusă în creştinătate; că ele, precum şi crucea, n'ar putea servi la alta de cât ca o podóbă a Bisericelor şi amintirea de patimele Domnuluĭ.

Anticatichisul sinodal al ĭerarchilor românĭ era o combatere a tuturor acestor eresiĭ calvinice, basată pe S-ta Scriptură şi pe aşezămintele Sinódelor ecumenice şi ale S-ţilor Parinţĭ aĭ Bisericeĭ ortodoxe. El era preces de o precuvîntare, sau, cum o numeşte polemistul calvin, „predislovie în protiva catechismuşuluĭ nostru" (calvinesc). Acésta prefaţa tracta în genere despre ratacirile calvine şi cu multa asprime ĭĭ învinovăţia, pe temeiul Sfinteĭ Scripturĭ şi al învĕţaturilor Bisericeĭ, că au lepădat dogmele ortodoxe, d. ex. despre monachism, despre posturĭ, etc., care erau atât de preţuite la ortodoxı în genere şi la Românĭ în special. Asupra tonuluĭ aspru al prefeţeı se jelueşte polemistul calvin, că au fost tractaţı Calviniĭ de către Sinod, „fara dragostea creştinéscă şi fara ştiinţa Scriptureĭ", adica cum o tâlcuesc Calviniĭ (p. 3, 4).

Venind în special la dogmele ortodoxe, contrare doctrinelor calvine, Sinodul tractéza:

1. Despre S-ta Scriptura şi afirmă, ca ea nu este singurul isvor al adevĕrateĭ teologiĭ creştine; ci pe lângă ea este şi

[1]) Cu acéstă ocasie aperatorul catichismuluı calvinesc huleşte móştele S-teı Paraschiveı, care se stramutase de la Constantinopole în Iaşı, numindu-le „chip de lemn", şi ca ar fi fost aduse în ţéra, ca să „strîngă banĭ!" cu ele! (pag. 16).

tradițiunea cu așezămintele Sinódelor și ale S-ților Părinți; că Biserica ortodoxă așa de mult respectă S-ta Scriptură, că nicĭ n'a adaos, nicĭ n'a scădut ceva din ea; că Scriptura trebue a se înțelege așa cum aŭ esplicat'o S-ții Parinți aĭ Bisericeĭ.

2. Despre credință și faptele cele bune Sinodul afirmă, ca amêndouă sunt necesare spre mântuire. Că cunoștința de Dumnedeŭ constă în credință, nadejde și în dragostea catră Dumnedeŭ și aprópele. Spre dovadă citéză cuvintele Apostoluluĭ Pavel despre credința, nădejde și dragoste și cuvintele Apostoluluĭ Iacov, din care se vede, că credința fără fapte bune este mórtă (p. 7, 9); combate doctrina calvină că numaĭ credința mântuește, ĭar nu faptele, precum și cuvintele din rugacĭunea calvinésca: „Orĭ de vreaŭ, orĭ de nu vreaŭ, Dómne, mântuește-mĕ"; afirmă ca omul are putere de a împlini voia luĭ Dumnedeŭ și dacă nu o face acésta, nu o face din lenevire.

3. Despre predestinație, Sinodul afirmă că omul are voĭe libera de a face bine, orĭ rĕŭ; ca mântuirea omuluĭ nu provine numaĭ de la voința absolută a luĭ Dumnedeŭ, ci și de la voința omuluĭ; ca dovadă citéza cuvintele Evangelieĭ, ale Apostoluluĭ Pavel și ale luĭ Iacov, care tóte arată că omul póte face bine și este dator și el a cootribui la mântuirea sa, pe lângă ajutorul ce-ĭ dă credința în Mântuitorul Christos (p. 13); că pĕcatul nu vine de la Dumnedeŭ, ci de la pofta cea rea înascută în om carea în sine nu este pĕcat de mórte, ci la ceĭ botezațĭ este numaĭ ca o ĭască stînsă, carea póte însă din nebăgare de sémă a se aprinde; că pofta aceea se stînge prin botez; ca pĕcatul are treĭ grade: gândul, pofta și fapta; că cele dintâĭu nu sunt pĕcate de mórte, ci numaĭ fapta este pĕcat de mórte (p. 14). Aduce cuvintele Scriptureĭ, care arată, că mântuirea omuluĭ nu este lucru ușor, carea s'ar face numaĭ prin credință, ci prin multe ostenelĭ și nevoințe (Rom. 8, 18); că ostenelele și supĕrarile acestea sunt timporale, ĭar slava ce le va urma va fi vecĭnică; că Apostolul Pavel (Filip. II, 12) neîndémnă,

cu frică şi cu cutremnur să lucrăm mântuirea nóstră. Spre dovadă că voinţa omuluĭ este partaşă la mântuirea sa, Sinodul aduce cuvintele din rugăcĭunea Domnuluĭ: „Şi ĭartă nouě greşalele nóstre, precum şi noĭ ĭertăm greşiţilor noştri“, şi conchide: ĭertarea greşelelor aprópeluĭ depinde de la voinţa nóstra (p. 17). Maĭ aduce cuvintele Evangelieĭ: „tot pomul, carele nu face póme bune se taie şi în foc se arunca“, care cuvinte ĭarăşı arată, că omul póte şi este dator să faca fapte bune (p. 18).

4. Despre împacarea cu Dumneḍeŭ şi rěscumpěrarea omenireĭ prin patimile şi mórtea Domnuluĭ nostru Iisus Christos, Sinodul afirmă că spre mântuire nu ajunge numaĭ credinţa în Mântuitorul lumeĭ, ci se cere şi viaţă conformă cu învěţătura luĭ, ceea ce omul póte şi trebue să facă; aduce esemple din S-ta Scriptură de ómenĭ, carĭ de bună voĭa lor s'aŭ întors la Christos şi s'aŭ pocait de faptele cele rěle, d. e. Zacheŭ vameşul ş. a. (p. 19); că omul singur, fară credinţa în Christos nu se póte mântui, precum şi Christos singur, fară voinţa omuluĭ, nu-l póte mântuĭ. Amêndoĭ aceştia, Christos şi omul, sunt factoriĭ mântuireĭ. Sinodul afirmă că jertfa cea fară de sânge a Mieluluĭ luĭ Dumneḍeu, carea se aduce pe altarele Bisericelor este o repeţire a jertfeĭ de la Golgota, cu tóte consecinţele eĭ privitóre la mântuirea lumeĭ, prin tóte generaţiunile.

5—6. Despre Biserică.—Sinodul afirmă că credinţa ortodoxilor în Biserica se întemeéză pe înaltele eĭ calităţĭ, de sfânta, catolică (sobornicéscă) şi apostolica, şi esplica pentru ce i s'aŭ dat aceste epitete. Aici vorbeşte de Biserica ca de depositara mijlócelor duchovniceştĭ, stabilite de Christos şi de Apostolĭ pentru mântuirea ómenilor, între care sunt cele şépte taĭne, şi le apěră contra hulelor calvineştĭ; de asemenea apěră castitatea saŭ fecĭoria, numind'o superióră căsătorieĭ; despre posturile stabilite de Biserică, pe care Calviniĭ le resping, ca unele ce n'ar fi legĭuite în S-ta Scriptură, şi ar fi numaĭ nascocirı omeneştĭ. La afirmarea Calvinilor, că tóte pěcatele se ıartă prin Botez, Si-

nodul îi întrébă: de care pĕcate ne-a mântuit Christos, de cele sĕvêrşite înainte de Botez, saŭ de cele facute dupĕ Botez? Apoĭ afirmă credinţa Bisericeĭ ortodoxe, ca prin botez se curăţeşte numaĭ pĕcatul strămoşesc (p. 25). Iar la afirmarea Calvinilor, ca omul spre mântuire n'ar avea trebuinţa de fapte bune, ci numaĭ de credinţă, pentru care şi citéză eĭ din Scriptură „că nimenĭ nu se mântueşte prin faptele legiĭ", Sinodul a esplicat, că acest loc priveşte pe ceremoniele legeĭ vechĭ, pre care le-a desfiinţat Domnul Iisus Christos, afară de cele ḑece poruncĭ. Sinodul aminteşte Calvinilor despre trebuinţa faptelor bune la judecata cea de apoĭ, unde Mântuitorul are sa cerceteze pe creştinii nu despre credinţa lor, ci despre faptele cele bune, maĭ ales despre milostenie (p. 26).

7. Despre cinstirea şi închinarea sânţilor şi a icónelor.— Sinodul esplică porunca 2-a, în puterea căreĭa Calviniĭ combat pe sânţĭ şi icónele lor; arată, că prin acea porunca nu se opreşte nicĭ-de-cum cinstirea sânţilor şi a icónelor, care prin sânţire presintă chipul luĭ Dumneḑeu; ca icónele nu sunt idoli, cum le numesc Calviniĭ, căcĭ creştinii ortodoxĭ nu cinstesc vŏpselele şi lemnele ca păgâniĭ, ci pe S-ţiĭ luĭ Dumneḑeŭ ce se represinta prin icóne; asemenea apĕra Sinodul cinstirea S-ţilor şi chemarea lor în ajutor prin rugacĭune (p. 30). Despre cinstea ce daŭ ortodoxiĭ sânteĭ Crucĭ, Sinodul spune, că ea provine de acolo, cacĭ pe ea s'a vĕrsat sângele rescumpĕrătoruluĭ omenireĭ Domnuluĭ nostru Iisus Christos. De aceea la Ortodoxĭ crucea nu este privită, ca la Calvinĭ, numaĭ ca un semn de aducere aminte de patimile Domnuluĭ, ci este stimată şi cinstită ca o arma tare şi neînvinsa a credinţeĭ nóstre.

Acestea sunt, în scurt, noţiunile ce am putut estrage din replica calvinéscă Sinoduluĭ românesc, asupra catichisuluĭ calvinesc şi asupra criticeĭ facute luĭ la Sinodul al 2-lea din Moldova. Ele ne arată, că compunĕtorul saŭ compunĕtoriĭ anticatichismuluĭ, saŭ rĕspunsuluĭ ĭerarchilor Românĭ la catichisul calvinesc, aŭ fost ómenĭ adânc versaţĭ

în teologia ortodoxă. Acest fel de ómenĭ atuncĭ în România eraŭ: Logofĕtul Udrişte Năsturel, pe care Mitropolitul Varlaam îl numeşte „slovesnic (învĕţat) harnic la tóta destoĭnicia şi înţĕlegerea, drept pravoslavnic creştin, ĭubitor de învĕţatura şi socotitor credinţeĭ celeĭ drepte"; şi Dascalul Sofronie, egumenul de la Treĭ-Ierarhĭ, carele a participat la Sinodul din Iaşi cu Meletie Sirig, şi cunoştea în fond doctrinele calvineştĭ şi departarea lor de la adevĕrata credinţă ortodoxă [1]). Unul dintre aceştia, sau şi amêndoĭ împreună, au putut fi alcătuitorii anticatichismuluĭ, pe care apoĭ cercetându-l, corigându-l şi aprobându-l Sinodul ierarchilor, fu tipărit în Iaşi la tipografia domnéscă, preces de predislovia Mitropolitului Varlaam, adresată tuturor ortodoxilor creştini români. Predislovia acésta se vede ca a fost iscălita de Mitropolitul Varlaam la Mitropolia din Sucéva. De aicĭ a urmat greşala luĭ Şincai, carele ḑice, ca catechismul acesta s'ar fi tipărit la Sucéva. La Sucéva nicĭ-odată n'a existat tipografie în vechime. Mitropoliţiĭ Moldoveĭ traĭaŭ atuncĭ o mare parte a anuluĭ, mai ales véra, la Sucéva, vechia reşedinţă mitropolitană, unde aveaŭ locuinţe stabile şi gospodaria, şi veniaŭ la Iaşi mai mult ĭarna pentru trebuinţele Statului şi ale lor; în Iaşĭ aveaŭ gasde provisoriĭ pe la mănastiri; aşa pe Mitropolitul Varlaam îl găsim gasduit la Mănastirea Treĭ Ierarhilor. Acéstă nestabilitate de locuinţă a Mitropoliţilor s'a continuat până la domnia luĭ Antonie Roset (1676—1679), când s'a făcut locuinţă stabilă pentru Mitropoliţĭ la Biserica Domnéscă a S-tuluĭ Nicolae din Iaşi, unde s'a stabilit Mitropolia; apoi sub Duca Voda (1679—1684) s'a strămutat Mitropolia unde este asta-ḑĭ.

Mitropolitul Varlaam, adresând lucrarea Sinoduluĭ Ro-

[1]) Sathas, în biografia lui Meletie Sirig, spune ca acesta, în unul 1645, fiind persecutat de Partenie cel tîner, Patriarchul Constantinopolei, s'a refugiat în Moldova. Dacă acésta este adeverat, apoĭ iata un eminent teolog, conlucrător la compunerea anticatichismuluĭ aprobat de Sinodul al 2-lea din Moldova şi dirigiat contra doctrinelor calvine.

mânilor ortodoxĭ, ḑice că el nu s'a temut că cărţulia acea calvinéscă ar fi putut sgudui credinţa lor cea dréptă şi tare: „Nu că dóră să pótă eı clăti inima vóstră, ce-ĭ întărită şi rădĕcinată pe temelia cea bună şi tare a Bisericeĭ nóstre pravoslavnice, cât cuget şi socotesc, când eĭ cu aceste minciunĭ şi amăgiturĭ cércă şi ispitesc în tot chipul să pótă afla pe niştine prostan şi neştiitor să-l sparie cu mărturia S-teĭ Scripturĭ, care fară de cale le-aŭ pus şi rĕŭ tălcuesc, spre a lor peire. Pentru aceea am socotit, ca am o datorie mare, să fac rĕspuns şi să arĕt strâmbatura şi tâlcul cel rĕŭ al lor, ce tâlcuesc rĕu şi strâmbéză Scriptura Sântă. Şi acésta nu că dóră prepuiŭ ceva întru fapturile cele pravoslavnice ale creştinătaţiĭ nóstre, că ştiŭ fórte bine şi sunt adeverit, cum credinţa vóstra ce aţı apucat dintăĭu şi din început, nicĭ unul din voĭ cărţile cele ereticeştı şi învĕţătura lor în numĕr nu le socotiţĭ, ci numaĭ pentru să arĕt întunerecul şi neînţélegerea lor ce aŭ întru Scriptura Sânta, carea o tâlcuesc pe voia şi pe volnicia lor“. Cu aceste cuvinte se sfârşeşte fragmentul din prefaţa Mitropolituluĭ Varlaam la anticatichismul sĕu contra Calvinilor. Şi noı încă suntem siliţĭ a ispravi cu calvinismul şi cu istoria luĭ din ţĕrile Române şi sa trecem ĭarăşĭ pe tĕrîmul cel mare al ortodoxieĭ, spre a urmări maı departe certele calvineştı cu ortodoxia orientala.

V

Am vĕḑut în urmă ca în certele bisericeştı ale ortodoxilor cu protestanţiĭ şi papiştiı a luat o parte activă şi diplomaţia streină a Statelor protestante şi papiste prin representanţiı lor la Constantinopole, persecutând pe Patriarchiĭ ortodoxı şi protegiând pe aceıa, cariĭ li se pareau a fi favorabilĭ tendinţelor lor protestante saŭ papiste. Cu timpul însă aceştĭ diplomaţĭ, vĕḑênd că tóte machinaţiunile lor sunt zadarnice şi nu servesc de cât ca ortodoxia tot maĭ tare să se accentueze contra şi a unora şi a altora dintre

partidele duşmane, eĭ, aceştia s'aŭ retras cu încetul de pe têrêmul certelor religióse, şi fie-carele din eĭ s'a mărginit în apĕrarea intereselor lor politice, lăsând ca teologiĭ şi misionariĭ să se lupte între eĭ pentru dogme. Cu tóte acestea diplomaţia streină s'a silit prin representanţiĭ sĕĭ a avea tot-déuna, pe cât se va putea, Patriarchĭ favorabilĭ intereselor politice, pe care le representa fie-care ambasador, chiar lucrând unul contra altuia. Şi acésta provenea de acolo, că Patriarchiĭ din Constantinopole nu eraŭ numaĭ şefĭ bisericeştĭ, ci dupre legile otomane, erau tot-odată şi ca şefĭ naţionalĭ aĭ tuturor locuitorilor ortodoxĭ din imperiŭ, orĭ-căreĭ naţionalitaţĭ ar fi aparţinut aceştia. Prin urmare puteaŭ fi şi unelte pentru interesele lumeştĭ şi politice ale ambasadorilor streinĭ. Interesele aceste streine fiind opuse între sine, fie-care ambasador, dupre influenţa politica maĭ mare saŭ maĭ mica, se silia a avea un Patriarch favorabil intereselor sale politice, şi de aicĭ luptele nesfârşite pentru alegerile la Patriarchie, destituirile şi nestabilitatea în scaunul Patriarchal, carea se continuă pana astă-dĭ. Fie-care ambasador, maĭ ales aĭ Staturilor celor marĭ şi puternice, voeşte sa aĭbă un Patriarch favorabil intereselor politice ce represinta, chiar pe contul şi în detrimentul intereselor politice ale celor-l-alţĭ.

Intre acestea teologiĭ şi misionariĭ papiştĭ şi protestanţĭ continuau disputele lor din trecut, afirmând fie-carele că dogmele lor ar fi conforme cu ale Bisericeĭ resarituluĭ. Maĭ ales protestanţiĭ din Franţa, în luptele lor cu teologiĭ papiştĭ din Port-Royal, afirmaŭ că doctrina lor este conformă cu a Bisericeĭ rĕsărituluĭ, şi afirmau acésta pe temeiul confesiuneĭ luĭ Kiril Lucaris, de şi acésta fusese anatematisata de Biserica ortodoxă de câte-va orĭ sinodiceşte; ba încă din nou s'aŭ adresat la Patriarchul Dionisie (1661—1665), întrebându-l despre óre-care dogme: despre numĕrul Taĭnelor, despre Eucharistie, despre deosebirea şi prerogativele Episcopilor în raport cu presbiteriĭ, şi despre alte obiecte însemnătóre, şi aŭ rugat pe Patriarchul să le

comunice opinia şi rěspunsurile sale [1]. Tot atuncĭ şi papiştiĭ au năzuit la Patriarchul, dar cu amăgire.

In anul 1671. un monach papist Lazar, sub pretextul visitareĭ S-telor Locurĭ, s'a dus la resărit şi a rugat pre Paisie Patriarchul de Alexandria sa trimétă în Franţa o confesiune (marturisire) înscris din partea sa, spre repunerea reformaţilor, cariĭ aŭ rĕspândit acolo confesiunea lor sub nume de orientală, încredinţându-l că ceĭ-l-alţı Patriarchĭ au trimes fie-carele din partea sa. Insă Nectarie, Patriarchul Ierusalimuluĭ, înştiinţat despre acésta de Paisie, a dat pe Lazar de minciună, şi încunoştiinţând pre Paisie, că nimenĭ nu a dat, nicĭ n'a trimes în Franţa vre-o confesiune, l'a rugat şi pe el a nu da nicı de la sine; căcĭ Papiştiı, ḑice el, vin la noĭ să céră confesiune nu din sinceritate, ci cu faţarie, ca apoĭ sa prihanésca tóte ale nóstre.

A trebuit decĭ, ca din partea a tótă Biserica şi înaintea a tótă lumea creştina sa se respingă paruta confesiune a luĭ Kiril şi să se espue dogmele ortodoxe, spre a se înlatura orĭ-ce ocasie de clevetire asupra Bisericeĭ rĕsaritene, atât din partea papiştilor, cát şi a reformaţilor. Acésta a făcut'o Dositeiŭ, eruditul şi zelosul Patriarch al Ierusalimuluĭ.

Dositeiŭ s'a suit pe scaunul Ierusalimuluĭ la anul 1669, dupre voia bĕtrânuluĭ Nectarie, al căruia fusese cel maĭ de aprópe ucenic şi conostenitor. Luĭ Dositeiŭ rĕmăsese în clironomie o grea sarcină de datoriĭ ce se tot grămadise prin procesele ĭerarchilor Ierusalimuluĭ cu Frânciĭ (papiştiĭ) pentru S-tele Locurĭ, pe care aceştia tindeau a le acapara. Pentru aceea Dositeiŭ a fost silit curênd a întreprinde călĕtorie dupĕ mila prin Bulgaria, Valachia şi Moldova. In timpul aceste călĕtoriĭ, înştiinţându-se deamĕnuntul despre clevetirile râdicate asupra Bisericeĭ Orientale, şi adunându-şĭ ştırile trebuitóre despre Kiril Lucaris, dupĕ întórcerea la Ierusalim, sfătuindu-se maĭ întâiu şi cu ceĭ-l-alţĭ Pa-

[1] Responsio ad Calvinorum errores.—In actis conciliorum, apud Harduinum. t. XI.

triarchi, şi-a propus a face un Sinod, prin carele să se sfârşéscă o dată pentru tot-déuna cu fantoma calvinismului atât a luĭ Kiril Lucaris, cât şi a tóta Biserica ortodoxă orientala.

La sânţirea templuluĭ din Vithleem, pe care-l reînnoise ortodoxiĭ, s'a adunat acolo o mulţime de popor din felurite ţerĭ şi diferite confesiunĭ veniţi la S-tele Locurĭ [1]). Dositeiu, folosindu-se de acéstă ocasie, a ţinut aici Sinodul numit „de Ierusalim" în respectul sânţeniei cetăţeĭ şi a scaunului Patriarchal [2]). Sinodul s'a început la 16 Martie, sub preşedinţa luĭ Dositeiŭ, în asistenţa Mitropoliţilor, Episcopilor şi a altoi tagme clericale din Palestina, Siria, Grecia şi din alte ţerĭ. Dionisie, Patriarchul de Constantinopole, a trimes luĭ Dositeiu o epistola sinodala cu espunerea socotinţelor ortodoxe, saŭ repunerĭ la întrebarile reformaţilor, subscrise, pe lângă el, încă de treĭ proini patriarchĭ Constantinopolitanĭ, de Episcopĭ şi de cler. Obiectul de capetenie al acestuĭ Sinod a fost de a râdica clevetirea pusă de reformaţĭ asupra Bisericeĭ rĕsăritene, pe temeiul Marturisireĭ publicate sub numele luĭ Kiril Lucaris, ca ea ar avea aceïaşĭ credinţă cu Calviniĭ, a apĕra chiar pe Lucaris, şi a stabili pentru tot-déuna şi temeĭnic dogmele ce despart ortodoxia de calvinism. Decisiunile dogmatice ale acestuĭ Sinod sunt de mare valóre pentru ortodoxie; pentru aceïa noi trebue să ne ocupam mai amĕrunt cu ele şi sa le descriem, pe cât se póte, în întregimea lor. Incepem mai întaiu cu discursul adresat de Dositeiu cleruluĭ şi tuturor ortodoxilor din tóta lumea, în carele espune luptele ortodoxieĭ cu calvinismul, apĕră ortodoxia şi pe Kiril, şi espune dogmele ortodoxe, prin care Biserica orientală se deosebeşte de secta calvina şi în genere de sectele protestante [3]).

„Tuturor Episcopilor ortodoxĭ cariĭ sunt pretutindenea pe pămênt şi pe mare, fraţiĭ şi conliturgisitoriĭ noştri întru

[1]) Monuments authentiques.... par Aymon, p. 266.
[2]) Historia concertationis de transsubstantiatione. Kieslingii. p. 311
[3]) Acest discurs îl reproducem dupre Aymon. p. 263.

Sântul Duch, şi în genere tuturor evsevioşilor şi ortodoxilor creştini fiilor noştri prin dragoste, să se bucure în Domnul.

„Inţeleptul Eclesiast se esprimă, că este timp de a tacea şi este timp de a vorbi. El ne arată prin aceste cuvinte, că sunt ştiute timpurĭ convenabile, pentru a face fie-care lucru la vremea sa; ca şi când ar fi ḑis. trebue a tacea când nu este absolut necesar a vorbi; dar când necesitatea cere, vorbiţĭ. Intr'adevĕr este fórte evident, că cine-va póte tăcea când nu este întrebat de nimene, şi că cine-va face fórte rĕu a nu respunde despre lucrurile de care el este bine informată, când sunt ómenĭ carĭ îĭ fac despre acele óre-care întrebărĭ folositóre şi necesare. Dar daca aceste întrebarĭ se ating chiar despre Dumneḑeŭ şi despre cele ce se rapórtă la atributele sale şi la religie, cum s'ar putea desvinovaţi acela, carele prin o vederată necucernicie ar voi maĭ bine a pazi tacerea de cât a rĕspunde dupre datoria sa într'un timp aşa de convenabil?

Noĭ tot-déuna am urmat aceste doua maxime, pre cât ne-a fost posibil, când am pazit tăcerea şi când am vorbit, conform cuvîntuluĭ ce ḑice: *va regula cuvintele sale cu judecată.* Reţinerea nóstră trebue să fie cu atât maĭ mare, că Dumneḑeŭ ne arata, că este bine une-orĭ a păzi tăcerea; căcĭ el ḑice: *Tacĭ Israile şi ascultă.* El nu prescrie numaĭ tacerea, dar voeşte de asemenea ca cine-va să asculte pe ceĭ ce vorbesc despre lucrurĭ folositóre, şi totodată porunceşte a nu tacea deapururea, ci a râdica glasul; căcĭ noĭ cetim că el fórte adeseorĭ a ḑis proroculuĭ Ezechiil: *fiul omuluĭ, vorbeşte caseĭ luĭ Israil*, şi ĭaraşĭ ĭ-a poruncit: *în acea ḑi veĭ deschide gura ta, veĭ vorbi şi nu veĭ maĭ păzi tacerea.*

„Noĭ cetim, că Moisi, temêndu-se de a fi trimes la Faraon din causa dificultaţeĭ ce avea de a graĭ, fiind gângav, Dumneḑeŭ ĭ-a ḑis: *Mergĭ şi eŭ voiŭ deschide gura ta, şi te voiu învĕţa ce să ḑicĭ.* Aceste esemple ce noĭ urmăm, şi multe altele asemenea ce sunt în Scriptură, ne arată ca timpul de a tăcea este când nimene nu ne întrébă saŭ nu ne obliga a vorbi; dar când noĭ suntem siliţĭ prin órecarĭ întrebarĭ, sau provocaţĭ la ştiute ocasiunĭ, noĭ rĕspundem îndată şi maĭ ales când se atinge de credinţă, pentru că datoria nóstră constă întru a lucra din tóte puterile nóstre spre a da satisfacere celor ce cer espunerea articolelor credinţeĭ nóstre.

„Dar când sunt ereticĭ ca aceĭ ce se silesc a stabili reputaţiunea lor surpând pe a altuia prin neadevĕrurile lor, şi atribuindu-ne nouĕ óre-care necucerniciĭ saŭ óre care dogme greşite: atuncĭ noĭ întreprindem a le rĕspunde cu maĭ mare curagiŭ dupre esemplul zeluluĭ celuĭ mare, de carele Elie a fost însufleţit întru o asemenea ocasiune; atuncĭ noĭ ne mişcă de sentimente aşa de viĭ ca acele ale luĭ Ieremia, şi ḑicem ca şi dênsul: *Măruntaele mele sunt mişcate şi străbătute de durere, inima mea este turburată în lăuntrul meŭ; eŭ nu pot tăcea, pentru că am auḑit sunetul trâmbiţeĭ şi strigatul rĕsboĭuluĭ.* Căcĭ un vuet venind din Francia, maĭ mare şi maĭ strein de cât acel al trâmbiţelor, s'a rĕspândit acum pană în părţile acestea, spre a ne spăĭmânta, şi o! de ar fi dat Dumneḑeu ca noĭ să nu-l fi auḑit nicĭ-odată, pentru că Calviniştiĭ din acea ţară au socotit din rĕutate, fară nicĭ un temeiu, să impute sânteĭ nóstre apostolice Bisericĭ, adică Grecilor orientalĭ, eresurile lor în privirea lucrurilor Dumneḑeeştĭ şi a luĭ Dumneḑeu însuşĭ. Toţĭ aceĭ ce aŭ cetit operele d-luĭ Claud ministru de Charenton, Κλαυδίῳ ὑφηγητῇ τοῖς ἐν Καρεντονίᾳ, ştiŭ fórte bine că aceştĭ Calviniştĭ nu se mulţămesc de a ne atribui sentimentele lor cele greşite, prin discursurile lor, dar ni le impută încă şi prin scrierile lor. Pentru aceea noĭ am întreprins acéstă apologie cu atâta maĭ cu mare ardóre, cu cât între altele vedem că eĭ nu ştiu ceea ce ḑic, nicĭ ceea ce afirmă, şi că n'aŭ nicĭ o consideraţiune către aceĭa în presenţa cărora eĭ înşiră aceste falşităţĭ.

„Noĭ decĭ, fiind adunaţĭ prin charul luĭ Dumneḑeŭ pentru târnosirea Sânteĭ Bisericĭ de la Betleem, locul naştereĭ dupĕ corp a Mântuitoruluĭ şi Dumneḑeuluĭ nostru Iisus Christos, carea cu ajutoriul luĭ Dumneḑeŭ s'a rezidit în aceste miserabile timpurĭ de persecuţiune, şi carea din nou s'a înfrumuseţat şi dat adevĕraţilor fiĭ aĭ Bisericeĭ catolice, cariĭ sunt rĕspândiţĭ peste tot pamêntul; aflându-se împreună cu noĭ maĭ mulţĭ ĭereĭ, clericĭ şi alţĭ creştinĭ, veniţĭ spre închinare de la marginele pamêntuluĭ, noĭ am creḑut că datorim a spune în scurt cugetarea nóstră despre lucrurile în care s'a acusat Biserica apostolică, muma nóstră nutritóre, spre a face vederată la tótă lumea credinţa pre carea Domnul nostru o a lăsat prin tradiţia, pre carea Apostoliĭ aŭ predicat'o, pre carea Sânţiĭ Părinţĭ aŭ păzit'o; şi pentru ca impostura adversarilor să fie recunos-

cută într'un mod maĭ luminat de cât sórele, cum se cuvine, de şi un prea mare numĕr din predecesoriĭ noştri aŭ recunoscut deja, şi este vederat de la sine, că aceştĭ adversarĭ iaŭ forma monstruósă de ţap şi de cerb tot-odata. Decĭ, de şi se pare că noi repeţim adeseori acelaşi lucru, şi că vorbind de maĭ multe orĭ de acelaşĭ lucru, nu ne propunem alt scop de cât de a da cu mijlocul acesta o perfectă cunoştinţă de tóte cele ce dicem celor ce se aplică la acéstă cetire.

„Trebue decĭ a şti, ca capii acestor ereticĭ atribuesc rătacirile lor Bisericeĭ Orientale, în ceea ce se atinge de Dumnedeŭ şi de lucrurile Dumnedeeştĭ, de şi eĭ nu sunt ignoranţĭ de doctrina acesteĭ Bisericĭ; dar eĭ o acusă anume spre a amăgi pre ceĭ ignoranţi. Cacĭ dupĕ ce eĭ despărţiţi saŭ desbinaţĭ de la comuniunea Apusenilor, şi apoi au renunţat la tótă Biserica catolica şi s'aŭ rîdicat contra eĭ, trebue a se socoti ereticĭ, şi a se pune în rangul principalilor eresiarchĭ, fiind-ca eĭ, prin un esces de iubire de sine, nu numaĭ au întrodus dogme nouă şi ridicule (dacă însă se pot numi dogme aceste fabule), dar încă şi pentru aceea că ei nu aŭ nici o comunicare cu Biserica catolică.

„Este fórte vederat, ca aceştĭ ómenĭ (calviniştiĭ) sunt informaţĭ de tot ceea ce învaţă Biserica Orientuluĭ, cu tóte că ei se faţarnicesc a nu şti. Ei ştiu acésta mai întaiu din S-tele Scripturĭ ale eĭ, pe carĭ eĭ se glorifică a le înţĕlege maĭ bine de cât ori-care alţii, apoi din scrierile s-ţilor teologĭ aĭ Bisericeĭ catolice.

„Noi dicem ca aceşti calomniatorĭ ştiŭ fórte bine S-ta Scriptură şi doctrina parinţilor, precum şi a tuturor succesorilor acestora, şi credinta nóstra cea ortodoxa. Cacĭ Biserica rĕsarituluĭ nu are alta cugetare şi alta doctrina, de cat cuvêntul lui Dumnedeu, credut drept (ὀρθῶς), şi evsevios esplicat de Sânţiĭ parinţĭ şi tradiţiunile ce aŭ lăsat Apostolii prin cuvênt şi pe care aceiaşi parinţi le-aŭ conservat pana la noi. Dar aceia (calviniştii), ţinêndu-se tare ataşaţĭ de cele ce cred eĭ, sunt surdĭ ca ereticiĭ şi nu-şĭ schimbă cugetarea. Temêndu-ne că nu ne va ajunge timpul daca am raporta locurile Scriptureĭ şi ale vechilor parinţi despre acest subiect, vom paşi la scopul nostru, declarând cele ce s'au întêmplat la noĭ în privinţa acestor dispute.

„Cincĭ-deci de anĭ trecênd de la Luther, Martin Crusiŭ

şi alţi eruditî luterani din Germania de la Tübingen aŭ trimes nişte articole de ale credinţeĭ lor la cel ce cârmuia atuncĭ Biserica apostolică a Constantinopoleĭ, spre a vedea ce ḑiceaŭ eĭ, de aveaŭ acele cugetărĭ ca şi Biserica Orientuluĭ. Purure pomenitul acela le-a scris de treĭ orĭ şi a compus discursurĭ, saŭ maĭ bine tractate dogmatice contra lor, în care repunea tóte eresurile lor într'un mod ortodox şi teologic, şi-ĭ învěţa despre tóte socotinţele ce s'aŭ conservat în Biserica Orientuluĭ de la un timp immemorabil; la care aceia însă nu aŭ întors luarea aminte, ca unii ce renunţase la evsevie.

„Inainte de acest Domn Ieremia (Patriarchul), ĭereul Ioan Natanail Iconomul de Constantinopole, în a sa „Espunere a liturgieĭ", şi dupĕ dênsul Gavriil Sever, Arhiepiscopul Grecilor de la Veneţia, în micul sĕŭ tractat despre cele şépte Misteriĭ, aŭ relatat fórte lămurit socotinţele Bisericeĭ Rĕsarituluĭ.

„Şi nu numaĭ aceia, ci încă maĭ mulţĭ alţii au scris despre acelaşi subiect de cât-va timp, precum vom arĕta la timpul cuvenit.

„Fiind decĭ ca adversarii noştri ştiŭ tóte acestea şi fiind-că cea mai mare parte din carţile acestea sunt imprimate la dênşii, când vin apoĭ a ne acusa este vederat că fac acésta nu pentru ca nu ştiŭ credinţa nóstra, ci prin o mare neruşinare se sîiguesc spre a surprinde pre ceĭ maĭ simpli, ne atribue lucruri ce nu convin la noĭ.

„Dar lor li-se póte bine ḑice, ceea ce este şi adevĕrat, că adeverul este simplu, pe când minciuna este cu totul din contra. Pentru aceea aceştĭ ómeni, îndoindu-se mult că ceea ce eĭ au inventat dupre placere nu se basa de cât pe un fundament rĕu, au recurs la altă întreprindere fórte primejdiósa şi de asemenea rĕu fundata. Căci pentru a nu fi biruiţi de catre tot ce este creştin în Europa, şi a nu fi condemnaţi ca impostori publici de catre creştinii din Orient, ei opun pe Kiril Lucaris, nascut în Creta, Patriarch de Constantinopole, în urmă cu patru-ḑecĭ de anĭ, ca cum ar fi edat o specie de Confesiune în 18 capitole şi 4 întrebarĭ, în numele Bisericeĭ de Orient, care arată că acéstă Biserica are aceleaşi cugetarĭ ca dênşii. Dar şi acésta maĭ mare nascocire este tot aşa de lesne a se distruge şi tot aşa de slaba ca şi cele-l-alte, precum se va demonstra cu ajutorul luĭ Dumneḑeŭ.

„Intâiu că nici odată Biserica de Rĕsărit n'a cunoscut pe Kiril ast-fel precum adversarii noştri spun că ar fi fost el, şi nici odată n'a cunoscut aceste capitole ca operă a sa.

„Al doilea, ca chiar suposând că ele ar fi ale luĭ, el le-a dat cu totul pe ascuns, fară ca să aibă vre-o cunoştinţă de dênsele cine-va dintre rĕsariteni, şi cu atât mai puţin Biserica Catolică.

„Al treilea, că Confesiunea luĭ Kiril nu este confesiunea Bisericeĭ Orientuluĭ.

„Al patrulea, că este imposibil să fi avuut cunoştinţă de acéstă Confesiune, saŭ că ştiind'o este absolut imposibil ca eĭ sa fi fost creştinĭ.

„Al cincilea, că Orientaliĭ tot-déuna aŭ avut atâta oróre de aceste Capitole, încât Kiril adese-orĭ s'a vĕdut protestând contra, şi învĕţând contrariul în Biserică, şi că numaĭ pentru ca el n'a scris contra acestor Capitole a fost lovit cu escomunicare şi anatema în doua Sinóde fórte numeróse.

„Al şéselea, în fine se vor espune în scurt cugetările Bisericeĭ Orientale despre propunerile cuprinse în acele Capitole, adică acele din Confesiunea de credinţă a Patriarchuluĭ Kiril Lucaris.

(Va urma)

PRIVIRE ISTORICA ASUPRA BISERICEĬ ARMENE.

1). Introducere.

Poporul arméu, de şi póte cel maı vechiu din lume, este un popor cu viitor, căcı nu-ĭ lipseşte vigórea trebuinciósă pentru a trai. Armeniĭ sunt cel dintaiu popor, care a primit creştinismul ca religie de stat. De multe orı sa provócă teologiĭ la instituţiele lor religióse spre a se dovedi antichitatea şi numĕrul misterelor. De şi posiţiunea geografică a acestuĭ popor face ca cea maĭ mare parte din armenĭ să se ocupe cu pastoria, totuşı nu lipsesc şi de aceĭa cariı se ocupa cu industria şi comerciul. In relaţiune cu alte popóre se disting prin onestitate şi tendinţa de asimilare. Ceĭa ce-ĭ deosebeşte nu este alta-ceva de cât credinţele lor religióse şi cultul, pe care l manţin cu rigóre ast-fel precum l'au păstrat înca din timpurile cele maı vechĭ. La noĭ în România colonia arména este de prin secolul al treĭspre-ḑecelea şi se afla în documentele cele maĭ vechĭ pe care le posedăm, se pare că din timpul invasiunei mongolilor, cariĭ aŭ pustiit şı ţara lor.

In Sucéva au o manastire în partea sud-vestica a oraşuluĭ, care pare a fi fórte veche, ĭar într'un document din anul 1669 [1]) se ḑice că avéu un şoltuz acolo, ceĭa ce ne denota ca aveau şi administraţie municipală separata; ĭar în Botoşanı, Iaşı şi Roman sunt maĭ numeroşĭ, avêndu-şĭ bisericile lor, unde-şĭ esercitéză în linişte cultul strĕmoşesc. Impre-jurările istorice au făcut se fie în totul izolaţı, şi póte că

[1]) Veḑĭ Hajdeu, Istoria toleranţeı religióse, Bucureştı, 1868, pag. 63.

acésta să fie causa pentru care n'aŭ putut lua parte la luptele religióse şi ast-tel să rĕmâe în urmă cu desvoltarea şi stabilirea dogmelor. Fiind sub Perşĭ şi în luptă continuă cu Imperiul bizantin eĭ aŭ luat parte numaĭ la cele treĭ sinóde ecumenice, şi fiind-că aŭ combătut şi condemnat pre Nestorie aŭ cădut în monofizitism. De multe orĭ s'aŭ încercat a se uni cu Biserica rĕsăriténă, dar aceste încercărĭ nu izbutiră. Maĭ dibacĭ aŭ fost Romano-catolicii, cacĭ eĭ aŭ reuşit a trage în partea lor o parte dintre armenĭ, cariĭ s'aŭ lepadat de monofizitism şi se desting prin cultura lor. Armeniĭ de la noĭ din ţara sĕ bucură de tóte drepturile civile şi de aceia am credut, că aşi face un serviciŭ cetitorilor Revisteĭ nóstre, dacă ĭ-am face cunoscuţĭ maĭ de aprópe cu poporul acesta, făcênd un mic istoric despre eĭ înca din timpurile cele maĭ vechĭ, împrejurarile prin care aŭ trecut eĭ şi starea actuală a Bisericeĭ Armene.

2). Noţiunĭ geografice asupra Armenieĭ.

Spre a ne da samă de fasele istorice, prin care a trecut poporul armén, este bine a arunca o privire asupra posiţiuneĭ geografice a acesteĭ naţiunĭ.

Armenia este o ţară asiatică, care în vechime şi până prin evul de mijloc a stat cât-va timp neatârnată, avêndu-şĭ regiĭ sĕĭ Asta-dĭ se află împărţiţĭ ca şi Poloniĭ între veciniĭ sĕĭ: ruşĭ, turcĭ şi perşĭ.

Numĕrul locuitorilor se pare ca nu trece peste 2 milióne jumĕtate şi anume: 1 milion în Armenia, 100,000 în Persia, 400,000 în Turcia şi la vr'o jumĕtate milion în Rusia, unde se află încă din timpul luĭ Petru cel mare. Iar în India, Africa şi Europa sunt respândiţĭ în maĭ multe oraşe şi ocupându-se cu comerciul şi agricultura.

Armenia îşĭ are limitele sale între Asia mică despre apus, marea Caspică la rĕsărit, Caucazul la Nord şi rîurile Aras şi Murad la sud; şi formézǎ ca un fel de insulă prin înălţimele sale, care aŭ avut din timpurile cele maĭ vechĭ ca popor pre armenĭ. Munţiĭ sĕĭ se râdică până la o înalţime de 5200 m., formând un fel de terasă de la sud spre nord, unde se află cetăţile Bajezid, Erzerum, Cars, Ahalzich şi Erivan, renumite prin luptele dintre ruşĭ şi turcĭ în ultimul resbel din 1877. Muntele cel maĭ înalt, este Araratul mare cu 5155 metri, micul Ararat cu 4180 şi Alageş cu 4180

metre înălţime. Acestă ţară frumósă, avênd maĭ multe lanţurĭ de munţĭ, ce conţin în sine porfir, bazalt şi trahit etc., se afla între 37—42 gr. l. n. şi 31—47 gr. l. ost. Partea principală, ce sĕ întinde spre apus, pana la Eufrat, se numeşte Armenia mare şi se împarte în 15 provincii. Cu partea acésta s'a unit în decursul timpurilor sub regiĭ ceĭ dintăĭ Armenia mică, care dupĕ diferite cucerirĭ ş'a schimbat şi margenile de maĭ multe orĭ, întindêndu-se până în Asia mică. Prin posiţiunea sa, ţara acésta era centrul lumeĭ vechĭ şi se aminteşte în cap. 2 al Facereĭ, că locul acésta a fost ales de D-ḑeŭ spre a pune prima părechie de ómenĭ, căcĭ dupĕ cum ne descrie Biblia, acolo era Paradisul şi de acolo s'a respândit ómeniĭ în tóte părţile lumeĭ, dupĕ eşirea luĭ N e din corabie, care în urma potopuluĭ, se opri pe muntele Ararat. De şi ţara este muntósă, cu tóte acestea, fiind udata de rîurĭ marĭ ca Eufratul şi Tigris, care izvorĕsc de acolo şi se varsă spre sud în golful arabic, ĭar spre nord de Ciuv şi Aras, precum şi alte rîuleţe, face ca ţara să fie fórte productiva. Nu este lipsita nicĭ de lacurĭ, avênd cu deosebire lacul Urmia şi Van. Numirele locurilor ne amintesc de timpurile Noachice, aşa Erivan— descoperire, unde Noe vĕḑu ĭarăşĭ pămêntul; Nachidşevan; cea întaĭa descalicare; Agori, adecă: el planta vie etc., de aseminea obiceĭul din Indgijgean fórte vechiŭ de a stropi cu apă şi a da drumul porumbeilor în ḑiŭa Arătareĭ Domnuluĭ.

3). Numirea ţĕreĭ.

Numele ce s'a dat ţĕreĭ aceştia este de maĭ multe feliurĭ. Locuitoriĭ eĭ se numesc pre sine Haĭastan, de la Haic, strĕbunul lor, fiul luĭ Torgom, nepotul luĭ Iafet (Fac. 10, 3). La Grecĭ, Sirienĭ, Romanĭ şi în genere la popórele apusene, ea se numeşte Armenia. De unde s'a dat numirea acésta ţĕreĭ, nu se póte şti cu siguranţă. Tradiţiunea arménă derivă numirea acésta de la regele Aram, care năvăli cu armele sale nu numaĭ cătră sud în contra Asirienilor, ci şi cătra apus în contra Capadocielor şi Lidienilor; şi cucerind el locurile acestea supuşiĭ s'aŭ numit arameĭ, nume care s'a generalisat asupra tuturor locuitorilor ţĕreĭ. De şi maĭ rar sĕ întâmplă ca o ţară să-şĭ schimbe numirea dupĕ cuceritorul eĭ, totuşĭ în cazul de faţă nu póte fi vorba de acésta, căcĭ

deşi Aram a făcut multe cucerirĭ, totuşĭ fiul seŭ Araĭ le-a perdut şi prin urmare parerea acésta nu se póte admite. In Sânta Scriptură sĕ vorbeşte de multe orĭ despre locurile acestea însă maĭ mult în special. Aşa în cap. 8 v. 4 al Facereĭ se vorbeşte de muntele Ararat; în Isa. 37,38 despre ţara Ararat; în Ier. 51,27 despre împĕrăţia Ararat; cu tóte acestea, prin numirea acésta se desemna cu deosebire partea ostică a ţĕreĭ saŭ Armenia mare, spre deosebire de Armenia mică, care şi ea primi diferite numirĭ; aşa: *Togorma* (în Septuaginta Θόργομα) despre care spune Ez. 27,14, că se destingeaŭ prin negoţul lor în Fenicia cu caĭ şi catârĭ, cunoscuţĭ fórte bine Grecilor (Exod. 1, 149); *Aschenas* (Fac. 10,3) şi *Mini*, numirĭ prin care se înţelegea partea de dincóce de Eufrat. Şi maĭ puţin de credut este, ceĭa ce ne spune Strabo (XI, 14), ca armeniĭ ar fi de origina din Tesalia de la unul Ἄρμενος (Ορμένιον Strabo IX, 5), care împreună cu Iason s'ar fi dus la Colhis şi ar fi întemeiat un stat prin împrejurimele munteluĭ Moşul. Dar în Armenia nu sĕ găsesc urme de loc despre o descalicare a Elenilor sau a Pelasgilor şi ipotesa acésta s'a facut numaĭ din causa asemanăreĭ numirilor.

De şi nu se póte şti cu siguranţa de unde derivă numirea acésta, cu tóte aceste cercetând-o etimologiceşte sĕ pare ca cuvêntul este de origină Siro haldaică. In adevĕr în tóte limbele semitice *Rum* saŭ *Aram*, însemnéză înălţime, parte muntóse, şi în genere popórĕle nordice se numeau *Arameĭ* spre deosebire de cele sudice numite *Cananitice*. Armenia fiind situată cu deosebire în partea muntósă s'a numit de către popórĕle semitice Aram, de unde se deriva şi numirea acésta. De origină unĭ eĭ de rasa *arica*, care póte ca şi are numirea de la sanscr. *ârya*, (ce se ţine de cel devotat, sau maĭ bine—care aparţine tulpineĭ), ca adiectiv *demn de lauda*, de care se ţin popórele ce vorbesc limba *indo-europénа*.

4). Istoria veche a Armenieĭ.

Istoria poporuluĭ acestuĭa, după tradiţiunea arména sĕ râdica până pe timpul potopuluĭ celuĭ mare. Haic încurse în Mesopotania, luâ cu puterea pre Belus (Nimrod) şi se transporta în partea nord-ostică prin împrejurimele Araxuluĭ (un rîu însemnat în partea loculuĭ în apropiere de Er-

zerum). De acolo trecu în partea nord-vestică şi întemeiă prin împrejurimele Araratuluĭ un stat pe care-l numi cu numele sĕu. Belus după maı multe lupte cu Haic cădu în mânele acestuĭa şi-l ucise, rĕmâind ast-feliŭ singur domnitor. După Haic urmă fiul acestuıa Armenac. Dar cel maĭ însemnat principe din casa Haic a fost Aram, care făcu maĭ multe incursiunĭ până prin Media şi Capadocia şi învingênd pre Babilonenĭ încheĭa alianța şi amiciție cu Ninus. Şi maı mult vorbeşte istoria de Aras cel frumos, fiul luĭ Aram care a vieţuit pe timpul Semiramideĭ şi într'ale căreı curse a cădut nefericitul principe. Atârnarea Armenilor de Asirienĭ dura până catră finea seculuĭ al şeptelea a. Chr. când au fost ocupata Ninivea de către Babilonenĭ. Regele de atuncĭ Haicac II, se dice ca ar fi luat parte împreuna cu Nabohodonosor în espediția lor în contra Ierusalimuluı, ca ar fi luat cu sine pre Iudeul Sempat împreuna cu familia sa şi l'a dus în Armenia, şi că din acésta familie se trage renumita familie a Bagratinilor. Acésta ştire pe care ne-o împărtăşeşte Moise de la Corene se confirma prin aceĭa că în genealogiĭ se află maĭ multe nume de origină semitică; ca ramura georgica a Bagratinierilor se trage din al doilea fiu a luĭ David cu femeıa luĭ Uria şi ca Abisiniĭ, se laudă ca domnitorii lor îşĭ aŭ origina de la Solomon cu regina Sava, şi că maĭ tot poporul acesta se deriva din nişte familiĭ istraelite. Tradițiunea spune maĭ departe, că şi urmaşul luı Haĭcac Tigranes era cumnat luı Cirus ajutându-l la ocuparea tronuluĭ Persieı şi l'a însoţit în espediţia din Lidia în contra luı Cresus, precum şi la Babilon, şi muri în anul 520 după o domnie de 45 de anĭ. Odata cu cucerirea Persieĭ de marele Alexandru, cădu în luptă cu acesta şi regele vasal Vahe, şi ast-fel Armenia se prefacu în provincie a mareluĭ imperiŭ Macedonén (330). După mórtea luĭ Alexandru, Armenia veni sub domnia Seleucidilor şi rĕmase sub dênşiı pâna la Antioh cel mare. Când acesta fu învins de Romanı, în Armenia se recunoscura ceĭ doĭ guvernatorĭ: Artaxias şi Zadriades; cel dintâiu întemeĭă Armenia mare, ıar cel-l-alt Armenia mică. Artaxia fundă Artaxata ca capitală a Armenıeĭ marı. Urmaşiĭ sĕĭ fură învinşĭ de catră regele partic Arşaches II cel mare şi cu fratele acestuĭa Valarsake I se întemeĭa dinastia Arsachizilor (150 a Chr.), care fu ilustrată cu deosebire de catră Tigranes II marele vitéz, care întinse limitele Ar-

menieĭ fórte departe, cucerind Capadocia, Armenia mică şi chĭar Babilonia; ĭar în anul 84 a Chr. domni şi asupra Sirieĭ. Ca ginere al regeluĭ Mitridate din Pont, amestecându-se în marele rĕsboĭ al acestuĭa cu Romaniĭ, fu învins maĭ întâĭu de Luculus, apoĭ (în an. 63 a Chr.) de către Pompeĭu, a trebuit sa depue la piciórele acestuĭa corona sa, ca dar pe care-l pretindeaŭ Romanii. Urmaşul acestuĭa Artavazdes amăgind pre Crasus în espediţia sa contra Partilor, a fost ucis din ordinul luĭ Antoniu (31 a Chr.). De atuncĭ rĕmase Armenia locul de cérta între Romanĭ şi Perşĭ timp de 100 de anĭ şi numaĭ pentru cât-va timp în urma victorielor luĭ Traian (106) a fost prefăcuta în provincie romană; dar în anul 259 fu supusa de către Sasanidĭ cariĭ ocupară tronul Persieĭ. In anul 286 sub conducerea luĭ Tiridate al III-lea şi cu ajutorul Romanilor îşĭ capătară îndependenţa, dar în anul 428 recucerita de către regele persesc Bahram V, după detronarea luĭ Arthahir s'a prefăcut în provincie a împĕraţieĭ Sasanidilor. O mică parte din Armenia veni atuncĭ sub domnia bizantină, sub cariĭ se afla pe atuncĭ şi Armenia mică; cu timpul veni şi acésta sub domnia Sasanidilor. Dupĕ cucerirea acestuĭ imperiŭ prin Arabĭ (632) Armenia deveni teatrul resboĭuluĭ dintre Arabĭ şi Bizantinĭ. avênd a suferi fórte mult din causa acésta, şi fiind când sub dominaţiunea Arabilor când sub cea a Bizantinilor până în anul 859, când sub conducerea luĭ Aschod I din familia princiară a Bagradiţilor, işĭ căpătara independenţa din partea Califilor, şi Armenia mare înflori cât va timp. Dar din causa luptelor interne şi vrăjmăşia popórĕlor vecine: a perşilor, tatarilor etc., cădu în anul 1080 parte sub domnia bizantină, ĭar parte sub turciĭ Selgiuchizĭ. Câţĭ-va principĭ îşĭ afirmară din când în când independenţa pană în secolul 13 când cădură sub invasiunea Mongolilor. In anul 1472 Armenia mare fu prefăcută în provincie persască de către Usun Hasan. Sultanul Osmanilor Selim II cuceri Armenia în anul 1522 şi o încorporă la imperiul sĕŭ, rĕmâind Perşilor numaĭ partea rĕsăriténă, Irvan.

5). Credinţele religióse.

Despre credinţele religióse ale Armenilor, nu se póte şti maĭ de aprópe, dar de bună sémă ele nu vor fi fost mult

deosebite de ale celor-l-alte popóre orientale. Fiind adesea în contact cu Perşiĭ şi mult timp sub dominaţiunea lor, vor fi adoptat şi credinţa acestora. Prin urmare cultul luĭ Mitras, ca cult al lumineĭ, este comun şi Armenilor. De asemenea luĭ Aramazd (ormuz) şi Anahit, muma înţelepciuneĭ, fiiceĭ luĭ Ormuz, luĭ Dir (mercur) Vahage (Heracles) şi alţĭ ḑeĭ se aduceaŭ jertfe împreunate cu alte obiceĭurĭ, pe care le aveau şi alte popóre. Fiind Armeniĭ în luptă cu Belus şi Semiramis, de sigur vor fi împrumutat şi cultul popórĕlor semitice, adecă cultul luĭ Baal, Milita şi Astartea. De aceia în timpurile din urma ale păgânătaţeĭ Armenilor se pare că era un feliu de sincretism în religiunea lor, şi numaĭ ast-feliŭ ne putem esplica, pentru ce unele familiĭ ebreeştĭ care se aflaŭ acolo încă de prin secolul al 7-lea a. Chr. au putut să-şĭ conserve cultul lor iehovan.

Decadenţa morală a poporuluĭ, provenită maĭ ales din practicarea cultuluĭ zeiţeĭ Venus-Anaitis, unde prostituţia se considera ca un sacrificiŭ placut ḑeilor, a făcut ca Armeniĭ auḑind de o religie maĭ buna sa-şĭ părasască credinţele lor vechĭ şi sa îmbraţişeze cu mare graba creştinismul.

6). Primele începuturĭ ale încreştinăreĭ Armenilor.

Cele întâĭu urme despre încreştinarea Armenilor se ivesc deja de pe timpul Mântuitoruluĭ. Pe timpul acela Armenia se afla sub domnia proprielor sĕĭ principĭ, dintre cariĭ era şi Abgarus supranumit Nahama (negrul), domni maĭ întâĭu în Nisibis apoĭ în Edesa, fiul luĭ Arşam Manovaţ, regele Armenilor, care avu maĭ multe rĕsbóĭe cu Irod Antipa, voind sa-şĭ întinda domnia spre sud. Din causa unor certe de la tronul Persieĭ se duse şi el acolo, unde se bolnavi şi dupĕ cum ne spune tradiţia conservata de Moisi dela Corene (lib. II, c. 29) ar fi avut o conrespondenţă cu Mântuitoriul. Intorcêndu-se din Persia la Edesa, trimise un om cu o scrisóre catra Domnul Christos, în care ḑice el, ca auḑind despre minunile ce le sĕvêrşa el în Iudea îl róga să vină până la el şi să-l tamăduĭască. Domnul însărcina pre Apostolul Toma a-ĭ respunde, asigurându-l că dupe înălţarea sa va trimite pre unul din ucenicíĭ sĕĭ. Pe când bibliotecariul şi zugraful Hanan, care venise împreuna cu trimisul, se încerca să ĭa chipul Mântuitoruluĭ, Domnul lua o mahramă şi ştergêndu-se sĕ imprimă pe ea chipul sĕu. (Epis-

tola precum şi chipul rĕmaseră în Edesa până în anul 944; ĭar mahrama veni apoĭ în posesiunea Genovezilor şi se pastrézā încă în biserica St. Vartolomeŭ din Genua). Dupĕ înălţarea Domnuluĭ veni la Edesa Tadeu (în limba Siriană Adaĭ) unul din ceĭ şépte-ḑecĭ, trimis de cătră Apostolul Toma şi învĕţând pre rege şi pre poporul cetăţeĭ îĭ boteză şi fu cel întaĭu episcop. Apoĭ trecu Apostolul în Armenia, boteză pre regele Sanatriu, pre fiĭca sa şi mult popor şi instala de episcop pre Zaharia. Dupĕ treĭ anĭ muri şi Abgar, care să ḑice că trimise o epistola şi luĭ Tiberiu, rugându-l ca se pedepséscă pre Pilat, fiind-că a îndrăznit a condemna la mórte pre nevinovatul Christos şi-l învita a mijloci la Senat ca să priméscă religia creştină, ca religiune de stat. Dupĕ mórtea luĭ Abgar, fiul sĕu Anane se întórse ĭaraşĭ la păgânism şi decretă mórtea martirică asupra luĭ Adeŭ, dar curênd dupĕ aceĭa muri şi el (40 d. Chr.). Şi Sanatruc, un nepot a luĭ Abgar renunţa la creştinism şi cucerind Armenia sudică şi o parte din Mesopotamia, unde (la Edesa) cruţă numaĭ partea femeĭasca din familia luĭ Abgar, şi cu tóte promisiunele date persecută pre creştini. Tadeŭ, care se dusese în Capadocia, se întórse înapoĭ şi fu ucis de tiranul, care nu cruţă nicĭ pre fiĭca sa proprie. Tot în timpul acela veni în Armenia şi Vartolomeu, care aduse cu sine chipul sânteĭ fecióre, dar fu restignit din ordinul luĭ Sanatruc. Cu dênsul suferi mórte martirica apostolul Iuda, împreună cu alţĭ ucenicĭ. Fiind-că urmaşiĭ luĭ Sanatruc să purtara tot aşa de reŭ cu creştinii, de bună sémă că nu aŭ putut să-şĭ esercite pe fata cultul lor, dar negreşit în secret şi cu deosebire în părţile acele muntóse sĕmânţa creştinismuluĭ încolţi bine şi prin secolul al treilea dupĕ cum ne spune Eusebiu (H. E. II, 1) şi Sozomen (H. E. 6, 1) şi alte însĕmnari armene, creştinismul era în flóre de şi încă nu era religiune de stat.

Cu tóte ca ştirile ce ni le a conservát Moisi de la Chorene şi cu deosebire corespondenţa luĭ Abgar, nu se póte susţinea în faţa criticeĭ istorice, totuşi pare să fie ceva adevĕrat în tótă istorisirea acésta. Cine va nega că Apostoliĭ n'aŭ rĕspândit tesaurul învĕţăturei creştine şi afară din Palestina? In S-ta Scriptură să spune ca Apostolul Pavel a fost în Tars, ĭar Apostolul Petru în Babilon şi tradiţia ne spune că ceĭ-l-alţĭ apostoli aŭ rĕspândit învĕţatura creştină cu deosebire prin Asia. S'a putut decĭ ca Abgar să pri-

méscă creştinismul, ĭar urmaşiĭ sĕĭ din diferite împrejurărĭ să-l persecute până la începutul secoluluĭ al patrulea când ĭarăşĭ creştinismul deveni religie de stat.

7). Increştinarea Armenilor.

Intemeĭerea creştinismuluĭ în Armenia ca religie de stat coincide cu timpul când Sasanidiĭ înlocuira pre Arsacidi. Romaniĭ învingênd pre Parţĭ şi dărămându-le cetăţile principale Ctesifon şi Seleucia, Arsacidiĭ au fost urîţı chĭar de supuşiĭ lor Parţiĭ şi Perşii. Când Arsacidul Artaban al IV-le, luptându-se cu Impĕratul Caracala şi Macrinus deveni prisonier roman, Ardşir Babegan, fiul luĭ Sasan sa urcă pe tronul persesc (226 d. Chr.). Spre a restabili domnia veche a Persieĭ, reorganisă el cu putere şi crudime nu numaĭ armata şi statul ci şi obiceĭurile şi religiunea statuluĭ sĕŭ. Dogma zoroastrică formulata într'un sinod de magĭ şi preşedat de Ardşir era singura lege a statuluĭ seŭ şi toţĭ aceĭ, cariĭ nu s'ar fi supus eĭ, trebuia să trécă prin foc şi prin sabie, sau sa renunţa la credinţele lor eretice. Imprejurăreĭ aceştia se datoreşte maĭ mult laţirea creştinismuluĭ printre Armenĭ, cariĭ preferaŭ acésta religie bună, în locul celeĭ impuse de Sasacidĭ. Principiĭ din dinastia Arsacidilor fiind banuiţĭ de catra furiosul Ardşir, să refugiară la ruda lor Cosrov, care domnea în Armenia. Eĭ fură bine primiţĭ de către acesta; dar unul dintre eĭ înţelegêndu se cu Ardşir, trada pre bine făcĕtorul sĕu Cosrov şi-l ucise. Astfel Armenia veni în mânele luı Ardşir. De şi Anag fu bine rĕsplatit pentru fapta acésta totuşı el nu putu sĭ stea mult în patria sa, fiind privit de toţĭ ca un tradator. Doı urmaşı aĭ nefericituluĭ rege trebuiră sĭ spele pata, ce era asupra dinastieĭ aceştia; aceştia fură Dertad şi Kricor, ambiĭ arsacidĭ, cariı devenirĕ apoĭ sfinţĭ sub numele de St. Tiridat şi St. Grigorie Luminatorĭul. Dertad, fiul luĭ Cosroe, încă din pruncie a fost luat de un credincĭos al caseĭ Ardavazt Mandagunı şi pus în siguranţă pe teritoriul Roman, fiind crescut la curtea cersarilor. Ajungênd la maturitate să lupta el împreună cu Impĕratul Carus în contra Sasaniduluĭ Varanas II şi în urına uneĭ victoriĭ la care contribui mult şi vitejia luı Mandagunis, câştigă tronul părinteluĭ sĕŭ. In anul 287, al treilea a luĭ Deocliţian, a fost proclamat de către acest împĕrat ca rege al Armenieĭ şi domni apoĭ

sub numele de Dertad II 56 de anĭ. La începutul domnieĭ sale a fost neliniştit de lupta luĭ Galeriu în contra luĭ Narses, fiul luĭ Baranes II, care ocupase Armenia şi învinse pe Galeriu, dar în curând Deoclițian, care se afla atuncĭ în Egipet, adunând o armată puternică, o împărți în două şi învinse pre Narses; câştigând încă cincĭ provincií, domni în pace de la anul 297, de când şi Iberia fu recunoscuta ca provincie Romană.

8). Sântul Grigorie Iluminătorul.

Pe când Detrad crescuse la curte în zgomotul armelor, cel-l-alt principe, fiul luĭ Anag, fu născut în oraşul Artaza, numit şi sânta cetate, cacĭ acĭ a predicat maĭ întâiu Tadeŭ, a fost menit înca din copilărie spre lucrurĭ marĭ. Muma sa temêndu-se de persecutorĭ a fugit împreună cu copilul la Cesaria Capadocieĭ, unde fură bine primițĭ de către creştinul Eutaliu, de fiica acestuĭa Sofia şi ginerile seŭ Burdar, hotărîndu-se de a da pruncului educație creştinéscă. Episcopul Firmilian, prietenul luĭ Origen primi pre tênêrul Grigorie la catehumenat şi în urmă botezându-l îĭ făcu membru al religiuneĭ creştine. Cesarea, după cum se póte constata geograficeşte era situată în mijlocul Asieĭ micĭ şi servea atuncĭ ca centru al respândireĭ învêțătureĭ creştine în tóte parțile. Pe timpul copilărieĭ luĭ Chircor vieţuea renumitul exeget şi traducêror Simacus şi rudenia sa învețata Iuliana. Firmilian care lua parte maĭ la tóte certele religióse se făcuse renumit cu deosebire în cérta pentru botezul ereticilor şi era bine vêḍut de toțĭ, păstrându-şĭ scaunul pană la mórte. Origen pe timpul persecuțielor sale şeḍu maĭ mult timp aicĭ, unde lucra la exaplelé sale; ĭar Gregorie Taumaturgul un adorator al luĭ Origen, asculta aicĭ prelegerile sale catehetice, puindu-le apoĭ şi în practică până ce fu ales ca episcop în Neocezarea Pontuluĭ. Sub ast-fel de împrejurărí era cu neputință ca junele Gregorie se nu profite de ocazie şi se nu priméscă o educație demnă de chemarea sa. Devenind în flórea vrâsteĭ se căsêtori cu o tênêră creştina Maria, din care căsêtorie avu el doĭ fiĭ. Dar cu tóte că ĭubea pe femeĭa sa şi pre copiiĭ sêĭ fórte mult, după ce se rugară împreună se hotărîră a se despărți pentru tot-déuna, spre a urma vocațiuneĭ sale, pentru care ardea sufletul sêŭ. Juna Marie se retrase într'o mă-

năstire unde'şĭ crescu şi pre pruncul cel maĭ mic, ĭar Grigorie fiind chĭemat de o voce internă, se decise de bună voĭe a se espune exiluluĭ, spre a putea maĭ bine rĕspândĭ învĕţăturile evangelieĭ, voind prin acésta a şterge pata care se afla asupra familieĭ sale din causa omoruluĭ tatăluĭ sĕŭ. Fiind că pe atuncĭ patria sa se afla într'un timp de grea cumpănă servind ca teatru al rĕsboĭuluĭ dintre perşĭ şi romanĭ, sĕ hotărî el a învĕţa despre cruce maĭ întaiu în Pont. Spre a fi bine înţeles de popor se servea el maĭ ales de semnul sânteĭ Crucĭ. Orĭ unde predica sa afla puţină credinţă, trebuiaŭ să ĭa s ta Cruce ca semn de deosebire. De aci nu numaĭ ceĭ din nou convertiţĭ, ci chĭar însuşĭ Chircor să declară cu tot zelul în contra tuturor acelora, cariĭ adoraŭ puterile natureĭ sub diferite forme, chĭar şi în contra acelora, cariĭ ar fi credut că semnul acela pre care-l propoveduĭa el ar avea vre-o putere magica. De prin anul 297, odată cu încheĭerea păceĭ începu neobositul misionar a face cucerirĭ marĭ chĭar în patria sa. Unde să arată el, dispăreaŭ ca prin minune templele luĭ Ormuz, a luĭ Mihir, Anahideĭ şi în genere vorbind religia luĭ Zoroastru. Cu tóte acestea i se opunea cultul magilor, fiind-că era protejat de autoritate. Evangelistul fu mult timp persecutat de magĭ, cariĭ vedeaŭ că prin noua religie îşĭ pĭerd din ce în ce maĭ mult influinţa în popor, şi mult timp fu ţinut în închisóre (dupĕ cum dice tradiţia, într'o grópa cu şerpĭ); însă ucenicii luĭ aflând îl scóseră de acolo şi ast-fel începu ĭarăşĭ apostolatul sĕŭ şi cu maĭ mare căldură.

Agatanghel, [1]) istoricul regeluĭ Tiridat, dice că D-deu voi ca acest rege să faca o vĕnatóre în împrejurimele Erivanuluĭ unde să întalni cu Gregorie, care-ĭ predica despre Christos, despre mântuirea lumeĭ, etc. Dar fiul luĭ Cosroe, crescut maĭ mult la curtea Romana, deşi nu era cu totul strein de cele ce-ĭ vestea Grigorie, să arată óre-cum indiferent şi încă nu deplin convins de cele ce i se spunea.

Dar îndată dupĕ aceĭa printr'o vedenie se convinsă el ca acésta este voinţa luĭ Dumnedeŭ şi nu i se póte împotrivi. O cruce stralucitóre cu raze prea luminóse s'a pogorît din cerĭu şi se înfipse pe muntele Ararat de unde lumina sa străluci asupra Armenieĭ întregĭ. Din momentul

[1]) Selecti Scriptores, Agatangelus, Agathangeli historia Armeniae. Venetii St. Lazar 1284 (1835).

acela Tiridat deveni creştin, şi fu botezat de către Sântul Grigorie împreună cu toţı curtenii sĕı, poporul întreg primi religia creştină, ĭar Grigorie primi numele de „Lusavoricı“ (Luminătorĭul).

După cum să spune în însemnările cronologice, acésta se făcu între aniĭ 300—303 aı ereĭ creştine.

Din cele dise până acum reese lamurit că creştinismuĭ a pătruns în Armenia maı înainte de a se rĕspândi în alte ţĕrĭ. Evangelisarea Armenilor s'a făcut prin predica princiară şi de aceĭa poporul întreg într'un timp fórte scurt şi după o micá oposiţie a parsismuluĭ a venit la închinarea luĭ Christos şi s'au pus în serviciul Cruceĭ. Să gasesc urme şi de o împrotivire a elementelor religióse etnice. Trecênd Tiridate la creştinism, Grigorie a adus în ţară o mulţime de preoţĭ creştinı grecĭ şi sirienı; de aci o rĕscólă a locuitorilor din districtul Daron; Tiridates puse sabia în serviciul Cruceĭ, dar trebui sa cadă el însuşı fiind otravit de magĭ. Intre acestea Gregorie câştiga o posiţiune independentă în afacerile spirituale şi chiar în cele lumeştĭ o astfel de autoritate, ca starea acésta a clerului din Armenia nu se póte asemana cu starea cleruluĭ de nicăirĭ, maĭ ales la începutul seculuĭ al patrulea. Este de observat rezerva luĭ Gregorie în laţirea creştinismuluĭ, maĭ departe peste margenile Armenieĭ şi posiţiunea sa faţa cu organizarea Bisericeĭ dın timpul luĭ Constantin cel mare în Imperiul Roman. Gregorie rĕmase în ambele privirĭ armén. Când sânta Nunia converti în Iberia pre principele Miranus şi cu dênsul şi ţara sa, îl sfatui a sfarăma chipul luĭ Ormuz şi în locu-ĭ a pune Crucea, dar nu se amesteca în organisarea Bisericeĭ sale. Tot aseminea şi în timpul Marelui Constantin când acesta îl invita a lua parte la Sinodul I. ecumenic împreună cu regele sĕú, el nu se duse singur, ci trimise pre fiul sĕu Aristace ca represintant din partea Armenilor.

Moısi de Chorene esplica acésta reservă a luĭ Gregorie, dicênd că nu s'a dus de témă, ca să nu i se faca acolo onorurĭ prea marĭ. In adevĕr că nicĭ unul dintre ĭerarhiĭ diferitelor bisericĭ nu avea meritele sale, ca sa fi convertit un popor întreg la creştinism. Maı propabil este că Grigorie a preferat să rĕmâe în patria sa într'un timp de agitaţiune, când sa ocupa cu consolidarea şi organisarea Bisericeĭ sale; şi apoĭ în Conciliu se aflau baıbaţı eminenţĭ şi bine ver-

saţĭ în speculaţiunele teologice, ca: Atanasie, Marcel şi Eusebiu, cariĭ jucară un rol fórte însemnat acolo. Vócea acelor doĭ principĭ arsacizĭ în conciliu ar fi fost póte nebăgată în sémă, maĭ ales că în acésta luptă intelectuală sa cerea o mare forţa dialectica de care eĭ nu prea despunea. Eĭ convertisera poporul maĭ mult prin autoritatea lor de cât prin puterea convingereĭ; şi în fine póte, că datorind şi unul şi altul Romanilor recunoştinţă pentru serviciele aduse patrieĭ lor să temeaŭ sa nu li se impue óre-care supremaţie orĭ prerogative ale Bisericeĭ greceştĭ asupra celeĭ armene. Dar o slabire cât de mică a autorităţeĭ luĭ Grigorie ar fi fost fórte periculósa atuncĭ când creştinismul abea prinsese rădăcinĭ în Armenia. Aristace aduse cu sine articolele credinţeĭ care se formulară în Sinod şi fura îndată primite, şi era şi natural, maĭ ales că poporul acesta nu de mult convertit era convins despre fiinţa supranaturală şi dumnedeéscă a Mântuitoruluĭ no tru. De asemenea şi episcopiĭ de prin prejur: Iacob din Nisibis, Eutaliu din Edesa, Ión din Persis, Leontie din Georgia favorisau contemplarea supranaturala a luĭ Dumnedeŭ ceia ce convenea maĭ bine asiaţilor de cât a maĭ raţiona asupra unor lucrurĭ nepătrunsa de mintea omenéscă. Armeniĭ încă din timpul luĭ Gregorie au fost ceĭ maĭ înverşunaţĭ contrarĭ aĭ Arianilor. Nu precum facea Atanasie, căutând a-ĭ convinge prin argumente-ştiinţifice, eĭ lăsara speculaţiunea la o parte, ceia ce nicĭ nu se potrivea cu un popor muntén cum erau Armeniĭ, şi priveau pre Christos maĭ mult empiric, aşa precum sa şi arătase ca fiul luĭ Dumnedeu, cel restignit, care necontenit face minunĭ prin Crucea sa. Poporul nefiind încă destul de cult spre a pricepe însemnatatea mistică a acestuĭ semn al creştinismuluĭ şi preuţimea nefiind destul de forte spre a esplica învĕţaturile Mântuitoruluĭ nostru în tóta întinderea lor, poporul se mulţamea de-ocamdată cu formele esterne ale cultuluĭ şi puterea minunilor. Acésta cu atât maĭ mult cu cât nicĭ nu puteaŭ ceti S-ta Scriptura în limba lor, nefiind inventate încă literile armene şi carţile sânte neavêndu-le traduse sa folosau uniĭ de cele siriace iar alţiĭ de cele greceştĭ.

De altmintrelea nu lipsau şi aicĭ ómenĭ, cariĭ să se ocupe cu ştiinţa. Cultura gréca patrunsese aicĭ odată cu creştinismul, şi renumele cel mare al şcólelor din Cesarea, Efes, Antiohia, precum şi Constantinopole care atuncĭ începuse

a se desvolta, contribui mult familiele cele maĭ nobile, care voĭaŭ să fie în relație cu apusul sa-șĭ trimétă copiiĭ la acele șcóle spre a se face cunoscuțĭ cu știința apusénă. Tineriĭ nu se îndreptaŭ numaĭ la șcólele creștine, ci și la cele pagâne cu deosebire Atena și Alexandria, unde primiră cultura mulțĭ dintre creștini. Un contimpuran al Mareluĭ Vasilie Proeresius, de naționalitate armén, sa distingea prin lecțiunile sale, pe care le asculta și St. Gregorie din Nazianz. Proeresius era renumit ca mare retoric, căcĭ i se făcu ovațiunĭ marĭ din partea cetățĕnilor romanĭ, cariĭ drept recunoștința îĭ râdicara o statue cu inscripția: *Regina Reram Roma Regi Eloquentiae*.

Pentru consolidarea și înrădacinarea creștinismuluĭ în Armenia, nu se îngrijira așa de mult cât pentru consolidarea ĭerarhieĭ ereditare, ceĭa ce nu s'a maĭ întâmplat nicĭ într'o biserică, și care s'a păstrat până prin adoua jumătate a secoluluĭ al cincilea.

Este de observat că Biserica Arménă, de și nu s'a despărțit de cele-l-alte bisericĭ în privința dogmelor, cel puțin în secolul al patrulea, totușĭ ea ș'a pasrrat pe de-oparte îndependența, și pe de altă parte ca patriarhatul acesta a rĕmas înca o jumătate de secol tot în familia Arsacidilor. Ideĭa acésta veni negreșit de la Grigorie Iluminatorul, care era de familie princiară, ĭar pe de alta parte să datoréște șĭ împrejurarilor istorice. Dinastia acésta caduse din causa slabacĭuneĭ unor principĭ și era în pericol de a se pĭerde. Grigorie însa facu ca un înțelept, care dadu *cele ale Cesaruluĭ Cesaruluĭ și cele ale luĭ Dumnedeŭ luĭ Dumnedeu.* El facu servicii marĭ Națiuneĭ și Bisericeĭ, pentru că prin stabilirea eredităţiĭ în ĭerarhie consolidă creștinismul dupĕ normele stabilite de dênsul și conservă o dinastie care era ĭubită de popor, cu atât maĭ mult, cu cât prin ea primise bine-facerile creștinismuluĭ.

Cu dreptul se numește *Iluminatorul*, pentru că cu greŭ ar fi putut un altul să faca acésta și de aceĭa nicairĭ nu maĭ găsim esemplu. Șinodul din Cesarea Capadocieĭ din anul 314, precum și cel din Spania 307, hotarîra ca în gradele superióre să nu se maĭ priméscă de cât monahĭ. Acéstă disposiție se luară din maĭ multe cause, pe care nu le putem trata aicĭ. Chĭar St. Grigorie se supuse acesteĭ discipline, care se pare a fi fost observată în Orient și maĭ înainte, din causa luptelor ce avea să le susție Biserica;

totuşĭ el să căsători maĭ înainte de a începe misiunea sa apostolică. Unul din fiiĭ sĕĭ care a luat parte şi la Sinodul I ecumenic, să căsători de aseminea maı înainte de a intra în starea monahală şi ast-fel făcură şi ceĭ-l-alţĭ urmaşĭ. Patriarhul ne maĭ putênd însuşĭ funcţiona din causa bĕtrîneţelor instala el singur ca patriarh pe fiul saŭ nepotul sĕŭ. Ast-fel făcu şi Grigorie, când ajungênd la vrâsta de 80 de anĭ, sa retrase într'o singurătate de lângă lacul Van; unde şi muri, desbrăcat de tótă gloria luméscă, departe de lume, pe care o dominase în anul 340. Gregorie fu recunoscut ca sânt de popor şi de biserică. Reliquile sale fórte venerate aŭ fost pentru cât-va timp la Constantinopole, dar fură luate înapoĭ de vitézul Grigorie Magisdros şi duse în patria sa în secolul al un-spre-ḑecelea şi le aşeza într'o cisternă din Eşmiadsin spre a nu mai fi înstreinate.

Şirul patriarhilor balcarenzĭ, (căcĭ aşa, se numeaŭ eı de la Balk, tatal luĭ Anag) în Biserica Arménă este urmatorul: Indată dupĕ retragerea luĭ Grigorie sa instala fiul sĕu Aristace, apoĭ nepotul luĭ Grigorie Vertanes, apoĭ strănepotul sĕŭ Narses (Nerses) numit cel mare († 380) şi în fine rĕstrănepotul luĭ Grigorie Sahag (Isac) supranumit *Vĕrul*. fiind că el a avut numaĭ o fata şi ast-fel încetă linia directă, totuşĭ tronul şi autoritatea patriarhala sĕ păstră pană prin anul 440—50, când căḑu în mânĭ streine. Dintre toţĭ patriarhiĭ aceştia să destinse Nerses şi Isac. Cel dintaĭu fiind-că consolidă tronul aparând patria. care era în mare pericol din partea Persieĭ, ıar cel de al doilea fiind că se ocupă mult cu literatura şi purta grija ca cărţile sfinte să fie traduse în limba Arménă.

(Va urma)

I. S. BERDNIKOV
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DE CAZANĬ.

DREPTUL BISERICESC.

TRADUS DE

SILVESTRU BĂLĂNESCU
Episcop Huşilor

ÎNTRODUCERE.

I.

Religia şi Societatea religiósă.

In numĕrul necesităţilor omuluĭ, a carora satisfacere se asigură prin *drept*, primul loc îl ocupă necesitatea religiósă. Istoria omenireĭ arată, ca insistenţa spre unirea cu Dumneḑeŭ esistă de-odata cu spiritul omuluĭ, în tóte gradele desvoltareĭ omeneştĭ. Iar revelaţiunea divină ne învaţă, ca satisfacerea necesitaţeĭ religiósă compune problema cea maĭ înalta a fiinţeĭ omeneştĭ. Conform cu natura sa, omul-îşĭ satisface necesitatea religiósă nu numaĭ spiritualminte—în raţiunea şi inima sa, ci şi în mod exterior—prin adorarea luĭ Dumneḑeu în serviciul divin şi prin înplinirea poruncilor luĭ. Afara de acésta, omul şi în adoraţiunea divină, ca şi în satisfacerea altor necesităţĭ ale sale, nu póte merge fară ca să fie în comunicare cu semeniĭ luĭ. Prin ur-

mare din satisfacerea necesitaţeĭ religióse a omuluı, cum este şi la satisfacerea altor necesitățı ale luĭ, resultă un şir de raporturĭ de drept, care şir în întregul sěŭ (se întâmplă) compune un deosebit institut de drept—religios.

Trebue însă să spunem, că ınstitutul de drept religios a ajuns la deplina sa formare şi îndependență, numaĭ în religiunea revelata, cu deosebire în societatea religi ó-ă creştină, care sa numeşte *Biserica luĭ Christos*. In pagânism însa raporturile religióse se amestecau cu raporturile de viață. Acésta depindea de nedrépta şi fóıte înjosita ideıe a păgânilor despre D ḑeŭ. Pagânii înţĕlegeau pe Dumneḑeu maĭ numaı esclusiv, ca datatorul bunurilor vieţeĭ, protectotul omuluı în viața ordinara, în bucuriele şi înteresele luı obicĭnuite. La eĭ erau deosebiţĭ ḑeĭ, protectorĭ aı caseĭ — familieĭ, protectorı aĭ deosebitelor grupe sociale, comunitaţĭ, companiĭ, popóre, legăturĭ de triburĭ, protectorĭ aĭ agricultureĭ, protectorı aı artelor etc. Fie-care din aceştĭ ḑeı, supraveghia numaĭ pe acea grupă de ómenı şi sfera de înterese, unde îl onora şi îl socotea de protector (maĭ departe de aceste limite, influența luĭ nu se întindea). Pentru acésta era firesc, ca raporturile omuluĭ cu divinitatea la păgânĭ să se supună raporturilor ordinare de drept, se amestecau cu raporturile de familie, societaţĭ, tovarăşiĭ, oraşe, legaturĭ politice, compunênd o parte din aceste raporturĭ. Mulţamita acesteĭ simple ideĭ despre Dumneḑeŭ a păgânilor, la eı raporturile religióse se exprimau, aprópe exclusiv în aducerea de jertfe ḑeilor, şi în efectuarea diferitelor ceremoniĭ. Stabilirea acestor ceremoniĭ, depindea de la însuşĭ omul, de la credința şi zelul luı. Observarea asupra împlinireĭ ceremoniilor stabilite, şi însăşĭ sĕvêrşirea lor, aparținea aceloraşĭ persóne, care se foloseau de putere şi autoritate în familie, în societate şi în stat. Chiar acestor persóne, fie-care în sfera sa, li aparţinea dreptul regulăreĭ raporturilor religióse şi legislatura în ce privea cultul. Principalul isvor al dreptuluĭ religios la Romanĭ se

socotea obiceîul strămoşesc (mos majorum), care era cel maî vechiŭ şi maî principal isvor şi al întreguluî drept Roman în genere. Cu un cuvênt, în păgânismul Roman, dreptul religios (jus sacrum), nu compunea un domeniu sau ramură deosebită de drept. El se afla în strânsă legătură cu sistema generală a raporturilor comune de drept, şi de aceea s'a şi împarţit chiar în acelêşî categoriî, în care era împărţit şi acest drept. O parte a dreptuluî sacru ce privea relaţiunele cu statul era raportata la jus publicum, alta, ce se raporta la familie şi alte drepturî ale societaţilor şi corporaţiunilor private, era pusă la jus privatum.

Biserica şi dreptul bisericesc.

Alt loc aŭ ocupat raporturile religióse, faţă cu sistema dreptuluı în creştinism. Credinţa creştina ne-a învĕţat ca destinaţia principală a omuluı stă în cea maî strânsa unire spirituala a luî cu D-ḑeŭ, în viitórea eterna împĕraţie a luî D ḑeu, că viaţa presentă pămêntéscă a omuluî, cu bunurile şi nenorocirile eî, este nicî maî mult nicî maî puţin de cât o pregatire către viaţa viitóre de dincolo de mormênt, ca în acésta sta ideîa cea înaltă a eî şi însemnătatea. Pentru ca să dea omuluî mijlóce de a ajunge la arĕtata destinaţie, s'a pogorît pe pămênt fiul luî D-ḑeŭ care ne-a dat regulele credinţeî şi a vieţeî creştine, şi cu mórtea sa de pe cruce ne-a scăpat din robia pĕcatuluî, căruıa noî ne-am supus prin cıderea luı Adam, ıar pentru continuarea lucruluî mântuireı ómenilor pe pămênt, El a fundat Biserica, adică, societatea celor ce cred în învĕţătura luî şi-ı împlinesc poruncile. Ca societate vĕḑută, ca instituţiune de un caracter social, Biserica luı Christos a primit de la fundatorul eî o organizaţie durabilă, independenta, şi i s'a dat puterea în persóna apostolilor luî Christos şi a păstorilor ce aŭ urmat lor; îşı are legile sale, în forma poruncilor Domnuluî, ale apostolilor şi a canónelor sânţilor parinţî; îşî are organizaţia sa administrativă

și judiciară. Prin urmare Biserica lui Christos represintă prin sine un deosebit gen de societate, diferită dupe destinația și caracterul sĕŭ de alte forme vechĭ ale vieței comune, cu totul independentă după origina și esistența sa. Ea nu se contopește nicĭ cu statul, nicĭ cu familia, nicĭ cu o altă óre-care instituțiune, de un caracter de viață social. Ea sta în pararel cu formele de viața stabilite care au în vedere destinația vieței. Corespundĕtor cu acésta și normele de drept, după care trăește și se administréză Biserica, compun un deosebit domeniu de drept, care stă în pararel cu dreptul ce'șĭ are origina și însemnatatea de la stat. Canónele bisericeștĭ, se manifestă ca un deosebit regulător al vieței comune creștineștĭ, care stă pe aceĭașĭ linie cu legea de stat. Dar póte fi óre înca alt regulator al vieței comune omenești, afară de legea statuluĭ? Pe ce se póte baza puterea canónelor bisericești daca nu pe garanția comună a fie-cărui drept? Baza putereĭ canónelor bisericeștĭ este cu totul alta de cât acea a legeĭ de stat. Céstă din urmă are caracter constrângĕtor, însemnătatea eĭ se sprijine pe puterea materială. Calcarea eĭ trage după sine pedépsă, unită cu fórte simțite urmarĭ în raport de viață. Legea bisericéscă este puternĭcă prin autoritatea divinuluĭ legislator, prin simțul de respect catra El, a acelora care doresc a viețui dupre învĕțatura luĭ. Ea se aduce la îndeplinire liber, chiar la intrarea în Biserica. Iar neîmplinirea eĭ, purtarea disprețuitóre către ea, ar avea egala putere cu ruperea raporturilor cu Biserica. Prin urmare dreptul bisericesc are numaĭ caracter constrângetor moral.

Necăutând la asemenea deosebire de drept, ce decurge de la puterele statuluĭ, dreptul bisericesc nu se lipsește cu tóte acestea de a fi drept, și a se numi drept. Obligativitatea normelor de drept se ințelege, compune neapăratul semn în ideĭa de drept. Dar nu este neapărat ca acéstă obligativitate sa aiba numaĭ de cât caracter material. Pentru recunóșterea unor știute norme cu însemnătate de drept, esențialminte este neapărat cel puțin ca ele să fi

dat naştere uneĭ teme de drept,—adică să fi dat naştere garantăreĭ prin lege (în limitele aratate, a desvoltăreĭ morale a omuluĭ) de constrângerĭ şi împilărĭ din partea altor ómenĭ şi să le fi asigurat influenţa bine-făcĕtóre a uneĭ vieţĭ morale sociale. Dar prin ce mésurĭ să se ajungă acéstă problema,—moralminte sau materialminte obligatóre,—este o chestiune de al doilea ordin. Pentru acésta şi normele bisericeştĭ, necăutând la aceea ca ele se observa, după voinţa libera şi raţională a membrilor societăţeĭ bisericeştĭ în ordine, şi necăutând de asemenea la deosebitul lor isvor în comparaţie cu dreptul ce derivă de la stat, cu tótă dreptatea trebue a fi numite norme de drept, pentru ca prin ele de asemenĭ se dă naştere temeĭ de drept ca şi prin normele,—ce'şĭ au origina de la stat. Acésta potrivire a dreptuluĭ bisericesc cu dreptul lumén, în punctul esenţial al fie-căruĭ drept ni serveşte de legatura cea maĭ apropiată între ele; acest tras comun al lor ni dă posibilitatea fară contradicere logica, pe de o parte a socoti dreptul bisericesc de un domeniŭ independent al dreptuluĭ ce sta pe aceiaşĭ tréptă cu dreptul lumén, ĭar pe de alta a'l observa şi studia cu de amaruntul în legătură cu dreptul lumén într'o sistemă generală a ştiinţelor juridice.

Cuprinsul ştiinţeĭ dreptuluĭ bisericesc.

Cuprinsul ştiinţeĭ dreptuluĭ bisericesc se determină prin însaşĭ natura organizmuluĭ bisericesc, care compune obiĭectul ştiinţeĭ acestuĭ drept.

Biserica, cum am dis, îşĭ are canónele sale care regulează viaţa membrilor eĭ, diferite de legile Statuluĭ; îşĭ are o seriósă organizaţie, îşĭ are o deosebită administraţiune şi jurisdicţiune; ea îşĭ are sfera sa de activitate şi împuternicirea eĭ; ea nu póte merge în existenţa sa pămêntéscă, fără a'şĭ avea mijlóce materiale; în fine după posiţiunea sa juridico-externă, ea se află în legătură, sub epitropia

şi paza statuluĭ. De aci în sistema dreptuluĭ bisericesc neaparat trebuĭe să între, următórele secţiuni: Despre isvórĕle şi monumentele dreptuluĭ; despre organizarea bisericéscă; despre administraţiunea şi judecata bisericéscă; despre împuternicirele autorităţeĭ eclesiastico-administrative; despre posiţiunea Bisericeĭ faţă cu statul şi despre averile bisericeştĭ.

Metodul expunereĭ şi thema dreptuluĭ bisericesc.

Pentru prelucrarea materialului, care intră în compunerea ştiinţeĭ dreptuluĭ bisericesc, pot fi întrebuinţate aceleaşĭ metóde comune, care se admit şi în alte ştiinţĭ juridice. Aceste metóde aŭ o diferită însemnătate ştiinţifică. Cel maĭ simplu metod este acel practic, care constă în expunerea sistematică a dreptuluĭ bisericesc în vigóre. Acest metod póte satisface numaĭ celor maĭ esenţiale necesităţĭ ale celuĭ ce se ocupă cu studiul dreptuluĭ bisericesc, póte comunica cunoştinţele necesare în viaţă şi în practica juridică. Dar cu asemenea expunere, sistema dreptuluĭ bisericesc nu se va înălţa mult asupra codicelor şi colecţiunilor dreptuluĭ bisericesc, care expun aşezămintele bisericeştĭ într'o ştiută ordine. Incomparabil sta maĭ sus în raportul ştiinţific metodul istorico-genetic. Prin mijlocul acestuĭ metod, noĭ ne familiarizăm nu numaĭ cu starea presentă a cutăruĭ saŭ cutăruĭ institut bisericesc, ci şi cu istoria şi desvoltarea genetică a luĭ. Istoria geneseĭ unuĭ ştiut institut juridic, ne dă cheĭa spre înţĕlegerea şi apreciarea cuvenită a stăreĭ luĭ presente. Pe de altă parte studiul formelor existenţeĭ luĭ istorice ne explică ideĭa institutuluĭ ce'l studiem, ne face să înţĕlegem ce este în el esenţial şi ce este înterpus, întrodus prin împrejurărĭ istorice. Asemenea studiu de material ştiinţific maĭ mult de cât orĭ-ce, satisface reclamele ştiinţifice, în puterea cărora ştiinţa este obligată nu numaĭ a'şĭ sistematisa ma-

terialul, dar și a lămuri acéstă sistematisare prin arătarea principiilor fundamentale, care conlucră la evenimentul ce se studiază dilnic. Afară de preferința științifică a acestuĭ metod, el este pus în știința dreptuluì bisericesc încă și pentru aceea, că de isvor al dreptuluĭ bisericesc se recunosc nu numaĭ așezămintele edate de autoritatea bisericéscă în timpul present, dar și canónele Bisericeĭ ecumenice antice,—și aceste din urmă formézà baza legislațiuneĭ bisericeștĭ. Spre a veni în ajutorul acestuĭ metod este ceva însemnat a adăoga încă și metodul comparativ, cu care expunerea dreptuluĭ Bisericeĭ ortodoxe se completéză prin aratarea de norme paralele, care sunt în lucrare în alte Bisericĭ, afară de cea ortodoxă. Lucru stă în aceea că, afară de Biserica ortodoxă greco-orientală, există încă astă-dĭ alte comunitățĭ religióse creștine, care'șĭ însușesc aceĭași numire a bisericeĭ, cum: Biserica Arméno-Grigoriană, Romano-Catolică și Protestantă. De și după hotărîrea dinainte a Domnuluĭ, fundatorul Bisericeĭ, Ea trebue să fie una în tótă lumea și prin urmare comunitățile religióse care nu se află în comunicare cu unica Biserică ecumenică, adică cu cea ortodocsă, nu au dreptul de a se numi bisericĭ, dar faptul rĕmâne fapt, și trebuĭe a ținea samă și de el. Familiarizarea cu dreptul bisericesc catolic și protestant, trebuĭe să dea o știută doză de folos și studiuluĭ dreptuluĭ bisericesc ortodox. Normele dreptuluĭ Catolic, ale dreptuluĭ Arméno-Grigorian și Protestant, nu numaĭ se potrivesc cu ale dreptul Bisericeĭ Ortodoxe, dar chĭar și abaterile de la cest din urmă servesc luĭ de esplicare și de înțĕlegere a adevĕrateĭ naturĭ a acelor institute, la care ele se rapórtă. Afară de acéstă însemnătate curat științifică, metodul comparativ al expunereĭ normelor de drept bisericesc maĭ are și însĕmnătate practică, findcă în Statul nostru (adică în Rusia) sunt fórte multe bisericĭ de alt rit, și tóte se folosesc de protecțiunea legeĭ statuluĭ în viața lor religiósă.

Istoria științeĭ dreptuluĭ bisericesc.

Știința dreptuluĭ bisericesc, s'a născut și se desvolta până acum cu deosebire la apus. Origina eĭ este contimporană cu desvoltarea predăreĭ universitare a acesteĭ științĭ la apus. Predarea dreptuluĭ bisericesc în apus, tot-déuna a compus și acum compune o neschimbată parte a cursuluĭ juridic-universitar. La început dreptul bisericesc, după însemnatatea sa sta pe aceiașĭ linie cu dreptul Roman și se preda în legătură cu el. Atuncĭ dreptul bisericesc saŭ canonic împreună cu cel Roman se socotea ca drept comun, și în genere obligător pentru popórele Europei. Cultura juridică atuncĭ consta propriu în studierea acestor două principale științĭ juridice. Juristul cult se numea doctor juris utriusque, sub care se înțĕlegea dreptul Roman împreună cu cel Canonic. Asemenea însemnătate a dreptuluĭ canonic se condiționa în evul mediu de puterea papală și de extraordinara lățire a juridicțiuneĭ spirituale pe séma celeĭ laice. Predarea dreptuluĭ canonic precum și a celuĭ Roman, consta la început în cetirea textuluĭ canónelor, explicarea înțelesuluĭ lor, împăcarea canónelor contradicĕtóre unul altuĭa, și în acomodarea prescripțiunilor canónelor cu cazurile particulare din viață. Acest metod de studiere a canónelor s'a numit simfonia (concordanța) lor. Observările la textul canónelor din gura celor ce le comenta, aŭ trecut în însășĭ colecțiunile de canóne și s'au adăogat aci, saŭ la frazele textuluĭ saŭ pe marginele cărțeĭ. Cu trecerea timpuluĭ aceste observațiunĭ, întrerupte din diferite locurĭ a textuluĭ canónelor, aŭ primit forma de comentariĭ maĭ întinse, aŭ fost conunite cu elementul teoretic și aŭ presentat prin sine deja un întreg aparat strâns ce s'a numit Glossa ordinaria. In acest chip a trecut predarea dreptuluĭ canonic la început în școla juridică din Bolonia, ĭar după aceea și în alte universitățĭ Europene. Din ceĭ ce predaŭ dreptul canonic în școla din Bolonia maĭ mult de cât alțiĭ s'a distins între contemporanĭ și monachul, *Gra-*

tian, destul de cunoscut la urmașĭ, care șĭ-a publicat pe la jumĕtatea secoluluĭ al XII-lea lecțiile sale de drept canonic sub numele de: *Decretum Gratiani*. Din secolul al XV-lea se începe deja prelucrarea critică a isvórelor dreptuluĭ bisericesc și se ivesc sisteme complecte de drept canonic. Ivirea protestantismuluĭ a înpedecat cât-va timp studiul științific al dreptuluĭ bisericesc în țările protestante. Luther s'a raportat într'un chip dușmănesc către dreptul bisericesc al Bisericeĭ Catolice; în semnul rupereĭ sale cu Biserica Romană, el a ars într'un chip solemn împreună cu studențiĭ Universităţeĭ din Wüttenberg, *Corpus juris canonici* și bula papală de excomunicare, ĭar guvernele laice Germane care au primit Reformația, de asemenea aŭ oprit cu asprime predarea dreptuluĭ bisericesc în Universitățile locale. Dar forța lucrurilor a triumfat. Dreptul canonic—dupe cum am vĕḑut—și împreună cu dreptul Roman a compus baza dreptuluĭ comun a tuturor statelor creștine. Pentru acesta juriștiĭ protestanțĭ aŭ trebuit să se ocupe cu studierea dreptuluĭ canonic ca mijloc necesar pentru înțĕlegerea institutelor dreptuluĭ civil. De aceĭa dreptul canonic să studiază și până astă-ḑĭ la facultățile juridice din tóte universitățile catolice și protestante, afară numaĭ de Francia, unde se predă numaĭ la facultățile de Teologice.

Firește, că studierea științifică de multe secole a dreptuluĭ bisericesc a trebuit să fie însoțită de edarea unuĭ mare numĕr de opere științifice, în acest domeniu. N'avem nevoĭe să expunem în casul de față istoria literatureĭ apusene în ce privește dreptul bisericesc. Vom arata numaĭ cele maĭ însemnate producțiunĭ științifice ale secoluluĭ trecut în acest domeniu.

La începutul secoluluĭ trecut, sub influența șcóleĭ istorice în domeniul jurisprudenţeĭ, studierea și desfășurarea dreptuluĭ bisericesc, a primit o direcțiune curat științifică. Cu asemenea metóde științifice aŭ fost compuse manualele de drept canonic luĭ Einchhorng (Einchhorng Grunsätze d. Kirchenrechts der Katolischen und Evangelischen Reli-

gionspartei in Deutshland. Götting 1831), al luĭ Valter și al luĭ Richter. Cele două din urmă sisteme de drept canonic aparținênd una catoliculuĭ, ĭar alta protestantuluĭ, se socotesc de cele maĭ bune manuale de drept bisericesc. Manualul luĭ Valter a eșit în 14 edițiĭ cea maĭ de pe urmă la anul 1871, întâĭa 1822), ĭar manualul luĭ Richter a eșit în 8 edițiĭ (cea din urmă 1886, întâĭa 1842). Merită să se amintéscă aci și de sistema și manualul de drept bisericesc al luĭ Schultz. Acéstă sistemă constă din două volume, din care cel d'întâĭu e consacrat numaĭ cercetăreĭ isvórelor dreptuluĭ bisericesc. Ca și sistema așa și manualul luĭ Schultz se deosebește printr'o scrupulósă regularitate juridică: în el este omis, tot ce se rapórtă la domeniul teologieĭ, păstrându-se numaĭ aceea ce are caracter de drept bisericesc. După acestea maĭ merită luarea aminte sistema și manualul de drept bisericesc a Scriitoruluĭ catolic Filips, care se deosebește printr'o a bundență de material istoric și printr'o scrupulósă direcțiune catolică. Intre protestanțĭ aŭ apărut în timpul maĭ din urmă canonistul Hinschius, care a întreprins edarea sistemeĭ dreptuluĭ catolic și protestant după o programă fórte întinsă.

Este fórte mult lucrat de canoniștiĭ apusenĭ și pentru dreptul bisericesc ortodox. Maĭ întâĭu noĭ datorim învĕțaților apusenĭ cele maĭ bune edițiĭ ale monumentelor dreptuluĭ bisericesc și ale legislațieĭ bizantine. După acestea tot învĕțațiĭ apusenĭ aŭ făcut serviciĭ însemnate și desvoltăreĭ istorieĭ dreptuluĭ bisericesc al Bisericeĭ ortodoxe. Deja în însășĭ edițiile canonice se cuprind maĭ mult saŭ maĭ puțin dovedĭ istorice complecte despre monumentele cuprinse în ele (edițiĭ). Pe lângă acestea se găsesc la învĕțațiĭ apusenĭ multe opere privitóre la istoria isvórĕlor dreptuluĭ bisericesc al Bisericeĭ Ortodoxe. Dintre aceste maĭ însemnate sunt următórele: 1) Cercetarea a doĭ frațĭ italienĭ. Petru și Ironim Ballerini: „*De antiquis collectionibus canonum*“. Acéstă disertație se distinge printr'un

abundent material istoric şi o scrupulósă analiză ştiinţifică; ea nu şĭ-a perdut însemnătatea nicĭ până astă-ḑĭ, de şi a fost edată în a doŭa jumĕtate a secoluluĭ al XVIII-lea; 2). Lucrarea luĭ Biner profesor de ştiinţele juridice la Bonn: „*De colectionibus canonum ecclesiae graecae*". Necăutând la neînsemnatul cuprins, acéstă carte până astă-ḑĭ a servit de mijloc principal asupra cestiuneĭ de care se ocupă. Tot a luĭ este şi lucrarea intitulată: *Geschichte der Novellen Iustinians*. Ea are însemnatate pentru noĭ, findcă coordonéză cu altele şi nuvelele ce se raportă la Biserică şi la lucrările bisericeştĭ; 3) Operile luĭ Zacharia: a) Istoria dreptuluĭ Greco-Roman (Historiae juris greco-romani delineatio); b) Istoria internă a dreptuluĭ greco-roman (Innere Geschichte des griechisch-romischen Rechts); c) Despre nomocanónele greceştĭ (Die Grieschische—nomocanones 1877); d) Despre manualele dreptuluĭ bisericesc din timpurile din urmă ale Imperiuluĭ Bisantin (Die Handbücher des Geistlichen Reschts aus den Zeiten des unter gehenden Bysantinichen Reichs 1881); e) Despre autorul şi isvórele nomocanonuluĭ, în patru-spre-ḑece titule (Uber den Veifasser und die Quellen des (Pseudo-Photinianischen) nomocanon in XIV titeln 1885); 4) Opera luĭ Mortreuil relalivă la istoria dreptuluĭ Bizantin, în acelaşĭ timp şi bisericesc (Histoire des droit Bysantin. Paris 1843—46. v. I—III); 5) Opera luĭ Binkel, Geschichte der Kirchenrechts. B. I. 1843. Cu regret însĕ acéstă operă s'a oprit la I-a parte, şi expune istoria dreptuluĭ bisericesc numaĭ în decursul celor treĭ secole de la începutul creştinismuluĭ; 6) Opera luĭ Maasena,—istoria isvórelor dreptuluĭ bisericesc la apus, (Geschichte der Quellen und der Litteratur des canonichen Rechts in Abendlande bis zum Ausgange des Mitelalters. B. I. 1871). Pentru noĭ este însemnată partea întâia a acesteĭ opere ştiinţifice, care priveşte colecţiunile dreptuluĭ bisericesc al Bisericeĭ apusene în anticitate. In acest caz Maasena complectéză şi desĕvêrşeşte pe fraţiĭ Balerini pe baza unor date noĭ, pe care el le-a adunat cu multă în-

grijire de prin tóte bibliotecele de manuscrise din Europa apusénă; 7) Hefele, Concilien geschichte. B. I—VII 1855—1869. B. VIII von Herjeuröther, 1887.

Invĕţaţiĭ apusenĭ, nu încetéză de a fi atenţĭ şi asupra istorieĭ interióre a dreptuluĭ Bisericeĭ ortodoxe, a istorieĭ diferitelor institute ce intră în domeniul eĭ, d. e. a administraţiuneĭ, a judecăţeĭ, a căsătorieĭ, etc. Un minunat exemplu despre acésta represintă şi operile luĭ Zishman relative la dreptul conjugal şi la administraţia Bisericeĭ de Rĕsărit (Zishman. Die Synoden und die Episcopal-Aemter in der morgenlanovschen Kirche 1867. Vien), de asemenea desertaţia luĭ Silbernagle (Silbernagl. Verfassung und gegenwär-Figer Bestand Sämmtlicher Kirchen des orients 1865). In óre-care cursurĭ de drept bisericesc, ale învĕţaţilor apusenı, în rând cu dreptul bisericesc catolic şi protestant se expun pe scurt normele dreptuluĭ Bisericeĭ Ortodoxe. Ca cel maĭ bun model de ast-fel de manuale, serveşte manualul de drept bisericesc al luĭ Walter. Expunerea dreptuluĭ Bisericeĭ Ortodoxe se găseşte încă la Helfert (Helfert. Die Rechte und Verfassung der Akatolıken in dem österei chischen Kaiser Staat. Auf 3 Vien, 1643); la Kunstmann (Kunstmann. Grundzüge eines vergleichenden Kirchenrechts der christlichen Confessiones. München 1867) şi în timpul maĭ noŭ la Vering (Vering. Lehrbuch des Kathol., orientalischen und protest. Kirchenrechts. Freib. 1881). Observăm încă şi aceea, că operile canoniştilor apusenĭ şi dupĕ desvoltarea dreptuluĭ catolic şi dupĕ aceluĭ protestant sunt fórte folositóre pentru cercetătorul istorieĭ dreptuluĭ Bisericeı de Rĕsărit, fiind-că în timpul antic, în cursul celor dintăiu ḑece secole, Biserica Apusénă a trăit aceĭaşĭ viaţă, cu cea de Rĕsătit.

Studiul dreptuluı bisericesc a interesat şi în rĕsarit pe juriştiĭ culţĭ şi a intrat în cercul cultureĭ juridice. Ordodonanţele statuluĭ relative la afacerile bisericeştĭ aŭ intrat în compunerea lăuntrică a legilor şi pentru acésta aŭ trebuit sa se studieze deja de juriştĭ. Şi canónele bisericeştĭ s'au

studiat de asemenea cu interes de către juriştĭ. Colecţiunile canónelor bisericeştı, compuse de juriştı culţĭ, aŭ ajuns pană la noĭ. In secolul al XII-lea s'aŭ ivit şi în Biserica de Rĕsărit comentarii la canónele bisericeştĭ şi la ordonanţele statuluı relative la afacerile bisericeştı, care aŭ intrat şi în nomocanónele nóstre,—comentarii compuse de asemenea de ómenĭ cunoscĕtorĭ de jurisdicţiunea civilă şi bisericéscă, parte după iniţiativa lor particulara, iar parte după însarcinarea administraţiuneĭ bisericeştĭ şi civile. Dupe acésta a rĕmas un singur pas păna la renaşterea studiului de şcólă şi a desvoltareĭ sistematice a materialuluı eclesiastico-juridic; dar acest pas n'a fost facut din causa extremeĭ turburărĭ, a afacerilor interióre în imperiul Bizantin, din timpul expediţiunilor cruciate, şi după acea a cădereĭ imperiuluĭ sub loviturile cuceritorilor asiaticı.

În Rusia de asemenĭ studierea dreptuluı bisericesc păna nu de mult a constat numaĭ în familiarizarea practica cu canónele ce se întrebuinţau în realitate şi care erau puse în cartea numita *Cormcée* (pravela cea mare) şi ın cărţile rituale. Predarea în şcóla a dreptuluĭ bisericesc a fost întrodusa în institutele de învĕţamênt spiritual în a doŭa jumatate a seculuĭ al XVIII-lea; anume, pentru întaïa dată el a fost întrodus, în academia slavono-greco-latina din Moscva de Mitropolitul Platon în anul 1776. Predarea consta în explicarea cărţeı *Cormcéea*. dupe instrucţiunea desemnată de întuşĭ Mitropolitul Platon, care consta în urmatórele: „Studenţiĭ trebue sa ştie actele sinodale şi canónele sânţilor parinţı, adica, cuprinsul cărţeı *Cormcée;* dar fiind-că cartea *Cormcée* este scrisă întunecat, apoı trebue a o confrunta cu textul original (grecesc) al canónelor apostolilor, al sinódelor ecumenice şi locale, cu arătare ca daca unde-va textul nostru nu se potriveşte cu cel grecesc saŭ este neînţeles să se aıbă în vedere în acésta ediţia învĕţatuluĭ presviter Anglican Beveregius. Tot odată se permite învĕţătoruluĭ a întrebuinţa şi o critică fundata şi raţională; întru cât multe canóne se raportau nu la împreju-

rările din present şi care dupĕ timpurĭ aveau nevoie ca unele să fie schimbate“. In anul 1798 S-tul Sinod a dispus ca şi în cele-l-alte Academiĭ spirituale sa se citésca şi sa se explice cartea Cormcéea, dupe programa arătată maĭ sus a Mitropolituluĭ Platon. Cu reformarea instituţiunilor de învĕţamênt spiritual în timpul luĭ Alexandru I, dreptul bisericesc a fost întrodus în cursul ştiinţelor teologice. In proiectul regulamentuluĭ Academiilor spirituale din anul 1810 s'a ḑis despre ştiinţa nóstra: „Dreptul canonic al bisericeĭ nóstre cere o deosebită atenţiune a profesoruluĭ, cu atât maĭ mult, cu cât pana acum el nu este pus încă în ordinea cuvenita şi trebue a fi explicat, cu propriile cercetarı ale profesoruluı“. Din acel timp dreptul bisericesc a început a se preda în Academiile spirituale în mod sistematic. In anul 1814 Arh. Filaret, rectorul Academieı „Alexandrunewschy“ a compus pentru al doilea curs al Academieĭ un conspect pentru tóte ştiinţele teologice, în numĕrul cărora era şi dreptul bisericesc, sub titula: Обозрѣніе богословских наукъ въ отношеніи къ преподаванію ихъ въ высшихъ духовныхъ училищахъ“. (Revista ştiinţelor teologice în raport cu predarea lor în scólele spirituale superióre).

(Va urma)

MEMORIU [1])

De starea bisericelor și a parohielor rurale ortodoxe din cuprinsul Județuluĭ Roman, 1890.

De la venirea mea ca Protoĭereu al Județuluĭ Roman, am inspectat în fie-care an dea-rândul bisericile şi clerul; în care timp, prin îndemnurile cu mare stăruința ce am facut autoritaților în drept, numaĭ puțin şi preoților de prin comune şi cotune, s'au adus în stare bună—pe cât aŭ fost cu putință—maĭ multe biserici, din acele ce aveaŭ neapărata trebuința de a fi reparate.

In anul 1885 am format tabloul statistic de numĕrul bisericilor, a parohielor şi a creştinilor papistaşĭ din județul Roman. [2]).

La anul 1886, am facut o descriere despre bisericele ortodoxe din comuna urbană Roman, cu aratare de: data edificareĭ fie-caruĭ templu şi de cine s'a zidit; modul administrațiuneĭ, veniturile ce au bisericele comunale, personalul aflator la ele; actele de studiu şi decretele canonice ce posedă fie-care cleric; și tot-odată şi numĕrul

[1]) Inaintat cancelarieĭ Sânteĭ Episcopiĭ de Roman pe lânga raportul No. 768 din 25 August, 1890.

[2]) Acésta lucrare e publicată în „Revista Teologica" din anul al III lea, No. 37 şi 38 al editareĭ. 1885.

contribuabililor și al parohienilor din câte patru despărțirile orașului. [1])

In anii ce aŭ urmat, și cu ocasiunea inspecțiunilar, adunându-mĭ notele necesare, relative la bisericele ortodoxe rurale, le-am espus acum în acest memoriu, după cum urméză: Cu excludere, însă, a cincĭ comunĭ, ce sunt populate numai de locuitorĭ papiștĭ. [2]).

Plasa Moldova.

1) *Comuna Botescii.* Biserica ortodoxă din comuna Botescii cu sĕrbarea Sf. Nicolaĭ este edificată—după cum mi s'a spus de catră ómeniĭ ceĭ mai înaintați în etate—cam pe la anul 1800. Cladirea e în paĭanturi, pe temelie de piatră.

Ctitorĭ bisericeĭ (după spusa bĕtrânilor) se dice a fi o dómna numita Casandra Ghica și mai târdiu (1840) devenind proprietarul moșieĭ Botescii, D-l Aga Dimitrie Stan, acesta i-a facut maĭ multe îmbunatațirĭ în acel timp și a dotat'o cu maĭ multe objecte necesare serviciului divin, ce se conservá pana adi.

Acest templu, s'a reparat de curând și adus în stare buna în anul 1886—1887.

Biserica este dotata după legea rurala cu 17 falcĭ de pamênt.

In acéstă comună sunt peste 120 capĭ de familii ortodoxe.

Satul Botescii se margineşte la nord cu cotuna catolica Nisporescii, în depărtare ca doua kilometri; la sud cu satul Gheraescii, aprópe cincĭ kilometri; la est cu cotuna Catolică Borticescii de patru kilometri și la vest cu satul

[1]) O asemenea descriere este înaintata Prea Sânțitului Episcop al Eparhiei Romanului D.D. Melhisedec cu raportul No. 1468 din 20 Decembrie, anul 1886.

[2]) Adjudenii, Tarnăşenii, Rachitenii, Pildescii și Sabaónii.

Morenĭ (comuna Valenĭ). cu departare de treĭ kilometri despărţite prin rîul Moldova. [1])

Preotul paroh este Lazer Poenariu (Seminarist gr. I-iu.)

Acéstă comuna e formată din treĭ cotune:

Botescii, Bărticescii şi Nisporescii, cu reşedinţa în Botescĭ.

2). *Comuna Cârligul.* Este compuse din doua cotune; Breţcanii şi Cârligul, cu reşedinţa în Cârlig.

Parohia se află învecinată: la est cu rîul Moldova, distanţa treĭ kilom.; la vest cu satul Ruginósa, comuna Bozienĭ (jud. Neamţuluĭ) distanţa doua kilom. şi jumĕtate; la nord cu cotuna Morenĭ (comuna Vălenĭ) departare ca la patru kilom. şi la sud, cu satul Dulcescii, distanţă de treĭ kilom. şi jumĕtate.

Biserica. cu sĕrbarea „Adormirea Maĭceĭ Domnuluĭ" nu se ştie anume de cine a fost edificata. Este cladita din lemn de stejar. Se spune însa ca satul Cârligul a fost odinióră schit de calugărĭ. Veleat nu are biserica; dar pe un potir se vede inscripţia urmĕtóre: „Acest sf. potir s'a facut prin silinţa şi cheltuiala luĭ *Ieromonahul Sofronie Egumen* şi cu adjutorul tuturor rezeşilor şi a altora la schitul Cârligul, anul 1492 aprilie 2 ḑile" [2]).

---

[1]) Fiind-ca în urma regulareĭ parohielor, adese-orĭ locuitoriĭ de prin catune vin cu cerere a li se orândui preot aparte pentru catunele lor, sub pretext că catunele fiind departate de centrul comuneĭ, preotul parohieĭ nu ar putea îngriji de eĭ la trebuinţă, şi, fiind-ca şi uniĭ din parohĭ vor a se desvinovaţi de neîndeplinirea datorinţelor prin catunĭ, tot sub pretext de departare, apoĭ s'a aratat în acest memoriu distanţa ce este între parohiĭ, din care se constata ce întindere are o parohie şi ce departare pot avea catunele uneĭ parohiĭ.

[2]) Inscripţiunea de pe pastamentul potiruluĭ este cu litere chirilice şi data 1492 cu cifre arabice. Acéstă inscripţiune lasa o îndoiala daca potirul póte avea o aseminea vechime, şi iata de ce: In acel timp scrierea se făcea în limba slavona şi cu litere slavone, iar veleatul se însemna în slove, cu aniĭ de la facerea lumeĭ. Decĭ, să fie óre falşă înscripţia de pe potir? Eu cred ca nu. Nefiind nicĭ un interes pentru acésta. Presupun însă cum s'a putut întâmpla lucrul. Dupe trecere de maĭ mulţi anĭ, şi chiar veacurĭ, s'a fi făcut acestuĭ potir óre-care reparaţiĭ, şi atuncĭ *inscripţia veche s'a tradus în limba română şi data în cifre arabice, şi s'a trecut* (încsris) *din noŭ pe potir, cum se află în present.*

Acest templu e puţin îngrijit de către enoriaşĭ, fiind comuna din cele maĭ lipsite de mijlóce.

Biserica e dotată cu 8 fălcĭ şi jumĕtate de pămênt, în acéstă parohie sunt 126 contribuabilĭ ortodoxĭ.

Preotul parohieĭ este Ión Trăistariu, seminarist de gradul I-ĭu.

3). *Comuna Carol I-ĭu.* Acéstă comună este compusă din treĭ sate.

a) Carol I-ĭu, sat nou, fără biserică;

b) Stărpu;

c) Luţca.

Reşedinţa comuneĭ, e la Carol I-ĭu avênd două bisericĭ, una în cotuna Stărpu şi alta în Luţca.

1) Biserica din satul Stărpu, cu sĕrbarea Sf. Profet Ilie, este edificată de zid—după cum se vede din inscripţia aflată în Sinodie—la anul 1840, de către Episcopul Meletie şi nn nepot al seŭ Arhimandritul Gherman.

Parohia Carol I ĭu e în partea de est a Romanuluĭ, învecinată cu comuna Gădinţiĭ de care se desparte prin rîul Siret, în depărtare de 2 kilometri jumătate şi cu cotuna Luţca 3 kilometri.

Populaţia satelor: Carol I şi Sterpu, este de 210 capĭ de familiĭ ortodoxe, preotul de aicĭ e Th. Teodorescu, cu curs seminarial de gradul al II-lea.

Pamêntul de care se bucură personalul bisericesc, sunt 14 falcĭ şi jumătate.

2) Biserica din satul Luţca cu sĕrbarea Sânţiĭ Voevodĭ; nu se ştie la ce an s'a edificat. Este făcută de bârne pe temelie de pĭatră; însă temelia chĭar în faţa pămêntuluĭ. Dupĕ spunerile bĕtrênilor, are maĭ mnlt de 100 anĭ.

Templul este dotat cu 8 fălcĭ şi jumătate pămênt.

Populaţia satuluĭ Luţca e de 73 c. f. ortodoxe.

4). *Comuna Cordun* Compusă din două sate:

a) Cordun, şi

b) Simionesciĭ.

Reşedinţa comuneĭ e în Cordun cu două bisericĭ:

1) Cordunul cu o populaţie ortodoxă de 236 c. f., ïar suflete 939.

Biserica cu sërbarea S. M. M. Gheorghie, este aşeḑată pe temelie de pïatră, rîdicată de la pământ în sus de o jumëtate metru, şi de acolo clădita cu lemn de stejar, pe care este turnată tencuïala de var. Templul este făcut—dupĕ spunerile bĕtrânilor—de obştia satuluï Cordun, la care a contribuit şi un egumen de la biserica Precista-Mare din Roman, numit Gherasim Buleandră. Vechimea acestuï templu, se crede a fi peste 100 anï; este acum ajuns în ruina; dar tot încă funcţionéză, până ce se va termina biserica ce a început a se zidi din cărămidă pe temelie de pïatră [1].

Parohia Cordun, situată pe ţermul stâng al rîuluï Moldoveï, e învecinată la est cu Luţca departare de patru kilometri; la vest cu satele: Trifesci şi Brănişteni, distanţă ca cincï kilom; la sud cu oraşul Roman, ca un kilom. şi jumëtate şi la nord cu anexa Simionescii, distanţa un kilom.

Biserica este dotata cu 17 fălci pământ.

Preotul din acéstă parohie este este Vasile Monariu, seminarist de gradul I-iu.

2) Simionescii, cu o populaţie ortodoxă de 103 capete familie. Biserica cu sërbarea Sânţiï Voevoḑi a fost edificată la anul 1720 de către D-l Alecu Bălănescu proprietar moşieï în acel timp. Acest templu din causa desëvêrşiteï ruinï, s'a închis, încă din anul 1885.

Biserica este dotată—dupĕ legea rurală—cu opt falcï şi jumatate pământ.

Preot în acest sat—Simionescii—este Ión Theodorescu, seminarist de gradul I-ïu.

Cotuna acésta se învecinéză: la est cu satul Catolic, Tămăsenï, distanţă opt kilometri; la vest cu satul Dulcescii, treï kilometri; la nord-est cu Săbăónii (sat catolic) treï kilometri şi la sud cu satul Cordum, un kilometru.

5) *Comuna Gherdescï.* Cu o populaţie de 76 contribuabilï ortodoxï.

---

[1] Zidirea nouă biserici în satul Cordun s'a început în anul 1889.

Acéstă parohie situată în partea despre nord a județului se învecinéză cu satele: Săbăónĭ, două kilometri; Pildescĭ, treĭ kilometri; Botescii, cincĭ kilometri și Mircescii treĭ kilometri.

Biserica ortodoxă, cu sĕrbarea Adormirea Maicei Domnuluĭ, e de zid de cărămidă, pe temelie de pĭatră, facută la anul 1854 de către un domn Dimitrie Cornea, fost posesor moșieĭ pe acel tim. Acest templu în aniĭ din urmă ajunsese în ruina; dar prin stăruințele ce am făcut, s'a reparat de comuna și adus în stare bună.

Biserica este dotată—dupé legea rurala—cu 17 falcĭ de pămênt.

Preotul ortodox al bisericeĭ ortodoxe din acéstă parohie, este Grigorie Simionescu, (curs catihetic).

6). *Comuna Halaucescĭ*. Acéstă parohie, cu o populație de 85 contribuabilĭ ortodoxĭ, este situată pe țermul drept al rîuluĭ Siret. Se mărginește la est, cu satele: Cuza-Vodă și Scheĭa, avênd distanța opt kilometri; la vest cu satul Muncelii de sus, cincĭ kilometri; la nord cu cotuna Lucași și satul Mogoșescĭ, treĭ kilometri și la sud cu satul Mircescii 6 kilometri.

In Halăucescĭ sunt două biserici ortodoxe (din care una la cimitir), ambele fără inscripțiunĭ; dupĕ informațiunile ce am luat, acea din sat este facută de proprietariul moșieĭ, Alexandru Baloș (tatal princeseĭ Elena Mavrocordat) începuta edificarea la anul 1845 și terminată la anul 1847; este clădită solid, din cărămida pe temelie pe pĭatră, acoperită cu șândilă; iar turnul cu tinichea. Modul de întreținere acestuĭ templu din partea proprietarilor moșieĭ este exemplar; avênd dota eĭ în interior de mare valóre, precum: argintăriĭ, vestminte, cărțĭ, etc.

In acéstă biserică se conservă, într'o cutie de argint o parte din Sf. Móște a Sf. Haralampie.

Biserica de la cimitir, se dice—dupĕ spusele bĕtrênilor din localitate, că e strămutată acolo de D-l Alexandru Baloș, când a început edificarea templuluĭ, arătat maĭ sus. Cine

o fi clădit acéstă biserică, ĭară-şĭ nu se póte şti. Este durată din lemn de stejar, are o vechime, aşa cred, maĭ bine de 100 anĭ.

Serviciul Dumnedeeştiĭ Liturghiĭ—după dorinţa proprietaruluĭ moşieĭ Hălăuceştĭ—se face de preot la biserica cimitiruluĭ în fie-care Sâmbătă, ĭar Duminica şi sĕrbătorile de peste an, în biserica din satul Hălăuceşcĭ întreţinută cu cele necesare numaĭ de proprietarul moşieĭ.

După legea de delimitare—din anul 1864 -ambele biserici aŭ suma de 17 fălcĭ pămênt.

Numĕrul contribuabililor din întréga comuna (Halăucesci) şi care figuréză în rolurĭ, e aprópe 700 indiviḑi; din aceştia, precum am arătat, sunt 74 ortodoxĭ şi restul catolicĭ.

Preotul servitor bisericilor ortodoxe este Gr. Dragan, seminarist de gradul I-ĭu.

7). *Comuna Mircescĭĭ.* Parohia este situată în partea de nord a Judeţuluĭ. Numĕrul contribuabililor ortodoxĭ este 70. Să învecinéză: la est cu rîul Siretu în apropiere şi satul Catolic Răchiteniĭ; la vest, cu satul Botescĭĭ, distanţă cincĭ kilometri; la nord cu Hălăucescií, departare 6 kilom., ĭar la sud, cu comuna Săbăóniĭ cincĭ kilometri.

Biserica de aicĭ cu sĕrbarea Adormirea Maĭceĭ Domnuluĭ, e durată din lemn de stejar, făcută la anul 1875, cu cheltuĭala, parte a D-luĭ V. Alexandri, proprietarul moşieĭ Mircescĭ, şi parte a enoriaşilor acestuĭ templu.

Interesul însă ce pune autoritatea comunală din acest sat, precum şi enoriaşiĭ pentru întreţinerea în bună stare a acestuĭ sânt locaş, lasă mult de dorit.

Pămêntul ce posedă biserica după legea rurală e 17 fălcĭ.

Locuitoriĭ ortodoxĭ din comuna Mirceştĭ, aŭ ca păstor duhovnicesc pe preotul Gheorghe Pascal, seminarist de gradul I-ĭu.

Numĕrul total al contribuabililor, după rol este 284. Din eĭ sunt 70 ortodoxĭ şi restul catolicĭ.

8). *Comuna Mogoşescĭĭ.* Compusă din două sate, cu două bisericĭ şi anume:

1) Mogoșescii unde e și reședința comunei, cu o populație de 97 contribuabili ortodoxi.

Este învecinată (parohia) la est cu cotuna Volintireștii (situată pe țermul stâng a rîului Siretul) distanță două kilometri, la vest, satul Muncela-de-sus în departare trei kilometri, la sud cu comuna Halauceștii patru kilometri și la nord cu cotuna Cozmescii, atașați de comuna Stolniceni (jud. Suceava) distanță două kilom. jumatate.

Biserica satului cu sĕrbarea Sf. Nicolai, e durată din lemn de stejar. Veleat nu are. Edificată, după spusele enoriașilor, înaintați în etate, la 1854, de către Arhimandritul Nathanaiel, stareţul Monastirei Neamţului. Pe căr- bisericei se vede scris numele numitului Arhimandrit.

Preotul este Sachelariul Constantin Vartic, seminarist cu trei clase.

2) Muncelu-de-sus, cu o populație de 274 contribuabili ortodoxi. Este învecinat: spre est cu satul Mogoșescii, la sud cu Botescii, spre vest cu cotuna Ciuhorenii și la nord cu satul Cosmescii—ambele din jud. Sucéva—socotită distanța ne la 3—4 kilometri.

Muncelu-de sus, formézà linia de demarcație între județul Roman și Sucéva.

Biserica satului Muncelu de-sus, cu sĕrbarea Sânții Voevodi, e durata din lemn de stejar, pe temelie de piatră. Veleat nu are; dar se crede a fi mai bine de 100 ani.

Acest templu e dotat, după legea rurală cu 17 falci pămênt.

Preot slujitor templului e Gh. Popovici (curs cathihetic)

9). *Comuna Tupilații.* Acéstă parohie cu o populație de 305 contribuabili ortodoxi este situată pe țermul drept al rîului Moldova, se margineşte cu județele Némț și Sucéva.

In Tupilați sunt două biserici ortodoxe:

1) Adormirea Maicei Domnului, cladită de zid, cărămidă, pe temelie de piatră, în gradina caselor proprietaței de pe moșia Tupilați.

Nu se póte ști în ce an s'a facut, de óre-ce nu are nici

o inscripţiune şi nicĭ veleat. Modul de îngrijit la acéstă biserică lasă de dorit.

Acest templu e dotat cu 8 fălcĭ şi jumétate de pămênt. Preot slujitor bisericeĭ, e C. Gheorghiu, (seminarist cu treĭ clase).

2) Adormirea Maĭceĭ Domnuluĭ, (biserica cimitiruluĭ);

Abest templu e de lemn de stejar, pe temelie de pĭatră, n'are nicĭ o inscripţie; ajunsese din causa ruineĭ a nu maĭ putea funcţiona, prin stăruinţele însĕ ce am pus i s'a făcut o reparaţie radicală, ce s'a terminat la anul 1889 costând 3000 leĭ.

Asta-ḑi biserica e în stare bună; dotată dupĕ legea rurala din anul 1864 cu 17 fălci pămênt.

Preotul slujitor templuluĭ e Vasile Codrénu (seminarist cu cincĭ clase).

10). *Comuna Văleniĭ.* Compusă din cotunele: Valeniĭ, Davidu, Moreniĭ, Munteniĭ-Valenĭ şi Munteniĭ Gherăescĭ. Reşedinţa comuneĭ e la satul Văleniĭ. Numĕrul contribuabililor ortodoxĭ în comuna Vălenĭ este 265, din care: în Valenĭ 139, în David 30, la Morenĭ 60, Munteniĭ-Valenĭ 20 şi Munteniĭ Gherăescĭ 16.

Bisericĭ sunt doua. La Vălenĭ şi Morenĭ.

1) Biserica cu serbarea 40 Sânţĭ, din Vălenĭ, este edificată la anul 1519. Construirea e din pĭatră şi cărămidă. Reproducem aci inscripţia de pe pĭatră aflatóre de-asupra uşeĭ la intrarea în biserică, tradusă de Prea Sânţitul Episcop D. D. Melchisedek: „Cu voinţa şi cu ajutorul Dom„nuluĭ Dumneḑeŭ, robul luĭ D ḑeŭ Panul Cosma Şarpe „Postelnicul, a zidit acest templu în curtea sa de la Şkiai, „în numele Sânţilor 40 de mucenicĭ ceĭ din Sevastia, sub „bine credincĭosul Domnitor Ióń Ştefan Voevoda, şi a în„ceput a zidi în anul 7027, luna Martie 30, şi s'a sĕvêrşit „în acelaşĭ an, luna Iunie 22 (1519" [1])

[1]) Sa se vada inscripţiunea acésta precum şi altele de la biserica din satul Vălenĭ, în opera P. S. Episcop al Eparchieĭ Romanuluĭ D. D. Melchisedec. „Notiţe Istorice şi Archeologice" pag. 130—132.

La anul 1878, D na Ecaterina Stârcea Vălénca, a făcut o clopotniţă măreaţă şi solid lucrată, din pĭatră şi cărămidă, unde se gaseşte inscripţia acésta, sĕpată în pĭatră de marmoră:

„In ḑilele Alteţeĭ Sale Regale Carol I-ĭu Domnitorul „Românieĭ ales de naţiune, s'a fundat acéstă clopotniţa şi „zidul înprejur, de către Ecaterina Stârcea Vălénca, pro-„prietara moşiilor Valenĭ, Scheia şi Moreniĭ, Districtul Ro-„manuluĭ, plasa Moldova, comuna Valeniĭ. Soţia Cavale-„riuluĭ Ión de Stârcea, fiĭca mareluĭ Caminar Gavril Eni „şi a soţieĭ sale Sultana născută Bontaş. Incepêndu-se zi-„direa în anul 1878 şi s'a sĕvêrşit în anul 1879 în eterna „sa memorie şi a neamuluĭ sĕŭ". Amin.

In turnul clopotniţeĭ sunt 7 clopote: 4 marı şi 3 maĭ micĭ. Pe clopotul cel mare se află acéstă inscripţiune:

„Anul 1879, Iulie 18, s'a vărsat acest clopot pentru „ecclesia din comuna satul Valenĭ saŭ Skeia districtul Ro-„man 1879. Cu cheltuĭala proprietareĭ acesteĭ moşiĭ: Vă-„lenĭ saŭ Skeia şi Moreniĭ, Catinca Stârcea Vălénca spre „a sa pomenire şi a neamuluĭ sĕŭ, sub administraţia luĭ „Ión Rei, şi s'a lucrat de fabricantul Vasile Focoraş din „Petrăuţĭ Bucovi".

Biserica e bine îngrijită de către proprietarul moşieĭ.

După legea rurală, templul menţionat este dotat cu 8 falcĭ şi jumĕtate pămênt.

Preot slujitor templuluĭ e Sachelariul N. Vasiliu (seminarist cu cincĭ clase).

Satul Valenĭ să învecinează la est cu Moreniı şi Munteniĭ distanţă două kilometri, în parte de vest cu jud. Neamţ treĭ kilometri, la nord satul Muncelu patru kilometri şi spre sud comuna Ruginósa jud. Neamţ.

2) Biserica din Morenĭ, cu sĕrbarea Prea Cuviósa Paraschiva, nu se ştie din ce an este edificata. Parohieniĭ ceĭ maı înaintaţĭ în vrâsta spun că s'a facut la 1780 de către un Arhimandrit Calistrat, şi că în anul 1851 s'a reparat radical de D-l proprietar Ión Stârcea. Biserica e de lemn, în stare bună, dotată cu 8 falcĭ şi jumĕtate pămênt.

Morenil să megiesesc la est cu comuna Gherăescĭ, distanță ca patru kilometri, la vest cu satul Valenĭ două kilometri, la nord cu Botescii două kilometri și la sud cu satul Cârlig distanță două kilometri. Satul Morenĭ e situat pe țermul drept al rîuluĭ Moldova.

Preot slujitor templuluĭ menționat (Prea Cuviósa Paraschiva) e Ión Toma, seminarist de gradul I-ĭu.

Plasa Siretu de jos.

11). *Comuna Bahńa.* Acéstă parohie se compune din satele:

a) Bahna mare;

b) Bahnișóra;

c) Urzicii;

d) Arămescii Răzeși, și

e) Arămescii Boerescĭ.

Numěrul contribuabililor ortodoxĭ, dupě rol, e 429 anume: In Bahna mare 149, în Bahnișóra 92, la satul Urzicii 103, în Arămescii Razeșĭ 23 și în Arămeștii Boerescii 62.

Bisericĭ ortodoxe în acéstă parochie sunt cincĭ:

1) Sf. Nicolae în Bahna mare. Acéstă biserica e în centrul satului; clădită în anul 1700 din bârne, de lemn de stejar. N'are nicĭ o inscripție. Dupě arătarile bětrânilor se ḑice a fi făcută de Stolnicul Isac.

2) „Sânțiĭ Voevoḑi“ (biserica cimitiruluĭ din comuna Bahna) construită cu parĭ și valatucĭ de pamênt; lipită și văruită. Nu se găsește nicĭ o inscripție. Mi s'a spus de locuitorĭ ca este facuta de Ierodiaconul V. Ojog.

3) Sânțiĭ Voevoḑĭ din satul Urzicii. Biserica din cotuna Urzicii, clădită din lemn de stejar. N'are nicĭ o inscripție. Este edificată la anul 1800 de catră persónele prevěḑute în sinodicul acesteĭ bisericĭ anume arătate: Preotul Nechita Aramă, Elisabeta soția sa, Monachul Efrosin. Elisabeta Monachia, Iochim Aramă și soția sa Ana.

Inainte de acest templu n'a maĭ fost altul. Biserica fiind

răzeşecscă, nu este dotată cu pământ după legea rurală. Satul Urzicii se învecinéză: la est cu cotuna Arămescii răzeşi, distanţă 1 kilom. şi jumětate, în partea de vest, cotuna Ţuşcanii (com. Broştenii) distanţă 1 kilom. jumětate, la sud cu comuna de reşedinţă Bahna, distanţă 50 metri, iar la nord satul Broştenii, distanţă doi kilometri.

Biserica de şi e veche, dar e în stare bună, fiind de curând reparată.

4) Sântul Nicolai. Biserica din satul Arămescii Rězeşi, (comuna Bahna) este făcută de lemn la anul 1774 de către Ioniţă Goian, Iftimie Ploşniţă şi Ştefan Teliman, rězeşi din acel sat. Veleatul mai sus arătat se vede sěpat în lemn de-asupra uşei la intrare, modul de întreţinere lasă de dorit. Altă biserica înaintea aceştia n'a mai fost. Pământul după legea rurală nu poseda, fiind rězeşi locuitorii de aici.

5) Sânţii Voevodi. Acéstă biserică clădită din lemn de stejar şi din vălătuci de pământ este făcută la anul 1774 de către Alexandru Suigiu şi soţia lui Ecaterina (proprietari moşiei Arămeşti pe timpul acela) decedaţi ambii în anul 1800.

Biserica este dotată cu 8 şi jum. falci pament.

Starea de întreţinere e mediocră.

Preot slujitor bisericelor din satele Bahna, Arămescii-răzeşi şi Boerescı este M. Dimitriu, seminarist gr. I-iu.

La biserica însě, din cotuna Urzicii se afla slujitor Iconomul Vasile Aramă fără studii regulate.

(Va urma).

ICONOMUL I. CONSTANTINESCU.
Protoiereu Judeţului Roman.

ISTORICUL SEMINARULUI DE HUŞI.

INTRODUCERE.

Incă de pe timpul lui Vasilie Lupu, Domnul Moldovei, după cum acésta o arată D-l Constantin Erbiceanu, în Istoricul Seminariului din Socola, anume în „periódа de la Vasilie Lupu Voevod până pe timpul Domnilor Fanarioţi“, Biserica, saŭ mai bine dis, representanţii ei, aŭ lucrat din rĕsputeri pentru cultivarea literaturei nóstre naţionale bisericeşti prin sprijinirea şi întemeerea de şcoli în care să preparaŭ servitorii Altarului, şi tot representanţii Bisericei: Mitropoliţii şi Episcopii eraŭ, carii şi cu cuvêntul şi cu fapta şi prin bani şi prin sprijinul moral ce'l dădeaŭ şcólelor din epoca fanarioţilor, aŭ făcut să se păstreze Biserica şi Naţionalitatea nóstră ameninţată de streini în acea epocă de asuprire, epocă, de îngenunchiare şi servilism. Nu vom tăgădui că eraŭ şcoli în Moldova, dar câte erau, nu eraŭ şcoli româneşti, nici provenite din sentiment român, eraŭ, şcoli greceşti provenite de la streini, de la Fanarioţi, de la aceïa, care sub ocrotirea acestor ţĕri cautaŭ a prepara inimile tinere pentru libertate în interesul lor propriŭ.

Cel întâi dintre Fanarioţi care să gândeşte şi la înfiinţarea unei şcoli moldoveneşti, pe lângă cele greceşti, slavoneşti şi elleneşti, este Grigorie Ghica Voevod, care domneşte în două rânduri în Moldova, între 1727 şi 1733, şi

între 1735—1741. Ținta principala prin înființarea eĭ după cum sa vede din hrisovul din 1748 după Christos, dat în a 3-a a luĭ Domnie din Muntenia şi publicat în „Fóea pentru minte, inimă şi literatură“ din 4 Iunie 1845, nu era alta, de cât cultivarea clerului.

Acésta face şi Mavrocordat, care prin legĭuirea de la 1741 stabileşte, ca pe lânga Mitropolii, Episcopiĭ şi Mănăstirĭ să fie dascălĭ şi copiĭ la învĕțătură, şi tot acelaşĭ scop îl urmăreşte şi el prin înființarea acestor şcolĭ, ca şi Grigorie Ghica. De acésta ne putem convinge din cuvintele hrisovuluĭ, raportate de D-l C. Erbicénu în Istoricul Seminariuluĭ din Socola la pagina 21: *„Ceĭ ce ĭeŭ cinul preuțesc sa se învețe de obraze învĕțate, care vor fi rânduite de la pastoriĭ noroduluĭ, nu numaĭ cele trebuinciôse ale pravoslavieĭ, de care are trebuința mare fieşte-care creştin a le şti, ci şi cele ce sunt ale acestuĭ cin preuțesc“.*

La înființarea şcólelor acestor din timpul luĭ Mavrocordat aŭ contribuit mult Mitropolitul de pe atuncĭ, *Iacob Putnénul.*

Biserica însĕ, în tóte timpurile din epoca Fanarioților şĭ-aŭ avut şcólele eĭ aparte, afara de cele înființate de Domnĭ unele pe la Mănăstirĭ, precum la Neamț, Secul, Putna, care în diferite timpurĭ aŭ dat Țereĭ şi Bisericeĭ ómenĭ iluştri, ĭar altele prin sate pe lânga bisericĭ.

La 1803, Domnul Alexandru Moruzi încă înființase câteva şcolĭ pe lângă cele existente de pe lângă Episcopiile de Roman şi Huşĭ, şcolĭ care aveau tot caracterul bisericesc, puse sub controlul Mitropolituluĭ şi al Episcopilor; dar tóte aceste şcolĭ, pe de oparte prin diferite nesiguranțe politice, pe de alta parte prin nenumaratele frământăturĭ şi schimbărĭ de domnĭ, n'aŭ o existență sigură şi nicĭ pot avea caracterul de şcolĭ sistematice bisericeştĭ până la anul 1804.

Atuncĭ înființându-se în Monastirea Socola, Seminariul „Veniamin“ de Mitropolitul Veniamin Costache, aprigul şi neobositul Arhipăstor; Biserica, îşĭ câştiga şi asigura în acelaşĭ timp cultura sa religiósa, căcĭ din acest timp, Semi-

nariul Socola dă un contigent însemnat de bărbaţi, carî aŭ jucat un rol însemnat nu numaî în Biserică dar chiar în destinele acesteî ţĕrî. Prin diferite'e nenorocirî însă, venite asupra Moldoveî, precum, ocuparea eî de Ruşî de la 1806 —1812, eteria de la 1821, apoî venirea Turcilor şi iar a Ruşilor şi Seminariul ilustruluî Veniamin, sufere, prin acea că întimpină dificultăţî, parte prin nesiguranţa ce exista în ţéră cu ocasiunea eterieî greceştî de la 1821, parte prin arderea caselor în care era instalat Institutul la 1828.

Veni însă timpul, când îşî atinge apogeul sĕu în privinţa avêntuluî puternic spre progres, ce şi'l luase sub Rectoratul reposatuluî Arhiereŭ Filaret Scriban; dar cu durere de inima trebue să mărturisim, că cu tóte sforţările ce să dădea că acésta şcóla sa dea ómenî capabilî Bisericeî; totuşî sa hirotonisaŭ preuţî cu grămada, din aceî ce nu eraŭ nicî apţi, nicî educaţî către acéstă chiemare sântă.

Pentru ca să se pótă pune un frâu acestor hirotoniî, maî în urmă sa înfiinţase pe lânga Seminar o clasă de candidaţî, în care li se propunea câte va din şciinţele religióse şi practica bisericéscă; dar nicî acéstă mĕsură nu reuşeste a împuţina numĕrul lor.

La 1843, Vodă prin anaforaua Epitropieî Seminariuluî ce arată, că pentru hirotonie sa simte mare nevoe de candidaţî şi că la Socola nu sunt, deschide 12 şcolî catihetice cu câte un profesor dintre absolvenţiî Seminariuluî.

Puţin maî târḑiŭ de acest timp, anume la 1846, să înfiinţase şi în Huşî o şcólă catihetica, ce este ca basa a Seminariuluî despre care mî-am propus a vorbi.

S'ar părea, că cu înfiinţarea şcólelor catihetice prin districtele ţinutale, rĕul ar fi încetat cu hirotoniile acelora ce n'aveaŭ prepararea cerută, dar nu este aşa.

El continua, şi amenința chiar existenţa Seminariuluî din Socola, cacî elevii vĕḑênd ca se pot face preuţî şi fără a trece pragul şcóleî, fugeaŭ, şi numĕrul candidaţilor să mărea din ḑi în ḑi.

Acésta durézà pănă la anul 1848, pănă atuncî, când vine

la scaunul Mitropolitan al Moldoveĭ, Mitropolitul Sofronie Miclescu, care cu sprijinul sĕu moral dat Seminariului, face ca el să atingă din noŭ vechea sa splendóre.

Din acest timp, Seminariul din Socola jócă un rol însemnat, căcĭ serveşte ca pepinieră din care să recrutéză profesoriĭ celor două Seminariĭ: de Roman şi Huşĭ.

Despre şcóla catehetică înfiinţată în Huşĭ la 1846 cele întâĭ cunoştinţĭ le găsim într'un catalog pentru sirguinţa şĭ purtarea candidăţilor aflătorĭ în şcóla bisericéscă din Huşĭ, pe luna Iunie şi Iulie, catalog ce să gaseşte în arhiva Seminariuluĭ de Huşĭ, în dosarul No. 1. Aseminea din un „Catalog clasificator pentru sirguinţa şi purtarea clericilor căsătoriţĭ şi necăsătoriţĭ aflatorĭ în şcóla Bisericéscă de Huşĭ", unde să vede repartisarea celor 14 elevĭ ce să găsesc, în două clase: clasa candidaţilor şi clasa începĕtorilor.

Cel întâĭ catihet duhovnicesc, după cum să intitula predatorul obiectelor în şcólele catihetice este: Părintele N. Roiŭ, absolvent al Seminariuluĭ din Socola.

In clasa candidaţilor să propuneaŭ urmatórele obiecte: Istoria Sântă, Catihisul, Geografia, Aritmetica, Mănelnicul şi Pildele; ĭar clasa începĕtorilor să îndeletniceaŭ cu cetirea Céslovuluĭ, a Psaltireĭ şi cu scrisórea. Aceste le putem vedea din un raport al Catihetuluĭ duhovnicesc, adresat către Direcţiunea Seminariuluĭ „Veniamin" din Socola, la anul 1846, Noembrie 30, în care arată că: 21 urméză ştiinţele cerute de reglement, ĭar 19 începĕtorĭ sa îndeletnicesc cu cetirea Céslovuluĭ, Psaltireĭ şi cu scrisórea.

Numĕrul candidaţilor varia, prin acea că eraŭ primiţĭ în orĭ-ce timp în şcólă. Ast-fel la finele luĭ Iulie găsim 14 candidaţĭ, la Noembre 40, la Decembre 42 şi la începutul anuluĭ 1847, 43. Aceste se vĕd ĭarăşĭ din diferitele rapórte ale catihetuluĭ către Seminariul „Veniamin".

Tot în anul 1846, să pune şi basa bibliotecei deviitoruluĭ Seminar, prin trimiterea uneĭ cărţĭ de către Arhimandritul Filaret Scriban, Rectorele de pe atuncĭ al Seminariuluĭ din Socola, către Părintele N. Roiŭ, catihet ţinunutuluĭ Huşĭ.

Găsesc nimerit a da aicĭ şi adresa cu care este însoţită trimiterea acesteĭ cărţĭ, spre a să videa de ce ardóre spre progres, de ce sentiment patriotic era însufleţit acel barbat care a jucat rol însemnat şi în conducerea Seminariuluĭ „Veniamin“ din Socola, şi în marile mişcărĭ naţionale de la 1859 cu unirea principatelor:

Cucerniciei sale Preutuluĭ Nicólae Roiul, Catihet Ţinutuluĭ Huşiĭ.

„Ca temelie începĕtóre a viitóreĭ bibliotecĭ a miceĭ reşădinţe ce sunteţĭ meniţĭ de la Duhul Sânt de a o sădi în via Domnuluĭ, Direcţia vĕ trimite cartea aicĭ alăturata: *Povăţuitorul la Imperaţia Ceriurilor*, spre a remânea a aceleĭ şcolĭ bisericeştı din politia Huşiı, ca un model de urmare în lucrul apostolic unuĭ catihet, la care pronia divină astă-dĭ v'a chemat pe Cucernicia Vóstră spre a semăna întru lacrîmĭ pe pămêntul cel parăginit al patrieĭ nóstre, ca în urmă să se secere întru bucurie acea holdă ce de sus nădajduim ca va fi rourata de plóíe timpurie şi tărdie“.

Arhm. Filaret Scriban.

No. 252.
1846, August 8.

Incetul cu încetul, şcóla bisericéscă din Huşĭ începe a progresa, atât în privinţa întinidereĭ cursuluĭ, cât şi a studiilor şi a materiilor de studiŭ. La 1848 Maĭu 6, Direcţia Seminariuluĭ de care depanda şcóla catihetică din Huşĭ, şi cele-l-alte şcolĭ catihetice îĭ face cunoscut Catihetuluĭ a înceta cu paradosirea Mănlnicululuĭ şi să se ţie strict de ştiinţele prescrise în instrucţiunele ce i s'a trimis de cinstita Epitropie.

In ele să cuprinde programa ce urma a să pune în întrebuinţare, şi care consista din propunerea urmatórelor obiecte:

Catihisul, Istoria Sântă, Aritmetica, Gramatica Românéscă, cetirea din Céslov, Psaltirea, fabule de rost şi scrisórea.

Tot în acest an la 17 Iunie, Comitetul îngrijitor învĕţăturelor preuţeştĭ, arătând piedicele ce le întimpina şcolariĭ din causă ca n'aŭ una şi aceiaşĭ carte în mână ĭĭ face cunoscut Catehetuluĭ că ar fi bine de a întroduce şi în şcóla bisericéscă de Huşĭ „Abecedarul de Sĕulescu“.

La esamenul de iarnă al anuluĭ 1848 ce să ţine la 18 Februarie, numĕrul candidaţilor e de 35. Intre eĭ figuréza şi Filip Românescu maĭ târḑiŭ Filoteiu Românescu ajuus Rector Seminariuluĭ „Veniamin“ pe la 1876.

In 1849, resultatul şcóleĭ bisericeştĭ din Huşĭ este atât de mulţemitor, încăt Locotenentul de Episcop dinpreuna cu Calinic Miclescu Arhimandrit de scaun însărcinaţĭ din partea Episcopuluĭ ca comisarĭ esaminatorĭ, adreséza Catihetuluĭ un act de mulţemire oficial, purtând data de 17 Iulie, şi în care cu laudă să esprimă despre activitatea sa şi diligenţa şcolarilor.

La esamenul anuluĭ 1850, pentru prima óră vedem împarţirea pe treĭ clase şi clasa I repartisată în două secţiĭ.

La acest esamen Mitropolitul Sofrone ĭa parte şi însemnéză cu însuşĭ mâna sa notele candidaţilor, dupĕ o notiţă a Părinteluĭ N. Roiul, facută în catalogul de esamen. Numĕrul elevilor ce s'a presentat la acest esamen este urmatorul:

Clasa I, secţia I 10; secţia II 8. Clasa II, 7. Clasa III, 11 şi clasul începetor 11.

Fára îndoélă, că Şcóla Catihetica a Ţinutuluĭ Falciu mărindu'şĭ pe o parte programul, pe de altă şi estinderea cursuluĭ, era de nevoe, ca el neputênd fi îndeplinit de o singură persónă, sa se numéscă şi o alta pentru ajutorarea şi facilitatea predăreĭ obiectelor. De acea videm în raportul din 1851 Iunie 2, raport adresat Episcopuluĭ Eparhieĭ Huşilor şi în care sa arată numĕrul clericilor primiţĭ în şcóla în numĕr de 68, din care 44 rânduiţĭ în două clase, ĭar 24 începĕtorĭ; şi pe profesorul Constantin Nica, aseminea în catalogul pe luna Iulie.

Notele elevilor să însemnaŭ între 1846 şi 1851 prin E,

care însemna eminent, I fórte bine, 2 bine, Θ binişor, 3 rĕŭ, 4 fórte rĕŭ. In 1851 să însemna prin E şi e, şi însemna fórte silitor, I bun, II de mijloc şi III rĕŭ.

La esamenul de la 8 Iulie 1851, Episcopul Meletie Istrate ĭa parte dinpreună cu 20 de persóne din cele maĭ însemnate ale localităţeĭ, şi propunênd întrebărĭ, el însuşĭ însemna notele celor maĭ diliegenţĭ (1).

Iată şi materia predată în decursul anuluĭ 1851, după un conspect găsit în arhiva Seminariuluĭ:

CLASA, SECŢIA I.

Catihisul. Cele maĭ înainte învĕţăturĭ. Descoperirea Dumnedeéscă. Pentru Sânta Scriptură în deobşte, şi în deesebĭ şi pentru sânta predanie. Cuprinderea Catihisuluĭ. Partea întâĭu pentru Simbolul credinţeĭ şi încheĭetura întâĭu pe larg.

Ist. sânta. Ideĭa despre Biserică. Despre Istoria bisericéscă. Folosul Istorieĭ bisericeştĭ. Impărţirea Istorieĭ bisericeştĭ. Periodul întâĭu pe larg.

Aritmetica. Numerarea. Adunarea şi scăderea numerilor simple, cu încredinţările lor fără regule.

SECŢIA II.

Catihis. De la încheĭetura a doua până la partea a doŭa a Catihisuluĭ într'o întinsă cuprindere.

Ist. sânta. Periodul al II şi al III început cu popului de a tótă lumea. Aşĕdarea luĭ Abraam în pămêntul Chanaan şi până la eşirea Istrailtenilor din Egipet pre larg.

Gram. românéscă. Definiţiunea gramaticeĭ şi împărţirea eĭ. Din etimologie. Substantivul pe larg până la Promme.

Aritmetica. Inmulţirea şi Impărţirea numerilor simple cu încredinţările lor fără regule.

(1) Jurnalul şcóleĭ, No. 51 din 12 Iulie, 1851.

CLASA II.

Catihis. Partea a II pentru Nădejde și a III pentru Dragoste pe larg.
Ist. sânta. Periodul al IV. Cuprinderea. Eșirea Istrailtenilor din Egipet. Periodul V și al VI până la Nașterea Domnuluĭ Christos pe larg.
Gram. românéscă. Substantivul și Pronumele pe larg.
Aritmetica. Adunarea, Scăderea Inmulțirea și Impărțirea numerilor complxte, fără regule.

CLAS INCEPĔTOR.

Cetire din Céslov, Psaltire, Fabule de rost și Scrisórea.

In resumat vorbind, șcóla catihetică din Hușĭ ca tóte șcólele catihetice ținutale, avea de scop de a prepara și educa pe deviitoriĭ servitorĭ aĭ altaruluĭ, însă în privința importanțeĭ ce o avea și i sa dadea, era superióră celor-l-alte, ca de esemplu cea din Bêrlad, Vasluĭ și Galațĭ, prin acea, ca tóte aceste erau óre-cum într'o dependență de ea. Candidațiĭ de la cele-l-alte școlĭ catihetice trebuĭau să fie recomandațĭ Catihetuluĭ de Hușĭ și apoĭ să fie recomandațĭ de acesta, dacă'ĭ găsea apțĭ, Episcopuluĭ de a fi hirotonițĭ.

Șcólele catihetice îșĭ ating menirea și scopul pentru care aŭ fost înființate până la anul 1851, când ele să declara „prin Legĭuirea pentru organisarea învĕțăturilor biserceștĭ“, din 21 Septembre, prin § 5, cap. VI, ca școlĭ preparatóre pentru aspiranțiĭ de a intra în Seminar.

(Va urma)

IOAN GEORGESCU.
Șef pedagog Seminaruluĭ de Hușĭ.

Copie dupe adresa Prea Sânțitului Episcop de Argeș adresată Domnilor Prefecți de Județe din circumscripția aceleĭ Eparhiĭ.

Domnule Prefect,

Din tabloul general statistic ce am dispus a se forma în fie-care an de către Protoĭereiĭ de Județe, constatăm că în cuprinsul acesteĭ Eparhiĭ, sunt peste 1600 locuitorĭ, dintre carĭ 820 numaĭ în comunele rurale din Județul ce administrațĭ, carĭ în contra legilor esistente civile și bisericeștĭ, duc o viață nelegitimă ce nu puțin lovește în datinele organisăreĭ familieĭ, a ordineĭ publice și a bunelor moravurĭ.

Inmulțirea acestuĭ concubinagiŭ, din care resultă descreșterea număruluĭ căsătorielor și prin urmare descreșterea populațiuneĭ, trebue să ne inspire grijă D-le Prefect, de a aviza la măsurĭ energice pentru combaterea luĭ până este timpul, căcĭ din cauza acestor unirĭ reprobate de lege

și Biserică, omul și soția nu maĭ află un rézim în căminul sěŭ; copiĭ ce se nasc sunt nesocotițĭ de lege și pribegĭ, fără drepturĭ în țara lor, și câte alte pagube materiale și morale religióse ce atrag.

A admite, ca fie-care individ póte sa'șĭ conducă viața după instinctele propriei sale naturĭ și a avêntuluĭ libertățeĭ individuale fără limită, neavênd nimic de comun cu semeniĭ sěĭ, și desbrăcat de ver-ce sentiment, societatea nu póte să existe, și dar, arbitrariul uneĭ asemenea voințe care disprețuește orĭ-ce tradițiuni și orĭ-ce legi după care se conduce o națiune, trebue să-și aĭbă marginele sale în legile comune ale Țěreĭ, cu atât maĭ mult, cu cât reul 'și-a făcut loc și'șĭ are rădăcinele sale prinse chiar asupra populațiuneĭ rurale, căreĭa îĭ lipsește îndeajunse mijlóce culturale, de a aprecia pericolul ce o cuprinde.

In fața acesteĭ îngrijitóre stărĭ de lucrurĭ, Biserica și Statul, Domnule Prefect, sunt egalmente interesate de a găsi mijlócele trebuitóre pentru a paraliza teoriele despretuitóre căsătorieĭ care este baza societățeĭ și una din cele șapte taĭne ale sânteĭ nóstre Bisericĭ Ortodoxe.

Din parte-ne, bine voițĭ a cunóște, Domnule Prefect, că tot acum am dat ordine instructive Protoĭereĭlor Eparhiei, și aceștia preoților, ca printr'o acțiune continuă, prin consiliĭ părintești, precum și prin predicĭ în popor și în Biserică, să desfășure la orĭ-ce ocasiunĭ tótę silințele posibile pentru combaterea rěuluĭ și moralizarea poporěnilor lor, și în același timp, a uza și de disposițiunele codiceluĭ canonic, pentru aceĭ carĭ și după acestea vor rěmânea staționarĭ.

De altă parte, D-vóstră, Domnule Prefect, cari sunteți învestit cu tótă autoritatea materială și morală în Județul ce administrați, apreciind gravitatea acestuĭ rěŭ, vě rugăm, ca să bine-voițĭ a da concursul putincĭos Bisericeĭ prin měsurele ce vețĭ lua întru acésta prin D-nii sub-prefecțĭ și D-niĭ primarĭ de a nu cruța nicĭ timp nicĭ ostenélă

pentru a deştepta şi povăţui pe sătenĭ de a petrece o viaţă conjugală regulată, legitimă şi morală, ast-fel precum voeşte legile Ţĕreĭ şi ale Bisericeĭ nóstre Ortodoxe.

De disposiţiunele ce veţĭ bine-voi a lua în urma mijlocireĭ de faţă, vĕ rugăm Domnule Prefect, a ne comunica ştiinţă.

Primiţĭ, Domnule Prefect şi cu acéstă ocasiune Arhierésca nóstră bine-cuvêntare.

Episcop, (ss) Ghenadie al Argeşuluĭ.

Director, (ss) *N. G. Protopopescu.*

No. 899.

ANUNCIU.

A ieşit de sub tipar „în Tipografia Cărţilor Bisericeştĭ" cartea intitulată: **Viaţa rĕposaţilor noştri şi viaţa nóstră după mórte**, lucrare scrisă de Mitrofan, calugăr din Monastirea Conevetz, şi tradusă în româneşte de Inalt Prea Sânţitul Mitropolit al Ungro-Vlahieĭ Iosif şi Primat al Românieĭ. Acéstă operă elaborată de un profund cugetător, este în totul conformă învĕţătureĭ Bisericeĭ Ortodoxă, despre presentimentuluĭ spirutuluĭ omenesc în viaţa viitóre, în acord cu deducţiile ştiinţeĭ. Stilul în care este expusă doctrina despre viaţa nóstră după mórte şi raportul cu ceĭ repausaţĭ este fórte atrăgĕtor şi impunător, iar conţinutul acesteĭ materiĭ nu se află nicăirĭ maĭ amănunţit tratat. Acéstă carte se cuvine să se afle în biblioteca fie-căruĭ bun creştin, maĭ ales a Preoţilor noştri, pentru că cetind'o şi recitind'o vor fi în stare a edifica poporul creştin în scopul mântuireĭ sufletuluĭ omenesc prin creştinism. Cartea se află de vêndare la Tipografia „Cărţilor Bisericeştĭ" cu preţul de treĭ leĭ.

DONAȚIUNI.

Epitropia şi enoriaşiĭ bisericeĭ cu hramul Sântul Dumitru din Têrgovişte se simt datorĭ a aduce respectóse mulţemirĭ I. P. S. Sale Mitropolituluĭ Primat, care a bine-voit a dărui stofa de atlas necesara, pentru confecţionarea unuĭ stihar, a unuĭ felon şi epitrohil. Acéstă ofrandă s'a facut prin Cucernicul Protoiereu de Dîmboviţa.

Domnul Gheorghe Andreescu, proprietarul moşieĭ Poenarii Rali, din plasa Câmpul-Têrgşorul, judeţul Prahova, bine-voind a împrejmui cimitirul comunal, a clădi o clopotniţă şi a darui şi un clopot noŭ pentru acésta, tot în comuna Rali, să aduce piosuluĭ donator, mulţumirĭ prin jurnalul „Biserica Ortodoxă Româna".

Domnul Gheorghe Piciu, din urba Baia de Aramă, judeţul Mehedinţi, dăruind bisericeĭ din comuna Ponórĕle cu hramul Sântul Nicolae şi S-ta Treime—al căruĭ ctitor este,—1 Evangelie, 1 Liturghie, 1 Penticostar, 1 Evhologiu, 1 Psaltire şi 1 Apostol, tóte legate costând suma de leĭ 200; de asemenea D-l Grigore Demetrescu, primarul comuneĭ Ponórĕle, 1 Evanghelie pentru biserica St. Panteleimon din localitate, se aduce mulţămirĭ publice numiţilor, pentru încurajarea şi altor asemenea pioşi donatorĭ.

Se aduce mulţemirĭ D-luĭ Constantin Grigoriu Primarul comuneĭ Ceplenița, plasa Bahluĭ, judeţul Iaşĭ, pentru creştinésca fapta ce a făcut cumparând pentru biserica din sus ḑisa comună o Evanghelie cu litere strebune.

Domnul Petrache Hagi Ivanciu posesorul moşieĭ Barcea din plasa Bêrlad-Nicoreştĭ, judeţul Tecuciu, bine-voind a dona bisericeĭ cu patronul Sânţiĭ Voevozĭ din comuna Barcea: un policandru de alamă în greutate de 25 kilograme, costând 100 leĭ; un sfeşnic de alamă în greutete de 25 kilograme aseminea în valóre de 100 leĭ; doue cununĭ de florĭ de lamîe în valóre de

70 lei; un rînd complect de veşminte preoţeştî daruit de D-l Dimitrie Anastasiu din Galaţi tot prin intermediul D-lui Petrache Hagî Ivanciu în valóre de 120 lei, precum şi doua sfeşnice argintate pentru sânta masa în valóre de 10 lei. Intreţinênd afară de acestea biserica cu lumînări unt-de-lemn etc. ori de câte-ori face trebuinţa, i se aduce calduróse mulţemiri.

—

Epitropia şi enoriaşiî bisericei Têrguluî cu hramul Adormirea Maicei Domnului din Têrgovişte, se simte datóre a aduce respectuóse mulţamiri I. P. S. Mitropolit Primat, care a bine-voit prin Pă'intele Protoiereu respectiv, a darui stofa de atlas necesară pentru confecţionarea unui felon şi epitrahil.

—

D-l Dobre Calin a cumperat Penticostarul legat cu piele marochin pentru biserica din comuna Gropeni, plasa Balta, judeţul Braila; Tudor Gurgu, Ortoihul cel mare, legat asemenea cu piele marochin şi locuitorul Stan Boroş a cumperat Psaltirea legata asemenea cu piele marochin, pentru care li se aduce calduróse mulţemiri.

—

Domnul Iancu Constandachi, proprietarul moşiei Tunseşti, din plasa Simila-Têrg, judeţul Tutova împreuna cu soţia sa Rucsanda, oferind bisericei din cotuna Tunseşti cu patronul Sf. Voevodi, un rând de veşminte preuţeşti şi sf. acoperiminte, facute din o stofa fórte preţiósa în valóre de 400 lei, i se aduce vii mulţemirî.

—

Comerciantul Mathei Neculai din cotuna Garvanu, jud. Tulcea, a oferit pentru anul nou dece lei acei biserici, pentru care i se aduce calduróse mulţemiri.

—

Domnul Capitan G. Dancovici şi D-na A. Popovici a oferit bisericei din cotuna Balta Alba, comuna Gradiştea de sus, judeţul Râmnicu-Sarat urmatórele veşminte: Un felon, un epitrahil, mânecari şi un acoperemânt (aerul) tóte de matasa, în valóre de 145 lei; precum şi doua perdele pentru icónele împerateşti în valóre de 18 lei. Epitropia aducêndu-le vii mulţumiri pentru acésta fapta creştinéscă, se publica spre încurajarea şi altor pioşi creştini.

—

Se aduce mulţemiri urmatórelor pioşî donatori din com. Ceptura pentru creştineştele ofrande ce au facut bisericei din sus disa comună: Manole N. Ilie 14 leî pentru antimis la biserica din cotuna Rotari; Iancu Buligescu 2 leî; Teodor Zaheu Bărbuceanu 2 lei; Alecu Stoicescu 2 leî; Leonida Georgescu 2 leî; Grigore Romanu 2 lei; Vasile Nicodimu 2 lei; Alecu Mărăcineanu 1 leu; Dumitru Oprescu 1 leu pentru cumperarea unuî antimis la biserica din cotuna Valea-Gardului.

—

Lista de persónele carī au ajutat la reparaţia Monastirei Caşinul din judeţul Bacau în vara anuluī 1890: N. Sandu, proprietar 100 lei. Leon Grimberg 70 leī. D. N. Gheţu comersant 400 lei. D. I. Dinga comersant 100 lei. D. I. Lupu comersant 10 lei. Ștefan Fatu locuitor 3 leī 50 banī. Oseas Avramovicī 5 leī. V. Basingeac, N. Folea, Con. I. Iordache, R. Simion, N. Tudurachi, N. Artan locuitori câte un leu. N. Văcăraşu loc. 3 50 bani. Ior. Goloīu şi N. N. Tudurachī locuitori câte 1 leu 50 bani. N. Ior. Chelariu loc. 1 leu. N. V. Sitariu loc. 50 bani. Gh. Caruţa loc. 1 leu. Gh. Tălpau loc. 1 leu. N. Badene loc. 1 leu. N. Burlatoiu loc. 5 lei. Vaduva Elisabeta Iordache 4 leī. N. Mircea 1 leu. Dumitru Baluţa 2 leī. V. Miron (secţ. Buciumi) 1 leu. I. Breţeanu (Transilvania) 2 lei. Matei Folea 1 leu. Gh. P. Matei 1 leu. R. Artan 1 leu. Mihaī Prisecariu 3 lei. I. Mardachi 2 lei. R. Mocanu 2 leī şi 20 banī. Maria Gh. Mocanu 20 bani. Maria G. Stef. Ilie 50 bani. Ióna Cos. Gheţu 30 bani. Maria I. Poancă 30 bani. Maria G. Morariu 30 bani. Dobra I. Vacariu 20 bani. Ana Con. Ilie 30 banī. Stan Taşulă 2 lei. Tóder Draghiciu 1 leu şi 20 bani. Stan Căciula, Gh. Con. Turcu, Gh. Con. Folea, I. Chiţean, R. Manea, N Talpau câte 1 leu. Spir. a Opriī 50 banī. Costachi Lăcatuşu 5 leī. Gh. Tăşulă 3 lei şi 50 bani. Tutuior acestor pioşi creştinī li se aduce calduróse mulţemiri pentru creştinésca şi laudabila fapta.

Locuitorul Vasile G. Furnica, din comuna Curcanii, plasa Olteniţa acest judeţ, a oferit 10 lei pentru cumpererarea uneī Evangelii cu litere strabune, necesara bisericeī din ḑisa comună, i se aduce mulţemirī calduróse.

Domnul Inveţator Gheorghe Bîchescu din comuna Oneşti, judeţul Tecuciu, pătruns de datoria sa, şi de iubirea catra Biserica şi religiune, a format din copiī satenilor ce īī are în şcóla un frumos cor, cu care în tóte duminicile şi serbătorile vine şi cânta la sânta liturgīe, inspirând prin acésta o maī mare dragoste atât copiilor cât şi părinţilor lor şi în genere întregului popor de a veni la biserica şi a asculta serviciul divin. Se recomanda asemenea fapta frumósa şi altor D-ni Inveţatori, spre cultivarea sentimentului religios în popor, mulţămindu-se tot-odată sus numitului Inveţător pentru asemenea întreprindere laudabila şi demnă de imitat.

STATISTICA GENERALA

A

Clerului şi Bisericilor din coprinsul Eparhieĭ Argeşŭ pe anul 1890

Nr. şi numirea Judeţelor	Nr. Comunelor	Nr. Cătunelor	Nr. Familiilor	Biser. şi starea lor: Nr. Parohiilor	« Bisericelor	« care funcţionéză	« Vacante	« Ruinate	« în reparaţie	« Închise	Nr. construite d'n noŭ	Întreţinute de: Statŭ	Comună	Particularĭ	Cu pog. şi fără pog.: Cu pog. după legea rurală	Înzestrate de locuitorĭ	Fără pogone	CLERUL LAIC: Nr. Preoţilor	« care funcţionéză	« Confesorĭ	« Demisionaţĭ	« Suspendaţĭ	« Văduvĭ	Condamnaţĭ: De consistoriŭ	De Trib. civil	Caterisiţĭ	Graţiaţĭ	Învĕţătorĭ	Institutorĭ	Profesorĭ	Diaconĭ	Cântăreţĭ	Panaghierĭ	Nr. Seminariştilor ... in jud.: Gradul I-iŭ	II-lea	Hirotonisiţĭ in ... a.: Diaconĭ	Preoţĭ	Preoţiĭ aquitaţĭ şi ne aquitaţĭ de salariŭ: Aquitaţĭ	Ne aquitaţĭ	Rĕmaşĭ ...	Temple de alt rit: Nr. Sc... lor	« Bisericilor	Eterodoxĭ trecuţĭ în relig. orth.	Nr. celor aflaţĭ în concubinaj	Cimitire ortodoxe	Nr. Bisericilor fără Epitropiĭ	Preoţĭ încetaţĭ din viaţă	OBSERVAŢIE
Argeşŭ	149	534	36,169	155	366	345	42	29	7	18	25	17	336	13	134	31	201	367	354	1 8	9	4	90	8	5	—	5	21	2	4	5	347	366	10	—	2	5	27	84	84	4	5	6	640	295	—	6	
Olt	102	265	27,407	99	236	171	11	13	11	19	11	11	222	2	101	4	131	268	259	162	4	5	58		=	=	1	6	—		4	236	119	26	2		1	69	119	190			1	354	197	97	4	
Total	251	799	63,576	254	602	416	53	42	18	37	36	28	558	16	235	35	332	635	613	350	13	9	148	13	5	—	6	27	2	4	9	5 3	4 5	36	2	2	6	339	274	274	4	5	7	994	492	97	10	

Directorul Cancelarieĭ Episcopieĭ, N. G. Protopopescu

BISERICA

ORTODOXĂ ROMÂNĂ.

ANUL AL XIV-lea, 1890—1891.

BISERICA

ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA PERIODICA ECLESIASTICA.

Anul al XIV-lea, 1890.

„Predică cuvêntul"
II Timoteĭ, IV. 2.

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA „CARȚILOR BISERICEȘTI".
1891.

BISERICA ORTODOXA ROMANA

TABELA

Materielor din Revista periodică eclesiastică „Biserica Ortodoxa Română" pe anul al XIV (1890, 1891), însoțită și de numele autorilor.

Partea Oficială.

Decisiunea Sântuluĭ Sinod privitóre la icónele, arhitectura, picura și ornamentațiunea bisericilor din tóta țara pag. I—IV, No. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8. Facultatea de Teologie, pag. 77—99; pag. 400—407. Serbarea Bisericésca (Bucovina) pag. 266—271. No. 4, pag. —72 precum și No. 10, pag. 1—92 cuprind Sumarele Ședințelor Sântuluĭ Sinod. Donațiunĭ, pag. 75—76; 272—276; 383—384; 470—473; 568; 658—659; 751—756; 847—852; 937—939. Raportul D-luĭ M. N. Pacu asupra Institutuluĭ privat de fete Notre Dame de Sion din Galațĭ, pag. 429—437. Raportul comitetuluĭ Societățeĭ Clerului Român „Ajutorul" 657—658. Jurnalul Sânteĭ Episcopiĭ de Argeș prin care reguléza bugetul aceleĭ bisericĭ, pag. 750. Copie de pe adresa Comitetuluĭ Permanent al Jud. Argeș comunicata Prea Sânțieĭ Sale Episcop respectiv în cestia regulăreĭ lefelor preoților, pag. 751. Statistica generală a clerului și bisericilor din cuprinsul S-teĭ Eparhiĭ Argeșuluĭ pe anul 1889 și 1890 pag. 660; 940. Copie de pe adresa Sf. Episcopiĭ de Argeș adresat D-lor Prefecțĭ din acea Eparhie, pag. 934—936.

I. P. S. Mitropolit al Moldoveĭ.

Cuvêntare ținută la inaugurarea statueĭ luĭ Gh. Asachi, pag. 661—666.

P. S. Melhisedec Episcopul Romanuluĭ.

P. S. Ghenadie al Rômniculuĭ.

P. S. Silvestru Episcopul Huşilor.

P. S. Parthenie Episcopul Dunăreĭ-de-jos.

P. S. Inocent Ploeşténu.

P. S. Gerasim Piteşténu.

C. Erbicénu.

Pr. Al. Mironescu.

Protoiereul de Roman I. Constantinescu.

Protoiereul de Bacău Th. Atanasiu.

Vespasian G. Erbiceanu.

D. N. Niculescu.

Pr. Anton I. Sachelarie.

Ión Georgescu.

Redacția.

Amvonul.